

KNJIGA
REZIMEA

70. Kongres psihologa Srbije
25-28. MAJ 2022.

PSIHOLOGIJA IZMEĐU PROFESIJE I NAUKE

DRUŠTVO PSIHOLOGA SRBIJE

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

Knjiga rezimea

Beograd, 2022.

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

KNJIGA REZIMEA

Psihologija između profesije i nauke

Programski odbor

Urednik:

predsednik programskog odbora, prof. dr Ivan Jerković

Članovi:

prof. dr Nebojša Majstorović

prof. dr Gordana Đigić

dipl. psiholog Branka Tišma

dr Milica Lazić

prof. dr Vanja Ković

dr Biljana Roganović

Sekretari:

msr Mirsen Fehratović

msr Aleksandra Pajević

Organizacioni odbor

Članovi:

Duško Babić

Snežana Milutinović

Anita Popović

Duško Kljajić

Izdavač publikacije i organizator skupa:

Društvo psihologa Srbije, Đušina 7/3, 11000 Beograd

tel: 011/3232-961, 3035-131

dpscpp@orion.rs

www.dps.org.rs

Štampa:

Centar za primenjenu psihologiju

Tehničko uređenje:

Stefan Ignjatović

Tiraž:

300 primeraka

Beograd, 2022.

Ova Knjiga rezimea je realizovana uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

SADRŽAJ

PLENARNA PREDAVANJA.....	5
OKRUGLI STOLOVI.....	12
SIMPOZIJUMI	19
POSTERI	31
SAOPŠTENJA.....	33
RADIONICE	88
SASTANCI SEKCIJA	90

PLENARNA
PREDAVANJA

A BRIDGE BETWEEN SCIENCE AND PRACTICE – THE ROLE OF AN ORGANISATIONAL PSYCHOLOGIST

Prof. dr Eva Boštjančič

Psychology Department of the Faculty of Arts in Ljubljana

eva.bostjancic@ff.uni-lj.si

Yearly psychological science offers a lot of findings, scientific conclusions, new theories, exciting models. But organisational psychology is also a practical science that could provide much more than theories and models. In the lecture, we will see on the individual, team, and organisational level what a psychologist's role is – as a scientist and practitioner. Some topics, such as returning to work after suffering from burnout syndrome, working with talented employees, the impact of anonymous writing, systematic evaluation of education methods, and cross-cultural adaptation of research tools, will be introduced through the eyes of science and on demands from practice. We will recognise that organisational psychologists have to play different roles in their careers. There are always enough challenges for us but keeping an ethical and analytical posture is the basis that we could not forget.

SKUPOVI DRUŠTVA PSIHologa SRBIJE – PRVIH SEDAMDESET GODINA

Prof. dr Dragan Popadić

Odeljenje za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

dpopadicbg@gmail.com

Sedamdeset godina je od osnivanja Društva psihologa Srbije i sedamdeset godina stručnog i naučnog okupljanja pod okriljem Društva. Nadovezujući se na građu koju su prikupljale kolege Milojko Stojanović i Tomislav Đurić, u ovom radu sažeto se prikazuje istorijat dosadašnjih skupova (sabora i kongresa). Kroz uvid u organizaciju, tematske oblasti, oblike rada i posećenost skupova dobija se jasnija slika o razvoju psihologije kao struke i nauke u Srbiji. Ova istorijska retrospektiva pomaže nam i da se podsetimo društveno-istorijskih transformacija kroz koje je prolazilo srpsko društvo i mesta i uloge psihologa u tim procesima.

QUO VADIS, MOTIVATION? MOTIVATION TO LEARN IN TIMES OF COVID-19 PANDEMIC

Prof. dr Mojca Jurišević

Faculty of Education of the University of Ljubljana

mojca.jurisevic@pef.uni-lj.si

Motivation is the process that determines learning and mediates the quality of learning outcomes as learning products or performances. Although there are now a variety of theoretical explanations for motivation, ranging from individual needs to motivational goals, conceptualising, identifying and cultivating motivation remains a particular challenge for researchers and practitioners. The complexity of motivation was recently highlighted during the COVID-19 pandemic, when the conditions of school learning changed and schools were confronted with the academic and psychosocial consequences of a decline in student motivation. In the presentation, we will analyse this phenomenon in light of contemporary theoretical insights on motivation and recent findings from empirical studies on student motivation conducted during the pandemic.

GODINE ŽIVOTA: STEREOTIPI, PREDRASUDE I DISKRIMINACIJA

Prof. dr Ivana B. Petrović

Odeljenje za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ipetrovi@f.bg.ac.rs

Starenje i duži život, kao i činjenica da je u pogledu starosti čovečanstvo danas raznovrsnije nego ikada, dovode do toga da se sve više suočavamo sa ejdžizmom. Ipak, ejdžizam treba razmatrati kao fenomen koji se odnosi na ljude svih godina. Ujedinjene nacije, Svetska zdravstvena organizacija i Međunarodna organizacija rada skrenuli su pažnju javnosti na ejdžizam i njegov uticaj na različite starosne grupe. U radu se razmatraju konceptualizacija i razumevanje ejdžizma kao fenomena koji obuhvata širok spektar stereotipa, predrasuda i diskriminacije ljudi na osnovu njihovih godina starosti; implikacije različitih određenja ejdžizma; pristupi istraživanju ejdžizma; kako uočiti široko rasprostranjene, tvrdokorne negativne prakse; kako prepoznati ne samo neprijateljski, već i benevolentni ili saosećajni ejdžizam. Šta serviraju mediji, šta se dešavalo u pandemiji? Kako se odnosimo prema godinama, jednoj od nezaobilaznih varijabli u psihološkim istraživanjima?

Postavlja se pitanje gde je i na koji način psihologija kao nauka i struka treba da se postavi u odnosu na stereotipe, predrasude i diskriminaciju ljudi na osnovu njihovih godina starosti. Kako se osloboditi starosne podvojenosti mi – oni. Zbog čega ejdžizam treba posmatrati kao društveni fenomen koji se odnosi na ljude svih godina starosti. Ključno pitanje je kako vidimo ulogu psihologije u građenju pravednijeg društva za ljude svih generacija.

NACISTIČKA BIOPOLITIKA I STVARANJE „NATČOVEKA“ – JEDAN PRILOG IZ ISTORIJE ZLOUPOTREBE NAUKE U 20. VEKU

Prof. dr Mihael Antolović

Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu
antolovic.michael@gmail.com

Polazeći od Fukoovog određenja biopolitike kao specifične tehnologije državne moći koja nadžire, kontroliše, uređuje i vrši represiju nad fizičkim životom stanovništva, u izlaganju ćemo nastojati da pokažemo kako su koncepti rasizma, darvinizma i eugenike – potekavši iz devetnaestovekovne pozitivističke vere u nezadrživi naučni napredak – postali ideje-vodilje na kojima se zasnivala biopolitika koju su sprovodile nacističke vlasti u Trećem rajhu (1933–1945). Stoga je on predstavljao svojevrsnu biopolitičku laboratoriju u kojoj su, zahvaljujući neograničenoj moći totalitarne države, nad stanovništvom sprovedene različite biopolitičke mere sa ciljem stvaranja fizički i psihički superiornih ljudskih bića. To je podrazumevalo različite biopolitičke prakse poput isključenja i eliminacije navodno rasno- (Jevreji, Romi) i fizički- (psihijatrijski bolesnici) inferiornih pojedinaca ili čitavih populacija. Uporedo sa praksom isključivanja, odvijala se i praksa stvaranja ljudskih bića koja bi posedovala odgovarajuća fizička svojstva (određeni tip lobanje, bela put, plave oči i plava kosa, visoka građa, fizičko zdravlje i izdržljivost) koja su smatrana poželjnim i „rasno superiornim“ u odnosu na pripadnike drugih rasa. U tom cilju, širom Trećeg rajha, uspostavljene su specijalizovane medicinske ustanove pod nazivom Lebensborn (izvor života). One su predstavljale svojevrsne uzgajivačnice nacističkog „natčoveka“ u kojima je začeto nekoliko hiljada dece sa poželjnim „rasnim“ odlikama. Ono što je naročito važno jeste da je ovim biopolitičkim merama davana naučna legitimacija i da su one bile diskreditovane tek sa slomom nacističkog poretka. U tom smislu, nacistička biopolitika predstavlja izrazito kakarakterističan, ali nikako ne i jedini, primer ideološke i političke instrumentalizacije nauke u 20. veku. Isto tako, ona predstavlja svojevrsnu potvrdu „dijalektike prosvetiteljstva“ na koju su nakon Drugog svetskog rata upozoravali Horkhajmer i Adorno tvrdeći, sa pravom, da nauka koja nije samorefleksivna i koja se svodi isključivo na tzv. „instrumentalnu racionalnost (tehničko-tehnološka otkrića) ne samo što nosi u sebi seme sopstvenog samouništenja već i da služi porobljavanju/eksploataciji čoveka, a ne njegovoj emancipaciji.

(NEURO)NAUKA EKSPERTIZE

Prof. dr Merim Bilalić

Northumbria University in Newcastle
merim.bilalic@googlemail.com

Najbolji sportisti ostavljaju često gledaoce bez daha, bez obzira da li se radi o tenisu, gde Serena Vilijams uzvraća najbrže teniske servise ili šahu, gde Magnus Karlsen pronalazi najbolje rešenje u moru mogućnosti. Međutim, skoro pa natprirodna performansa nije samo tipična za najbolje sportiste. Poseta lokalnom radiologu, kome će jedan kratak pogled na rendgen pluća biti dovoljan da ustanovi da je sve u redu. S obzirom da je fizički nemoguće reagovati dovoljno brzo da se vrati teniski servis, da u šahu postoji više mogućnosti nego atoma u svemiru, da su razlike između zdravog i bolesnog tkiva na rendgenu skoro nevidljive, nije čudo da se postavlja pitanje kako se ove naizgled nemoguće stvari dešavaju.

Ekspertiza je deo kognitivne psihologije koji izučava (kognitivne i neuralne) mehanizme koji ekspertima omogućavaju na prvi pogled neverovatne performanse. Još od čuvenog Alfred Bineta, koji je istraživao igranje šaha na slepo, pretpostavljalo se da eksperti poseduju izuzetne, ili barem daleko natprosečne sposobnosti. Međutim, posle više od veka naučnih istraživanja, sada znamo da eksperti ne moraju nužno da imaju natprosečne bazične sposobnosti. Ono što moraju da imaju, i što je zajedničko za sve domene ekspertize, bez obzira da li su opažajni kao radiologija, kognitivni kao šah, ili pak motorički kao tenis, jeste velika količina znanja specifična za domen. Upravo ovo znanje je glavno vezno tkivo između glavnih kognitivnih procesa kao što su pamćenje, pažnja ili opažanje. Znanje takođe u velikoj meri određuje kako će se ovi kognitivni procesi implementirati na neuralnom nivou.

U svom govoru, demonstriraću zašto nam se čini da najbolji sportisti imaju sve vreme sveta u domenu gde je svaka milisekunda važna, zašto šahovski velemajestori mogu pogoditi šta će se desiti u budućnosti iako ne računaju više od par poteza unapred, ili pak zašto je radiolozima dovoljan jedan kratki pogled da ustanove da nešto nije u redu sa rendgenom. Iako eksperti ne poseduju natprirodne moći, lepota njihove performanse je upravo u tome da oni ipak uspevaju da zaobiđu svoje kognitivne i nervne granice. Njihov učinak se na prvi pogled čini kao veoma jednostavan, čak lagan čin, ali iza njega stoje kompleksni procesi koji povezuju nekoliko osnovnih kognitivnih funkcija. Činjenica da ljudski mozak uspeva da implementira tako složenu mašineriju, posebno kada se radi o evolucijski novim i prirodnim podražajima kao što je to slučaj u šahu i radiologiji, govori o neverovatnoj prilagođenosti ljudskog mozga.

IMPROVING YOUNG PEOPLE'S MENTAL HEALTH: FROM BASIC SCIENCE TO CO-PRODUCTION PROJECTS LINKING RESEARCH, PUBLIC ENGAGEMENT AND CLINICAL SERVICES

Prof. dr Stella Chan

Evidence-Based Psychological Treatment at the University of Reading

s.chan3@reading.ac.uk

Research and clinical innovations for young people's mental health have lagged far behind that in adults. Many researchers and clinicians are searching for the right 'recipe' to help, but the complexity of the issue means that we are unlikely to find a magical recipe. Our research group has a strong focus on identifying bio-psychosocial risk and resilience factors. In addition to conventional research studies, we have been piloting Citizen Science methods involving young people as active co-producers of research rather than passive recipients. Project Soothe has collected over 800 soothing photographs and engaged with citizen scientists from over 40 countries. We have also launched an app feature during COVID lockdown, co-curated a Pioneers in Practice: User Guide with a range of charity organisations, and more recently co-produced wellbeing tools with 9 teams of citizen scientists across schools and other youth groups. Our experience suggests that citizen science methodology offers an empowering experience for young people. More recently, we have also launched a Reading Resilience Network, building bridges between researchers and practitioners to advance our understanding of and intervention for young people's mental health. In this talk, I will share our findings and the working process of these projects with you.

OKRUGLI STOLOVI

IZAZOVI U RADU PSIHologa U ŠKOLAMA U TOKU PANDEMIJE I POSTPANDEMIJE

Voditeljka:

Aleksandra Stevanović, Peta ekonomska škola „Rakovica“, Hasanaginice 8, Beograd
aleksandra.stevanovic@petaekonomska.edu.rs

Panelisti:

Ljiljana Ignjatović, OŠ „Dušan Jerković Uča“, Šimanovci
ljiljanaignjatovic10@gmail.com

Biljana Mihailović, OŠ „Jovan Ristić“, Bele Bartoka 48a, Beograd
biljmiha@gmail.com

Marina Nadejin Simić, Četvrta gimnazija u Beogradu, Teodora Drajzera 25, Beograd
marinanadejin@gmail.com

Zorica Panić, Deseta gimnazija „Mihajlo Pupin“, Beograd
panicgoga@gmail.com

Ružica Petrović Gašević, Geodetska tehnička škola, Beograd
ruzicapetrovic78@gmail.com

Radmila Simijonović, Druga ekonomska škola, Gospodara Vučića 50, Beograd
radaisara@gmail.com

U okviru ove teme, sagledavaće se pozicija i uloga psihologa u periodu pandemije, u sadašnjem trenutku, kao i u periodu koji je tek pred psiholozima u školama. Cilj okruglog stola je da prikazemo različite domene radnog angažovanja psihologa, a s obzirom na zahteve posla u osnovnim i srednjim školama (gimnazijama i srednjim stručnim školama). Ujedno ćemo sagledati i perspektivu naših profesionalnih aktivnosti i prioriternih funkcija/uloga u ovom trenutku i u bliskoj budućnosti. Predložićemo moguće načine organizovanja i reorganizovanja kako bismo obezbedili adekvatnu i uvremenjenu stručnu pomoć korisnicima u promenjenom obrazovnom kontekstu, izazvanom pandemijskim i postpandemijskim uslovima školovanja. Smatramo da prioritet mora biti očuvanje ličnih kapaciteta i mentalnog zdravlja svih učesnika procesa obrazovanja, kako radi lične, tako i radi opšte dobrobiti. Poseban akcenat stavićemo na oblast rada sa učenicima, naročito u domenu razvijanja socijalnih i emocionalnih kompetencija učenika, kao i na uloge i mogućnosti školskog psihologa u aktivnostima koje za cilj imaju promociju, prevenciju i intervenciju u oblasti mentalnog zdravlja. Osvrnućemo se na izmenjene okolnosti i nove načine rada sa nastavnicima i roditeljima učenika, uz preporuke konkretnih novina, koje su se pokazale korisnim i doprinele efikasnosti u radu stručnih saradnika. S obzirom na trenutne okolnosti, u završnom delu okruglog stola, bavićemo se i mestom, funkcijom, odnosno ulogom psihologa u postkovid periodu, uz diskusiju i razmenu iskustava sa prisutnim učesnicima-praktičarima.

SARADNJA U NASTAVI I UČENJU: PUT OD KONSTRUKTIVISTIČKE UTOPIJE DO GENERATORA USPEŠNE PRAKSE I NAZAD

Voditeljka:

Dragica Pavlović Babić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za psihologiju
dragica.pavlovic@f.bg.ac.rs

Panelisti:

dr Ljubica Jelenković, Zemunska gimnazija, Beograd

Smiljana Jošić, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Simonida Vukobrat, Gimnazija „Patrijarh Pavle“, Beograd

Zorana Jolić Marjanović, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Tanja Ponjavić, Mašinska škola „Radoje Dakić“, Beograd

Marija Crnojević, Farmaceutsko-fizioterapeutska škola, Beograd

Savremena, iako ne nova, orijentacija obrazovne politike ka obrazovanju usmerenom na kompetencije afirmisala je konstruktivistički pristup učenju, kroz vršnjačku saradnju, razmenu i promišljanje, odnosno kolaborativno formulisanje rešenja i zaključaka. Od učenika se očekuje da bude aktivan, da ima razvijen smisao za saradnju i da ume da iznese i obrazloži svoje stanovište, a od nastavnika da bude osetljiv na ove kompetencije i da ih podržava primerenim metodama rada. Zahvaljujući javnim politikama i zakonskim rešenjima, u Srbiji je projektna nastava postala obavezni deo programa nastave i učenja u osnovnom i srednjem obrazovanju i primenjuje se na posebnim časovima. Istovremeno, za nastavnike je u ponudi više programa stručnog usavršavanja koji su orijentisani ka razvijanju kompetencija za rad u timu i kooperativno učenje. U okviru ovog okruglog stola, pokušaćemo da dođemo do odgovora na niz pitanja koja se tiču realizacije pomenutih programskih rešanja i promena u školskoj praksi. Između ostalih, osvrnućemo se na sledeća pitanja: Da li je saradnički orijentisana nastava efikasnija od tradicionalne, a ako jeste u kojim aspektima je to najočiglednije? Koji su osnovni mehanizmi da se obezbedi raspodela zadataka i odgovornosti koja je kognitivno i socijalno podsticajna? Na koje načine nastavnik podstiče nastavu orijentisanu na zajedničko rešavanje problema i izgradnju kapaciteta mladih za konstruktivnu interakciju, a onda i prati njenu realizaciju i osigurava pozitivne efekte takvog rada? Da li je moguće da zajedničko rešavanje problema ne produkuje očekivane efekte i šta bi mogli biti osnovni razlozi da jedan dobar scenario za zajednički rad učenika ne bude uspešno realizovan?

Za odgovorima na ova pitanja tragaće istraživači i stručni saradnici iz nekoliko odabranih srednjih škola, svi angažovani na zajedničkom projektu usmerenom na razvoj novog modela kolaborativnog rešavanja problema („The PEER model of collaborative problem solving“), čiji je krajnji cilj da unapredi kompetencije mladih srednjoškolskog uzrasta za učešće u grupnom radu.

ORGANIZACIONO SAVETOVANJE - NOVI POGLEDI

Voditeljka:

prof. dr. Jelena Sladojević Matić, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum
jelena.sladojevic.matic@fmk.edu.rs

Panelisti:

msr Svetlana Radović, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum
svetlana.radovic@fmk.edu.rs

prof. dr. Goran Opačić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
goran.opacic@f.bg.ac.rs

prof. dr. Jasna Milošević Đorđević, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum
jasna.milosevic@fmk.edu.rs

Organizaciono savetovanje je posebna disciplina koja je intenzivno počela da se razvija krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka, sa osnovnim ciljem unapređenja i zaštite mentalnog i fizičkog zdravlja zaposlenih kroz promociju i implementaciju različitih programa koji su usmereni, pre svega, na veštine upravljanja stresom, a zatim i na implementaciju različitih konstruktivnih modela edukacije u oblasti zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja.

Jedna od najefikasnijih metoda organizacionog savetovanja je koučing kome ćemo posvetiti posebnu pažnju na ovom okruglom stolu. Brojna istraživanja pokazuju direktnu povezanost između apsentizma, fluktuacije, pada produktivnosti i motivacije i izraženosti stresogenih faktora, odnosno nedostatka znanja i veština zaposlenih u oblasti prevencije i unapređenja mentalnog zdravlja.

Sledeći zanimljiv pristup u radu sa organizacijama je sistemski pristup kao efikasan model organizacionog savetovanja. Bartalanfi (osnivač Teorije sistema) napravio je razliku između fizičkih zakona i zatvorenih sistema koji nisu u interakciji sa okolinom i dinamičkih sistema koji su u interakciji – živih organizama. Organizacija je živi sistem koji raste i razvija se. Poput drugih živih sistema, organizacije mogu biti vitalne i zdrave, ili zakočene i blokirane. Problem kao takav ne postoji već je on deo većeg procesa, šireg konteksta, znatljivih „drugih“ njihovih ponašanja i drugih značenja koja se pridaju. Organizacija kao živi sistem ima sistemске potrebe na koje mora da odgovori:

- svaki sistem želi da bude celovit (kompletan) – svi ljudi i sve stvari koje pripadaju sistemu moraju da imaju svoje mesto;
- sistemi žele da imaju kontakt sa svojim poreklom i svojom destinacijom – zaista je važno da organizacije ne zaborave kako su nastale, ali da istovremeno budu dovoljno otvorene za promene;
- organizacije kao sistemi vole da imaju jasnoću u unutrašnjem poretku, kako ne bio trošile energiju na stalno pregovaranje na temu koje je čije mesto.

Tokom okruglog stola razgovaraćemo o različitim oblicima organizacionog savetovanja i primenama različitih metoda i tehnika u organizacijama od skriniga organizacije i identifikacije problema do fokusa na rešavanje pojedinačnih problema i rast i razvoj celokupne organizacije, razradićemo različite metode i oblike organizacionog savetovanja, njihovog uticaja na organizacione promene i efekte koje imaju na pojedine aspekte organizacionog razvoja.

DEINSTITUCIONALIZACIJA MENTALNOG ZDRAVLJA INSTITUCIONALIZACIJOM PSIHOLOGIJE

Voditelji:

Ognjen Janić, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
ognjen.janic@gmail.com

Milica Ljevaja, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
milicaljevaja98@gmail.com

Panelisti:

Milica Lazić, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
milica.lazic@ff.uns.ac.rs

Vesna Gavrilov-Jerković, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
vesnagavrilov@ff.uns.ac.rs

Vojana Obradović, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
vojana.obradovic@ff.uns.ac.rs

Nacionalne strategije kojima se reguliše briga o mentalnom zdravlju u Republici Srbiji većinski se odnose na regulaciju institucionalne brige, zasnovane na pristupu mentalnom zdravlju koji je proistekao iz medicinskog modela. Ovakav pristup brizi o mentalnom zdravlju polazi od toga da je predmet procene i tretmana pojedinac, a da se rešenje problema ostvaruje kroz medicinski tretman pojedinca, vaninstitucionalno ili unutar institucija. To znači da se na problem pojedinca gleda kao na njegov individualni problem, čiji se i uzrok i rešenje traže mimo sistema u kojem je problem nastao. Istovremeno, trenutni sistem brige o mentalnom zdravlju predviđa privremenu ili trajnu institucionalizaciju određenog broja osoba koji imaju problema sa mentalnim zdravljem, što znači da se pojedinac privremeno ili trajno izmešta iz sistema u kojem živi.

U razvijenim evropskim društvima sve više se insistira na procesu deinstitucionalizacije osoba sa psihosocijalnim poteškoćama, njihovom socijalnom uključivanju i na rešavanju problema pojedinaca u sistemu u kojima je problem nastao. Ovakvi pristupi brige o mentalnom zdravlju, od kojih je samo jedan Otvoreni dijalog, polaze od pretpostavke da problemi u oblasti mentalnog zdravlja nastaju u komunikaciji u nekom od sistema u kojima pojedinac funkcioniše (partnerska relacija, porodica, poslovno okruženje) i rešenje traže upravo u promeni komunikacije u tim sistemima. Ovakvi pristupi podrazumevaju uključivanje većeg broja aktera, kako u pogledu formalnog obrazovanja stručnjaka, tako i u pogledu predmeta procene i tretmana. Osnovni postulati ovih modela brige o mentalnom zdravlju su proistekli iz psihosocijalnih modela brige o mentalnom zdravlju i pre svega se oslanjaju na znanja proistekla iz psiholoških modela promene ponašanja. Tokom ovog okruglog stola govorićemo o razlikama u nacionalnim strategijama zaštite mentalnog zdravlja u Republici Srbiji, u odnosu na primere inovativne brige o mentalnom zdravlju u evropskim zemljama. Osim toga, biće reči o naporima koje je potrebno preuzeti da bi se sistem brige o mentalnom zdravlju unapredio, ali i o potencijalnim poteškoćama na koje je moguće naići na tom putu. Na kraju, osvrnućemo se na inicijativu za otvaranjem besplatnih psiholoških savetovališta u zajednici, koji bi bili finansirani od strane lokalne samouprave, a koji bi mogli da predstavljaju prvi korak ka promeni sistema brige o mentalnom zdravlju u pravcu deinstitucionalizacije mentalnog zdravlja.

ŠKOLSKI PSIHOLOG IZMEĐU STRUKE I OČEKIVANJA

Voditeljka:

Branka Tišma, psiholog penzioner
b.tisma34@gmail.com

Panelisti:

Marina Pavlović, psiholog, OŠ „Tanasko Rajić“, Čačak
marinapavlovic66@gmail.com

Nada Stankov, psiholog, OŠ „Jovan Sterija Popović“, Novi Beograd
nadastankov@yahoo.com

Vesna Tafra Rokvić, Muzička škola „Stanković“, Beograd
tafrarokvic@gmail.com

Nada Đedović, Pravno-birotehnička škola, Beograd
nadjadjedovic@gmail.com

Zadaci i poslovi psihologa u obrazovnom sistemu definisani su različitim zakonskim dokumentima. U ZOSOV-u, čl. 119 definiše zadatke stručnog saradnika. Preciznije zadaci i oblasti rada psihologa bliže su definisani kroz Pravilnik o radu psihologa. U oblikovanju svog rada, psiholog poštuje Zakon o uslovima obavljanja psihološke delatnosti, Kodeks etike psihologa Srbije i druge podzakonske akte i pravilnike, koji se odnose na rad zaposlenih u školi. Svaki od zakonskih i podzakonskih akata definiše ulogu psihologa u oblastima na koje se odnose. Uloga psihologa je različita i višeslojna. Svojim radom i angažovanjem psiholog ulazi u sve pora rada i života škole i ima uvid u celovitost obrazovno-vaspitnog rada u školi u kojoj radi. Svoje poslove i zadatke u različitim oblastima, psiholog realizuje u kontaktu sa svim učesnicima školskog života. Zakonom su definisani timovi i tela škole koji funkcionišu uz obavezno učešće psihologa u njihovom radu. U ostalim školskim telima, psiholog učestvuje po potrebi u skladu sa svojim procenama i iskazanim potrebama procesa rada u oblastima u koje se uključuje. Psiholog treba da pruža svoje profesionalne usluge: procenjuje, analizira, izrađuje merne instrumente, prati, daje kvalitativnu analizu podataka, iznosi svoje procene, nalaze, mišljenja; odnosno obavlja stručne poslove psihološke procene, prevencije i edukacije, savetovanja, istraživanja i evaluacije; angažuje se kroz ulogu stručnog menadžmenta. U praksi, psiholog je član svih timova, veća, radnih grupa i drugih organa u školi, često i jedini; vodi zapisnike, izrađuje dokumentaciju, piše izveštaje i obavlja sve stručne poslove tima. U situacijama nadzora, pored direktora, psiholog je gotovo uvek prisutan i odgovara za sve učinjene propuste, piše izjave, priprema svu potrebnu dokumentaciju, stara se o realizaciji propisanih mera. Profesionalnu orijentaciju gotovo jedini radi u školi i od njega se očekuje da nađe način kako da učenika ispravno uputi na dalje školovanje. U stručne poslove upisa učenika u školu, svi se angažuju vršeći pritisak na psihologa u skladu sa svojim željama. Za rešavanje problema nasilja i potrebe IOP-a, jedini je školovani član kolektiva. Odgovornosti i poslovi timova i pojedinaca se lako prebacuju na psihologa, jer ne drži časove. Raskorak između propisanog, očekivanog i praktičnog je ogroman. Ostaje nam da tragamo za odgovorima kako ove razlike umanjiti. Jedan od odgovora treba tražiti u ličnom aktivitetu i poznavanju zakonskih i podzakonskih regulativa.

PRIPREMA ZA POLAZAK U ŠKOLU, DETE IZMEĐU PROGRAMA, OČEKIVANJA I MOGUĆNOSTI

Voditeljka:

Branka Tišma, psiholog penzioner
b.tisma34@gmail.com

Panelisti:

Smiljana Vujadinović, psiholog, OŠ „Majka Jugović“, Zemun
smiljanavuj@gmail.com

Marina Pavlović, psiholog, OŠ „Tanasko Rajić“, Čačak
marinapavlovic66@gmail.com

Nada Stankov, psiholog, OŠ „Jovan Sterija Popović“, Novi Beograd
nadastankov@yahoo.com

Sladana Luković, psiholog, Pedagoški fakultet, Užice
sladjana.lukovic@yahoo.com

U skladu sa ZOSOV-om, psiholog i pedagog procenjuju spremnost deteta za polazak u školu. Kroz propisan proces psiholog procenjuje intelektualnu, socijalnu, emotivnu zrelost, motivaciju; prikuplja podatke o zdravstvenom statusu deteta, govornom razvoju, porodičnom okolnostima odrastanja, samostalnosti, radnim navikama... Za procenu koristi psihološke merne instrumente, standardizovane razgovore, ankete, upitnike, crtež porodice i ljudske figure, kvalitet uspostavljenog odnosa, ponašanje deteta i roditelja u testovnoj situaciji. I na kraju, daje povratnu informaciju roditelju i preporuke za proces pripreme deteta do polaska u školu u okviru porodice. Praćenjem i analizom dobijenih podataka iz godinu u godinu, uočljivo je da se menja odnos prema detetu i roditeljstvu u našoj sredini. Deca su nesamostalnija, rečnik je siromašniji, sve je veći broj govornih problema (šuškanje, neizgovaranje pojedinih glasova, nepotpuna rečenica), koncentracija slabija, socijalna zrelost manja, emocionalna nezrelost sve češća, grafomotorka slabija. Istovremeno, deca znaju slova, čitaju, broje čak i na engleskom. Vremenom, značajno su se promenila očekivanja svih učesnika u ovom procesu. Roditelji očekuju da se u predškolskoj ustanovi deca opismene i da školska znanja usvajaju bez mnogo napora. Zaposleni u predškolskim ustanovama očekuju aktivno učešće roditelja u sazrevanju dece, bez pritiska da dete stiče školska znanja. Učitelji očekuju da deca budu samostalna, koncentrisana, saradljiva, motivisana za školsko učenje i da znaju da poštuju pravila i ponašanja u grupi. Iako su se programi u predškolstvu menjali i usklađivali sa aktuelnim saznanjima i društvenim promenama, u godini pred polazak u školu odvija se proces pripreme za polazak u školu, koji je usglašen sa njihovim razvojnim potencijalima. Očekivanja da se uvremenjeno pokreću i prate dečja interesovanja i mogućnosti, postavljaju zahtevi i granice u skladu sa uzrastom i razvojnim kapacitetima deteta je zamagljeno pritiskom na zaposlene u ustanovama u kojima dete odrasta. Često se dete preterano štiti ili mu se postavljaju preveliki zahtevi.

Poseban problem u radu psihologa su neadekvatni zahtevi roditelja za prevremeni upis deteta ili odlaganje polaska u školu, i njihova spremnost da pronalaze raznovrsne načine da vrše pritisak na školu i ispune svoja očekivanja bez obzira na realan status deteta. Saradnja između ustanova obrazovanja i sistematski uticaj na formiranje roditeljskih očekivanja dete bi stavila u povoljniji položaj.

SIMPOZIJUMI

COVID 19 TEST KVALITETA OBRAZOVANJA: ODGOVOR OBRAZOVNOG SISTEMA NA PROMENJENE USLOVE ŠKOLOVANJA

Voditeljka:

Dragica Pavlović Babić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za psihologiju
dragica.pavlovic@f.bg.ac.rs

Unazad godinu dana, broj objavljenih istraživačkih radova koji se bave uticajem kovid 19 pandemije na kvalitet obrazovanja, na emocionalne i socijalne kompetencije dece, na pozicije i uloge različitih aktera, pa i na samu prirodu i smisao škole raste velikom progresijom. Slična situacija je i u Srbiji. Istraživači koriste raznovrsne i neretko inovativne metodološke pristupe u miks metodskim istraživanjima koja problematizuju različite aspekte pitanja kvaliteta obrazovanja.

U okviru simpozijuma, biće prikazano pet istraživačkih studija koje su nastale u različitim trenucima pandemije i koje su koristile različite metodološke pristupe i različite grupe ispitanika. Iako je mogućnost generalizacije istraživačkih nalaza upitna jer su oni prikupljeni u promenljivim uslovima, u različitim vremenskim okvirima i obrazovnim okolnostima uz veliku teritorijalnu disperziju, istraživanja daju značajne uvide u dve velike teme koje su vrlo često prisutne u stručnim krugovima, ali i u javnom diskursu.

Prva tema je preispitivanje opravdanosti mera obrazovne politike implementiranih od proglašenja pandemije virusa korona do danas, što uključuje tri školske godine. Druga važna tema je da li su istraživački nalazi dovoljno prediktivni da odgovore na pitanje budućeg razvoja obrazovanja u Srbiji i/ili da formulišu preporuke za obrazovne politike i mere kojima bi se obezbedilo unapređivanje njegovog kvaliteta i inkluzivnosti.

Ključne reči: kovid 19 pandemija, nastava na daljinu, kompetencije nastavnika, roditelji, motivacija učenika

OBRAZOVNE POLITIKE IZMEĐU ISTRAŽIVAČKIH NALAZA I LAIČKIH INTUICIJA

Dragica Pavlović Babić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za psihologiju
dragica.pavlovic@fbg.ac.rs

Zatvaranje škola u martu 2020. pogodilo je oko 1,57 milijardi dece u 190 zemalja (UNICEF, 2021), a od marta do decembra izgubljeno je mnogo nastavnih dana, u nekim zemljama i preko 150. U Srbiji je period totalnog zatvaranja škola bio mnogo kraći, tek par nedelja. Prosvetne vlasti su nemogućnost održavanja standardne nastave brzo kompenzovale, ali, ne onlajn nastavom, kako smo verovatno očekivali, već TV nastavom. Tako smo dominantno frontalnu nastavu iz učionica zamenili frontalnom nastavom na TV ekranu. Nije ovo rešenje primenjeno jedino u Srbiji, značajan broj zemalja je učinio slično, ali je dominantan odgovor evropskih zemalja bila onlajn nastava ili kombinacija onlajn nastave sa nadgledanim radom od kuće.

Pitanje je zašto se sistem nije usudio da pređe na onlajn nastavu čije su mogućnosti daleko veće u pogledu adaptacije na obrazovne potrebe celog sistema. Istraživanje koje je sprovedeno u aprilu 2020. (MPNTR, Unicef Srbija, Institut za psihologiju) u preko 95% osnovnih i srednjih škola u Srbiji, uključujući i škole za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, pokazalo je da preko 95% školske populacije ima neki digitalni uređaj i pristup internetu. Što se nastavnika tiče, u tom trenutku 97% njih imalo je pristup internetu od kuće, a 85% kompjuter koji može da koristi za onlajn nastavu. U tom periodu i Vlada RS, i resorno Ministarstvo, NVO sektor i privatne kompanije radile su na nabavci digitalnih uređaja, platformi za učenje i interneta. Dakle, bilo je uslova i za onlajn nastavu, uz mnoga ograničenja. Ali, ni TV nastava nije bila sveobuhvatna, isto istraživanje je pokazalo da je ona obuhvatila oko 85% učenika.

Koji učenici nisu pratili TV nastavu? Preko 70% učenika škola za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom nije bilo uključeno u TV nastavu, a gotovo polovina njih (45,6%) nije uopšte bila u interakciji sa nastavnicima putem onlajn platformi ili uz pomoć digitalnih alata. Slično su prošla i deca koja žive u podstandardnim naseljima, pretežno romska. Širom Srbije, u 594 takva romska naselja, žive deca predškolskog i školskog uzrasta koja nemaju telefone, internet ili televiziju. U većini škola u koje oni idu, sa njima je komunicirao samo pedagoški asistent jednom da dva puta nedeljno. Sa 12% romskih učenika nije komunicirao niko. Veliko pitanje je kako je izgledao povratak u školu te dece koja su i pre pandemije bila slabo integrisana u obrazovni sistem.

Ključne reči: onlajn nastava, TV nastava, obuhvat, deca sa smetnjama u razvoju, romska deca

EMOCIONALNA PODRŠKA NASTAVNIKA KAO PREDIKTOR INTRINZIČKE MOTIVACIJE UČENIKA U TV NASTAVI

Ljiljana Plazinić

Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu

ljiljana.plazinic@gmail.com

Pandemija virusa korona značajno je promenila procese nastave i učenja. U prvom talasu zatvaranja škola (mart–jun 2020) u Republici Srbiji emitovana je TV nastava, odnosno nastava putem videa, u kojoj je učenje određenog predmeta usklađeno sa utvrđenim kurikulumom i akademskim standardima. Brojna istraživanja pokazuju da je topao, uvažavajući i afirmišući odnos nastavnika prema učenicima značajan faktor njihovih akademskih postignuća, ali i motivacije za učenje. Cilj ovog istraživanja je da proveriti da li je stepen nastavničke emocionalne podrške na časovima TV nastave, u kojoj je interakcija nastavnika i učenika jednosmerna, posredovana i apersonalna, povezan sa nivoom učeničke intrinzičke motivacije. U uzorku se našlo 1203 učenika od 1. do 8. razreda koji su na adaptiranoj Skali akademske motivacije (Šarčević, 2015) ocenili svoju intrinzičku motivaciju na ukupno 32 časa. Stepem emocionalne podrške na svakom času procenjen je uz pomoć opservacionog protokola, kreiranog u okviru šire studije (Plazinić, 2021) i obuhvata tri nastavne strategije: izgradnju pozitivne emocionalne klime; iskazivanje pozitivnih očekivanja nastavnika u odnosu na učeničke mogućnosti i uvažavanje učeničke perspektive. Utvrđena je pozitivna korelacija ($r = .612$, $p = ,000$) između prosečnog stepena intrinzičke motivacije učenika koji su gledali isti čas i stepena emocionalne podrške nastavnika na tom času. Češće uvažavanje učeničke perspektive, ispoljavanje entuzijazma i pozitivnih očekivanja u odnosu na mogućnosti dece povezano je sa većim stepenom motivacije za učenje, koja je važan obrazovni cilj, ali i faktor obrazovnih postignuća. Ovo istraživanje pokazuje da iako TV nastava drastično sužava opseg mogućih nastavnih postupaka u pogledu pružanja emocionalne podrške učenicima, učenici ostaju responzivni na pokazatelje emocionalne podrške na časovima TV nastave. Rezultati daju smernice za realizaciju nastave putem videa, ali i za inicijalno obrazovanje i usavršavanje nastavnika.

Ključne reči: TV nastava, emocionalna podrška, intrinzička motivacija

ISKUSTVA RODITELJA O UČENJU I NASTAVI NA DALJINU

Smiljana Jošić

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

smiljana.josic@gmail.com

Usled pandemije bolesti kovid 19 i uvedenog vanrednog stanja, u Republici Srbiji 16. marta započinje realizacija nastave i učenja na daljinu na svim nivoima obrazovanja. U prvom talasu pandemije, u periodu od marta do juna 2020. godine u okviru projekta Učenje na daljinu u vreme kovid 19 krize (Institut za pedagoška istraživanja, Beograd), ispitano je i 768 roditelja učenika osnovnih i srednjih škola (89% majke, 47% visoko obrazovanih roditelja, 90% zaposleni). Cilj istraživanja bio je usmeren na opis roditeljskih iskustava i njihovih doživljaja nastave na daljinu. Roditelji su popunjavali elektronski upitnik koji je sadržao set pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Istraživačka pitanja bila su usmerena na iskustva roditelje pri: a) organizaciji izvođenja učenja na daljinu; b) dinamiku samog procesa učenja; c) odnos roditelja prema učenju i nastavi na daljinu. Rezultati istraživanja ukazuju na to da su roditelji iz ovog uzorka bili veoma angažovani u organizaciji izvođenja nastave na daljinu. Oni su imali ulogu posrednika u komunikaciji između škole i učenika (95%) ali i značajnu ulogu u obezbeđivanju tehničkih uslove za praćenje nastave (90%). Kada se analiziraju odgovori, koji se odnose na opis dinamike i samog procesa učenja, zaključujemo da su roditelji imali monitoring poziciju. Većina roditelja bila je zadužena za uspostavljanje svakodnevne rutine učenja (80%), vodili su računa o satima koje njihova deca provode na nastavi ili radeći domaće zadatke (60%). Roditelji su izveštavali o dinamičnim i raznovrsnim osećanjima sa kojima su se suočavali u tom periodu. Dve trećine roditelja bilo je zabrinuto jer su smatrali da se njihovo dete oseća isrpljeno i umorno zbog ovakog načina organizacije nastave. Pandemija je preklapila, i prostorno i vremenski, dva aspekta života, privatni i poslovni, što je za veliki broj roditelja bio razlog frustracije i osećaja uznemirenosti. Nalazi istraživanja, iako realizovanog na prigodnom uzorku, donose nam važnu sliku porodične dinamike i uloge roditelja u procesu učenja u vanrednim okolnostima kakva je pandemija.

Ključne reči: nastava i učenje na daljinu, pandemija, kovid 19, roditelji

PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA PODSTAKNUT NASTAVOM ZA VREMEPANDEMIJE

Katarina Mičić

Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu

katarina607@gmail.com

Tinde Kovač Cerović

Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu

tinde.kovacs.cerovic@gmail.com

Selena Vračar

Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu

selnavracar1410@gmail.com

Istraživanje koje predstavljamo deo je obuhvatnije studije doživljaja nastavnika, učenika i roditelja o školovanju tokom pandemije, prikupljenih tokom 2020. i 2021. godine u tri vremenska perioda. Oslanjajući se na kvalitativnu narativnu metodologiju i multižanrovsko dinamičko pripovedanje (Daiute, Kovač Cerović, 2017) onlajn upitnikom je prikupljeno 1268 narativa od 486 učesnika, koji su analizirani tematskom analizom i analizom vrednosti. Istraživanje je potvrdilo nalaze drugih studija iz različitih zemalja da su sve tri grupe učesnika doživele periode izmenjenog načina obrazovanja kao veoma zahtevne, stresne i anksiogene.

Međutim, nalazi su ukazali i na pojave koje upućuju na razvoj i učenje, pre svega, nastavnika tokom pandemijskih godina. Tako, npr. proces i ishodi učenja postajali su sve prisutnija tema u narativima nastavnika, dok je tema zahtevnosti i nošenja sa situacijom postala sve manje značajna (Mičić et al, 2021). Želeći da detaljnije osvetlimo moguće oblasti profesionalnog rasta nastavnika, ponovnom analizom narativa izdvojene su četiri relevantne teme koje pokazuju tendenciju rasta učestalosti tokom prve godine pandemije. Sve više nastavnika pisalo je o prednosti korišćenja digitalnih alata u nastavi i potrebi za usavršavanjem digitalnih kompetencija (10% nastavnika u prvom, 41% u drugom i 53% u trećem talasu). Nastavnici su postali sve osetljiviji na različite uslove, resurse i mogućnosti učenika, i razumeli važnost diferencijacije (17% u prvom talasu, a zatim 40% i 52%). Izmeštanje rada u komplikovanije uslove činilo ih je sve više svesnim važnosti promišljene pripreme časa – na to se osvrnulo tokom tri talasa redom: 13%, 21% i 34% nastavnika. Teškoće u tehnologijom posredovanom ocenjivanju navelo je nastavnike da preispitaju valjanost svojih ustaljenih praksi i razmotre alternativne načine evaluacije znanja (3%, 17%, 33%). Na ulogu učenika u profesionalnom rastu nastavnika ukazuje podatak da su u njihovim narativima neke od ovih tema prisutne već u prvom talasu – 38% učenika osvrnulo se na problem adekvatne upotrebe tehnologije u nastavi, dok je čak 69% njih problematizovalo etičnost ocenjivanja u novim uslovima.

Ovi nalazi potvrđuju očekivanja da se kovid kriza može sagledati i kao katalizator za neophodne obrazovne promene (Zhao, 2020; Azorin, 2020). Oni takođe ukazuju na ulogu učenika u identifikovanju ključnih oblasti nastave koje je potrebno unaprediti.

Ključne reči: kompetencije nastavnika, nastava na daljinu, kovid kriza

AKADEMSKA NEČESTITOST UČENIKA TOKOM OCENJIVANJA U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Dobrinka Kuzmanović

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

dkuzmano@f.bg.ac.rs

Sudeći na osnovu nalaza više istraživanja sprovedenih tokom pandemije koronavirusa, jedan od najvećih izazova nastavnika tokom ocenjivanja/nastave u vanrednim okolnostima jeste akademska nečestitost, nepoštenje ili varanje učenika. U saopštenju su prikazani nalazi dobijeni u okviru projekta „Pravo na obrazovanje tokom krize uslovljene pandemijom virusa kovid 19“, koji je organizovao Užički centar za prava deteta, uz podršku Evropske unije. Krajem 2021. godine, sprovedeno je po 50 individualnih intervju sa učenicima, roditeljima i nastavnicima osnovne i srednje škole, u 14 gradova u Srbiji. Sve tri ciljne grupe izveštavaju da je akademska nečestitost učenika bila izraženija nego tokom tradicionalnog ocenjivanja. Iz perspektive učenika, prepisivanja je bilo mnogo, prepisivali su svi, ne samo lošiji učenici, što je uvreženo mišljenje. Učenici su bili veoma kreativni u pronalaženju načina da prevare nastavnika. Iz perspektive roditelja, nastavničke brige u vezi sa pouzdanošću i valjanošću ocenjivanja potpuno su opravdane, ocene učenika nisu objektivne. Nemogućnost da preduprede različite oblike varanja učenika u digitalnom okruženju za nastavnike je bio veliki izvor frustracije, dovodeći u pitanje smislenost ocenjivanja, a nekada i nastavničkog poziva. Većina nastavnika u početku je pokušala da tradicionalne metode ocenjivanja „preseli“ u digitalno okruženje, kreirajući onlajn testove u sistemu za upravljanje učenjem, koji su pandan klasičnim papir-olovka testovima. U situacijama kada su bili suočeni sa akademskom nečestitošću učenika, nastavnici su različito reagovali: • kada primete identične ili slične odgovore skretali su pažnju učenicima i trudili se da obeshrabre ili kazne takvo ponašanje, • skraćivali vreme za rad na testu, kako bi stigli da odgovore samo oni učenici koji znaju odgovor, ili, ređe, tražili od učenika da uključe kamere tokom rada na testu, • tolerisali prepisivanje i pravili se da ga ne vide, pogotovu ako nisu bili sigurni ko je od koga prepisivao, • usmeno ispitivali učenike, kako bi utvrdili da li poseduju znanje koje su pokazali na testu, • zadavali učenicima složenije zadatke koji iziskuju autentičnost i samostalnost u radu i kod kojih je prepisivanje smanjeno na najmanju moguću meru. Rešenje za problem akademske nečestitosti učenika tokom ocenjivanja, većina nastavnika, učenika i roditelja vidi u povratku tradicionalnom ocenjivanju.

Ključne reči: akademska nečestitost učenika, ocenjivanje u digitalnom okruženju, pandemija virusa korona

DOBROBIT ZAPOSLENIH U SISTEMU SOCIJALNE ZAŠTITE TOKOM TRAJANJA PANDEMIJE KOVID 19

Voditeljka:

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite

sandraperic@hotmail.rs

Tokom poslednje dve godine, zaposleni u sistemu socijalne zaštite kontinuirano se suočavaju sa profesionalnim izazovima koje nameće aktuelna pandemija. Rad u ustanovama socijalne zaštite tokom trajanja pandemije je reorganizovan i prilagođen kako bi potrebe različitih grupa korisnika bile zadovoljene na kvalitetan i efikasan način. Istovremeno, u pogledu brige za sopstveno i fizičko i mentalno zdravlje bližnjih, zaposleni u socijalnoj zaštiti dele iste strahove i brige kao i ostatak populacije. Kako se već duži niz godina, zaposleni u sistemu socijalne zaštite suočavaju sa brojnim izazovima – drastično manjim brojem zaposlenih; povećanjem broja građana i porodicama kojima je neophodna pomoć i podrška sistema; uslozljavanjem problema korisnika; izostanakom multisektorske saradnje; oskudnim resursima, stiče se utisak da je poslednja, ovoga puta javnozdravstvena kriza, povećala rizike po dobrobit zaposlenih ali i njihove profesionalne performanse. Tokom trajanja pandemije, stručni radnici u različitim ustanovama imali su drugačije zadatke i izmene u organizaciji rada, sve ovo je uticalo na njihovu iscrpljenost, povećanje profesionalnog sagorevanja i na zadovoljstvo poslom. Iako pojedini podaci ukazuju da psihološko dobrostanje nije drastično bilo ugroženo, postoji veliki prostor za unapređenje profesionalnog statusa zaposlenih i njihovog zadovoljstva. Takođe, značajna su poređenja u kojima možemo da zaključimo da „teret“ rada u izmenjenim okolnostima nisu svi zaposleni podjednako poneli, što je uslovalo da nemaju svi podjednak stepen profesionalne iscrpljenosti, depersonalizacije, profesionalne ostvarenosti. I pored velikih napora kojima su kontinuirano izloženi, zaposleni u sistemu socijalne zaštite su uspeli da održe odgovarajući odnos prema korisnicima i radu. Ipak, brojni nalazi ukazuju na postojanje sistemske rezilijentnosti u sistemu socijalne zaštite. Uzimajući u obzir da briga o ljudskom potencijalu predstavlja ključnu kariku ka unapređenju kvaliteta pruženih usluga, tema ovog simpozijuma predstavljaće jednu od osnovnih tema sa kojima će se suočavati sistem socijalne zaštite u narednim godinama.

Ključne reči: profesionalna dobrobit, socijalna zaštita, pandemija, kovid 19, profesionalno izgaranje, zadovoljstvo poslom, strategije suočavanja sa stresnim situacijama

PROFESIONALNA DOBROBIT ZAPOSLENIH NA PRUŽANJU RAZLIČITIH TIPOVA USLUGA U SISTEMU SOCIJALNE ZAŠTITE U DRUGOJ GODINI PANDEMIJE KOVIDA 19

Ivana Jakšić

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, ivanajaksic@gmail.com

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Tamara Džamonja Ignjatović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, tamara.dzamonja@gmail.com

Zoran Vesić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, zvesic@gmail.com

Miroslav Brkić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, miroslav3brkic@gmail.com

Od početka pandemije kovida 19, zaposleni/e u sistemu socijalne zaštite suočili su se sa višestrukim izazovima profesionalne dobrobiti. Deleći istovetne brige u pogledu očuvanja ličnog i javnog zdravlja kao i pripadnici/ce opšte populacije, u kratkom roku su se adaptirali na niz izmena u načinu pružanja usluga, koje su se i pre pandemije pružale u otežanim okolnostima. Stepen ovih adaptacija bio je i kvalitativno i kvantitativno različit za pružaoca različitih tipova usluga, a menjao se i u različitim periodima pandemije. Cilj ovog rada je da analizira različite pokazatelje profesionalne dobrobiti u drugoj godini pandemije kovida 19 kod različitih grupa pružaoca usluga. Ispitano je ukupno 1267 ispitanika/ca (89% žena), od čega 715 zaposlenih u centrima za socijalni rad (CSR), 326 zaposlenih u ustanovama za smeštaj (US) i 226 zaposlenih na pružanju usluga u zajednici (UZ). U okviru šireg upitnika, ispitano je nekoliko pokazatelja psihološkog dobrostanja od kojih će ovde biti prikazani sindrom profesionalnog izgaranja (MBI-HSS; $\alpha = .92$) i zadovoljstvo poslom (WJSAT; $\alpha = .93$). Razlike u zavisnosti od tipa usluge proučavane su analizom varijanse za neponovljena merenja i post hoc testovima. Svi oblici profesionalnog izgaranja značajnije su izraženi kod zaposlenih u CSR i US, nego kod pružaoca UZ ($F(2, 1252)=47.48, p < .01$). Zaposleni u CSR i US pokazuju jednak stepen emocionalne iscrpljenosti (na gornjoj granici umerene i donjoj granici visoke emocionalne iscrpljenosti), dok je kod zaposlenih na pružanju UZ nisko do umereno. Depersonalizacija je kod zaposlenih na pružanju UZ veoma niska, a kod zaposlenih u CSR i US na granici između niske i umerene. Najviši stepen profesionalne ostvarenosti osećaju zaposleni na pružanju UZ, visok osećaj ostvarenosti imaju i zaposleni u US, dok zaposleni u CSR imaju nešto niži, umeren osećaj lične ostvarenosti. Dok zaposleni u CSR i US nisu ni zadovoljni, ni nezadovoljni svojim poslom i među njima nema statistički značajnih razlika, zaposleni na pružanju UZ pokazuju umereno zadovoljstvo svojim poslom ($F(2, 1100)=10.459, p < .01$). Rezultati sugerišu da zaposleni u socijalnoj zaštiti i pored značajnog emocionalnog izgaranja i nezadovoljstva različitim aspektima posla u periodu pandemije uspevaju da održe adekvatan odnos prema poslu i korisnicima. Takođe, odsustvo razlika ili minimalne razlike između zaposlenih u CSR i US mogu ukazivati kako na sistemske probleme, tako i na sistemsku rezilijentnost socijalne zaštite u Srbiji.

Ključne reči: profesionalna dobrobit, profesionalno izgaranje, zadovoljstvo poslom, covid 19, socijalna zaštita

UTICAJ PANDEMIJE KOVIDA 19 NA PROFESIONALNO IZGARANJE ZAPOSLENIH U CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD: SEKVENCIJALNA STUDIJA

Zoran Vesić

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, zvesic@gmail.com

Ivana Jakšić

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, ivanajaksic@gmail.com

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Stručnjaci/kinje zaposleni/e u sistemu socijalne zaštite pod povećanim su rizikom od sindroma izgaranja, ključnim pokazateljem profesionalne dobrobiti i važnim prediktorom kvaliteta i efikasnosti pružanja usluga. Tokom poslednje dve godine, rad u svim delovima sistema socijalne zaštite pretrpeo je značajne izmene, kako bi se održao kontinuitet pružanja usluga u uslovima pandemije kovida 19. Ova studija imala je za cilj da ispita da li je rad u uslovima pandemije uticao na profesionalno izgaranje zaposlenih u centrima za socijalni rad u Srbiji. Kako bi ovaj cilj bio ostvaren, registrovani su nivoi profesionalnog izgaranja krajem 2021. godine, skoro dve godine nakon početka pandemije i upoređeni sa istim pokazateljima utvrđenim početkom 2019. godine. Prigodan uzorak od 275 stručnih radnika/ca zaposlenih u centrima za socijalni rad širom Srbije ispitan je 2019. godine, dok je 2021. godine ispitano 513 stručnih radnika/ca iz iste populacije. U okviru šireg, elektronski administriranog upitnika, zadat je Inventar profesionalnog izgaranja za pomagače Maslačeve (MBI-HSS; $\alpha_{2019} = .92$; $\alpha_{2022} = .92$) čije tri subskale mere: 1) emocionalno izgaranje, 2) depersonalizaciju, 3) profesionalnu ostvarenost. Analiza varijanse za neponovljena merenja pokazala je da ni na jednom pokazatelju profesionalnog izgaranja nakon dve godine pandemije kovida 19 nije došlo značajnih promena: 1) emocionalno izgaranje ($F(1, 784) = 0.12, p = .91$); 2) depersonalizaciju ($F(1, 784) = 1.25, p = .26$); 3) profesionalnu ostvarenost ($F(1, 784) = 0.01, p = .90$). Frekvencijska analiza polazuje da je tokom pandemije za 3% porastao broj zaposlenih sa visokim stepenom emocionalne iscrpljenosti, ali da se za 4% smanjio broj onih koji su pokazivali visok stepen depersonalizacije u radu, kao i da je za 3% porastao broj zaposlenih u grupi onih koji osećaju visok stepen profesionalne ostvarenosti. Iako je pandemija uticala na porast broja korisnika usluga socijalne zaštite, a pred sam sistem socijalne zaštite stavila nove i krupne izazove, ona nije značajno povećala stepen izgaranja kod zaposlenih u centrima za socijalni rad. Moguće je da su negativni efekti dodatnih zahteva, koje je pandemija stavila pred zaposlene u centrima za socijalni rad, ublaženi percepcijom o značaju pruženih usluga u kontekstu opšte borbe protiv pandemije, a dobijeni rezultati mogu se tumačiti i svojstvom sistema socijalne zaštite u Srbiji da se prilagođava i funkcioniše u suboptimalnim okolnostima.

Ključne reči: profesionalno izgaranje, socijalna zaštita, centri za socijalni rad, profesionalna dobrobit, kovid 19

IZAZOVI SA KOJIMA SU SE SUOČILI ZAPOSLENI U SISTEMU SOCIJALNE ZAŠTITE TOKOM PANDEMIJE KOVIDA 19

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Miroslav Brkić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, miroslav3brkic@gmail.com

Zoran Vesić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, zvesic@gmail.com

Pandemija kovida 19 i njeni brojni problemi i izazovi zatekli su zaposlene u sistemu socijalne zaštite sa nizom već postojećih problema (nedovoljan broj zaposlenih, nedovoljna stručna, supervizijska i psihološka podrška, nepovoljan status profesije u društvu, itd.). Cilj ovog rada bio je da ispita sa kojim problemima u radu su se suočili zaposleni na pružanju različitih tipova usluga socijalne zaštite i koliko su ti problemi uticali na nošenje sa krizom prouzrokovanom pandemijom. Ispitano je ukupno 777 ispitanika/ca, od čega 413 iz centara za socijalni rad, 236 iz ustanova za smeštaj i 128 angažovanih na pružanju usluga u zajednici. Ispitanicima/cama je ponuđena lista izazova (15–21) koja je generisana na osnovu preliminarne kvalitativne studije (N=73). Na uzorku zaposlenih u CSR, najzastupljeniji izazov nedovoljan broj zaposlenih (90%), a kod 75–80% ispitanika/ca problem je bilo i otežano pružanje usluga, nedostatak neposrednog kontakta sa korisnicima, briga o obolelim kolegama i korisnicima, ali i preterani strah pojedinih kolega. Neodgovorno ponašanje zaposlenih i neadekvatna organizacija rada su najređi problemi (40%). Svi problemi su znatno otežavali suočavanje sa pandemijom, ali kada je prisutna, najveći problem je predstavljala loša organizacija, neodgovorno ponašanje zaposlenih i nedostatak neposrednog kontakta sa korisnicima. Zaposleni u ustanovama za smeštaj suočili su se sa većim brojem izazova. Najučestaliji su bili zamor i negativna emocionalna stanja zaposlenih, nemogućnost da korisnici izlaze iz ustanova, nedovoljan broj zaposlenih i nemogućnost poseta (94–97%). Nedostatak zaštitne opreme i neadekvatna organizacija bili su najređi u ponuđenom setu, ali ipak značajno prisutni (40–50%). Svi ponuđeni problemi su otežavali adaptaciju, kada su bili prisutni, a najznačajniji je neodgovorno ponašanje zaposlenih, dok je nedostatak opreme opažen kao najmanje značajan problem. Angažovani na pružanju usluga u zajednici suočili su se sa manje problema. Najčešći problem iskusilo je 65% ispitanika/ca (negativna emocionalna stanja korisnika, otežano pružanje usluga), a najređi 25% (neadekvatna organizacija rada). Iznova, svi problemi su bili značajni, no emocionalna stanja i nerazumevanje od strane korisnika najviše su otežavali nošenje sa krizom. Utvrđeni rezultati o izraženosti i opaženom značaju različitih izazova za suočavanje sa kovid krizom mogu služiti i kao smernice za njihovo otklanjanje i preveniranje u različitim delovima sistema socijalne zaštite.

Ključne reči: pandemija kovida 19, profesionalni izazovi, sistem socijalne zaštite

STRATEGIJE PREVLADAVANJA STRESNIH DOGAĐAJA NA POSLU TOKOM PANDEMIJE KOVIDA 19 ZAPOSLENIH U SISTEMU SOCIJALNE ZAŠTITE

Tamara Džamonja Ignjatović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, tamara.dzamonja@gmail.com

Ivana Jakšić

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, ivanajakasic@gmail.com

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Strategije prevladavanja stresnih događaja na poslu tokom pandemije kovid 19 kod zaposlenih u sistemu socijalne zaštite, pružanje usluga u sistemu socijalne zaštite nužno je povezano sa doživljavanjem stresnih događaja na poslu, a pandemija kovid 19 nametnula je i dodatne izazove. Cilj ovog istraživanja bio je da ispita na koje strategije prevladavanja stresnih događaja na poslu su se oslanjali zaposleni/e u sistemu socijalne zaštite od početka pandemije. Istraživanje je sprovedeno pomoću elektronskog upitnika na prigodnom uzorku od 1267 ispitanika/ca (89% žena), od čega 715 zaposlenih u centrima za socijalni rad (CSR), 326 zaposlenih u ustanovama za smeštaj (US) i 226 zaposlenih na pružanju usluga u zajednici (UZ). Primenjen je modifikovani kratki Inventar za merenje adaptivnih i maladaptivnih strategija prevladavanja (COPE, $\alpha=.65$). Primenom faktorske analize (metod ekstrakcije PAF sa Promax rotacijom) iz skupa ponuđenih 19 strategija prevladavanja, ekstrahovana su tri latentna faktora koja grupišu strategije usmerene na: 1) prevladavanje usmereno na problem; 2) socijalno i emocionalno usmereno prevladavanje i 3) izbegavajuće prevladavanje. Formirani su i prosečni faktorski skorovi koji ukazuju da su ispitanici/ce uglavnom koristili adaptivne strategije usmerene na problem ($M=4.01$, $SD=0.58$), dok su ponekad koristili socijalno i emocionalno usmerene strategije ($M=2.40$, $SD=0.78$) i izbegavajuće strategije ($M=2.65$, $SD=0.63$). Poređenja prema tipu usluge pokazala su da zaposleni na pružanju usluga u zajednici nešto ređe koriste socijalne i emocionalno usmereno prevladavanje, kao i izbegavajuće prevladavanje, u odnosu na zaposlene u centrima za socijalni rad i ustanovama za smeštaj. Korišćenje različitih strategija povezano je sa profesionalnim izgaranjem na očekivan način. Prevladavanje usmereno na problem povezano je negativno sa emocionalnom iscrpljenošću ($r = -.17$, $p < .01$) i depersonalizacijom ($r = -.15$, $p < .01$), a pozitivno sa profesionalnom ostvarenošću ($r = .28$, $p < .01$). Izbegavajuće prevladavanje povezano je pozitivno sa emocionalnom iscrpljenošću ($r = .35$, $p < .01$) i depersonalizacijom ($r = .35$, $p < .01$), a negativno sa profesionalnom ostvarenošću ($r = -.25$, $p < .01$). Rezultati pokazuju da se zaposleni u socijalnoj zaštiti pretežno oslanjaju na adaptivne strategije prevladavanja stresa na poslu, što je verovatno i ključni činilac njihove profesionalne dobrobiti.

Ključne reči: strategije prevladavanja, profesionalno izgaranje, socijalna zaštita, kovid 19

POSTERI

PERCEPCIJA PSIHologa KAO STRUČNOG SARADNIKA U ŠKOLAMA OD STRANE NASTAVNOG OSOBLJA

Dragana Petrović

Akademija za strukovne studije Južna Srbija, Obrazovanje vaspitača u predškolskim ustanovama u Bujanovcu, Leskovac
pdragana989@gmail.com

Neka od ranijih istraživanja (Stajls, 1965; Medvai, 1977; Dean, 1980), koja su se ticala ispitivanja afirmacije struke psihologa u obrazovanju, pokazala su da nastavnici nisu svesni prioriteta usluga školskih psihologa i poseduju nedosledne stavove kada su preferirane aktivnosti stručnih saradnika u pitanju. Dobijeni nalazi su sugerisali da postoji diskrapanca u percepciji posla koji psiholozi obavljaju i onoga šta nastavnici smatraju da treba obavljati.

Stoga se cilj sprovedene studije ogledao u utvrđivanju procene stepena angažovanja psihologa u okviru savetodavno-terapijskog rada sa decom i roditeljima, saradnji sa kolegama i drugim instancama van škole, organizovanju stručnog usavršavanja i savetovanja za decu i nastavnike, kao i iznošenje stava o prioriternim aktivnostima stručnih saradnika od strane nastavnika i razlici između ova dva (percipiranog angažovanja i stava o prioriternom angažovanju).

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 100 nastavnika osnovnih i srednjih škola, prosečne starosti 36,4 godina sa prosečnom dužinom radnog staža od 10,44 godina. U uzorku više ima nastavnica (72%) od nastavnika (28%). Kada se radi o nivou školovanja više ima nastavnika predmetne (81%), nego razredne (19%) nastave. Što se tiče sedišta škole, uzorak je skoro pa ujednačen – 42% gradskih i 58% seoskih škola.

U istraživanju je na osnovu opisa posla školskog psihologa kreirana skala aktivnosti koje psiholog obavlja tokom radnog dana. Nastavnici su na skali od 1 do 5 ocenjivali adekvatnost obavljanja navedenog zadatka, kao i potencijalnu potrebu za obavljanjem tog zadatka, kao na primer zadatak „Bavi se decom sa razvojnim teškoćama“. Podaci o strukturi skala pokazuju zadovoljavajući nivo model fit (vrednost χ^2 nisu statistički značajni GFI (0.95; 0.96), AGFI (0.90; 0.93), RMSEA (0.05; 0.07) te CFI (0.93; 0.98)). Pouzdanost skala proverena Kronbah alfa koeficijentom je zadovoljavajuća (Kronbah alfa >0,7).

Nastavnici iz uzorka svoje kolege psihologe vide kao kolege koje dovoljno vremena provode u školi (to smatra 77% uzorka), kao i one koji posao obavljaju zadovoljavajuće (34%), dobro (25%) ili odlično (29%). Kreirane skale nisu gradile normalnu raspodelu, te je primenjen neparametrijski test razlike za zavisne uzorke – Vilkonsonov test (jer su isti nastavnici ocenjivali i aktuelno i potencijalno obavljanje posla). Upoređivanjem skale, koja je merila aktuelno obavljanje posla sa potencijalnim, dobijeno je da postoji statistički značajna razlika (-2,25, $p < 0,05$) i ta razlika je na osnovu upoređivanja prosečnih rangova u korist aktuelnog obavljanja posla, što ukazuje da se psiholozi na poslu mnogo više angažuju od onog što nastavnici smatraju da treba da budu angažovani. Izuzetno angažovanje psihologa, po mišljenju nastavnika, sreće se u radu sa decom sa razvojnim teškoćama (-2,33, $p < 0,01$); savetodavno-terapijskim radom sa decom (-2,94, $p < 0,05$) i nastavnicima (-2,15, $p < 0,01$); saradnji sa kolegama (-4,68; $p < 0,01$); savetovanju roditelja (-3,89; $p < 0,01$); profesionalnom savetovanju nastavnika (-3,61; $p < 0,01$); problemima u učenju (-4,30; $p < 0,01$) i angažovanju u timu za zaštitu dece (-4,30; $p < 0,01$). Dobijeni podaci ukazuju da nastavnici školske psihologe vide kao bitne elemente školskog sistema, koji svoj posao obavljaju revnosno i odgovorno.

Ključne reči: nastavnik, stručni saradnik psiholog, škola, angažovanje

SAOPŠTENJA

SESIJA 1: Socijalna psihologija

Moderator: Ivan Jerković

PRAVI MUŠKARCI I PRAVE ŽENE: SEKSIZAM MEĐU MLADIMA¹

Duško Kljajić

Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

dusko.kljajic@fmk.edu.rs

Jasna Milošević Đorđević

Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum; Institut za političke studije, Beograd

jasna.milosevic@fmk.edu.rs

Razlike u ulogama muškaraca i žena, koje se ogledaju na poljima domaćinstva, obrazovanja, tržišta rada i drugim, opstaju do današnjeg dana, ostavljajući pre svega negativne posledice po žene. Seksistički stavovi se po podeli novijeg datuma mogu podeliti na benevolentne (BS) i hostile (HS). Dok hostile seksizam predstavlja diskriminaciju u tradicionalnom smislu, kroz različit tretman pripadnika suprotnog pola praćen animozitetom, benevolentni ili dobronamerni seksizam obojen je pozitivnim afektom, te karakterisan stavovima o komplementarnosti i međuzavisnosti polova. U ovom radu, želeli smo da ispitamo da li BS i HS zaista predstavljaju odvojene konstrukte, kakva je zastupljenost seksizma među ispitanicima, kao i čime bi se seksizam mogao predviđati. Radi opširnijeg razumevanja seksizma, sprovedli smo dve studije – kvalitativnu, fokus-grupnu Studiju 1 (N = 11) i kvantitativnu, upitničku Studiju 2 (N = 490). Za potrebe Studije 1 konstruisan je vodič, a studija je sprovedena u dve fokus grupe, podeljene po polu ispitanika. U Studiji 2, benevolentni i hostile seksizam mereni su Skraćenom skalom ambivalentnog seksizma (Glik i Vajthed, 2010; Rolero i sar., 2014) od 6 ajtema Likertovog tipa (0-5). Na osnovu prethodnih studija o rodnoj diskriminaciji, kao prediktore benevolentnog i hostile seksizma ispitivali smo pored sociodemografskih varijabli i političku orijentaciju (egalitarizam i tradicionalizam) i religioznost. Ispitanici i ispitanice koji su učestvovali u fokus grupama govorili su o dugom i opstajućem prisustvu rodnih uloga i seksizma u našem društvu. Ženske ispitanice posebno su istakle negativne posledice rodne diskriminacije na radnom mestu. Kada je druga studija u pitanju, naši rezultati pokazali su da BS i HS predstavljaju povezane, ali jasno razdvojene konstrukte. Pronašli smo natprosečne nivoe benevolentnog (M = 3.25, SD = 1.09, min = 0, max = 5) i nivoe hostile seksizma tek ispod proseka (M = 2.16, SD = 1.37, min = 0, max = 5). Regresionim modelima, kreiranim na osnovu ispitanih korelacija, uspeli smo da objasnimo 13,3% varijanse BS ($F(2, 464) = 35.68, p = .00, R^2 = .133$) i 11% variranja u HS ($F(3, 475) = 32.76, p = .00, R^2 = .11$) među ispitanicima. Kao najbolji prediktor benevolentnog seksizma izdvojila se religioznost dok je hostile seksizam najbolje predviđao egalitarizam. Važnom za oba tipa seksizma pokazala se i druga ispitivana dimenzija političke orijentacije – tradicionalizam. Pol ispitanika, iako u manjoj meri uticajan po pitanju HS, nije predstavljao značajan prediktor BS, dok druge sociodemografske

¹ Projekat „Towards Gender Harmony“, podržan kroz program finansiranja HARMONIA 6 Nacionalnog naučnog centra u Poljskoj (2017/26/M/HS6/00360)

70. KONGRES PSIHologa SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

odlike nisu predviđale nijedan od dva tipa seksizma. Učesnici fokus grupa su objasnili ono što su prethodne, a i naša Studija 2 i kroz podatke potvrdili: seksizam se s prolaskom vremena polako smanjuje, a nosioci ove promene su egalitarne, manje religiozne, urbane sredine.

Ključne reči: rodne uloge, rodna diskriminacija, benevolentni seksizam, hostilni seksizam

AMORALNOST I HOMOFObIJA

Miljana Nikolić

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Departman za psihologiju
miljananikolic977@gmail.com

Dosadašnja istraživanja navode da su homofobiji sklonije konzervativnije i religioznije osobe, niže otvorenosti za iskustva i izraženije savesnosti, kao i agresivnije osobe, i osobe sklonije seksizmu. Kako nije pronađeno istraživanje koje se bavi odnosom amoralnosti i homofobije, a kako je amoralnost odraz agresivnosti, a kako istraživači navode i šesti faktor ličnosti, cilj istraživanja bio je ispitati da li su amoralnost i homofobija međusobno povezane, kao i da li je na osnovu amoralnosti moguće predvideti negativne stavove prema osobama homoseksualne orijentacije. Uzorak je bio prigodan i sačinjen od 100 ispitanika ($\bar{Z} = 80\%$). Prosečna starost ispitanika iznosila je 22.63 ($SD = 5.04$). Za operacionalizaciju amoralnosti i homofobije korišćena su sledeća dva instrumenta: Skala AMORAL 54 i Test homofobije (H25). Amoralnost se sastoji od tri subskale: impulsivnošću podstaknuta amoralnost, frustracijom podstaknuta amoralnost i brutalnošću podstaknuta amoralnost. Kada je u pitanju homofobija, test se sastoji od pet subskala, a to su: averzivno ponašanje, doživljaj odvratnosti, nipodaštavanje, rigidnost socijalnih normi i ego odbrana. Za potrebe ovog istraživanja korišćena je subskala koja operacionalizuje averzivno ponašanje prema pripadnicima homoseksualne orijentacije. Rezultati pokazuju da subskala amoralnosti pod nazivom frustracijom podstaknuta amoralnost ostvaruje značajnu povezanost sa averzivnim ponašanjem, kao i da je ista subskala statistički značajan prediktor negativnog ponašanja ($\beta = .26$, $t = 2.05$, $p = .04$). Dakle, viši nivoi amoralnosti podstaknute frustracijom ukazuju na izraženije averzivno ponašanje prema osobama homoseksualne orijentacije.

Ključne reči: amoralnost, homofobija, homoseksualna orijentacija, averzivno ponašanje

CINIZAM, PESIMIZAM I HOMOFObIJA KAO PREDIKTORI NEGATIVNIH STAVOVA PREMA OSOBAMA SA HIV-OM (AIDS-OM)

Miljana Nikolić

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Departman za psihologiju
miljananikolic977@gmail.com

Stigmatizacija osoba obolelih od HIV-a (AIDS-a) zabeležena je prilikom prvog registrovanja bolesti i povezivana je sa homoseksualcima, promiskuitetnim ženama i korisnicima narkotika. Ljudi koji žive sa HIV-om izloženi su brojnim negativnim stavovima koji dovode do njihove izolacije. Otkrivanje HIV statusa drugima može dovesti do gubitka prijatelja, izbegavanja od strane drugih, diskriminacije, ali i samo posedovanje oboljenja može dovesti do osećaja krivice, srama i izolovanosti. Osobe koje žive sa HIV-om (AIDS-om) navode da im je teže bilo suočiti se sa predrasudama drugih nego živeti sa oboljenjem, kao i da su predrasude bile učestale i dovele do prikriivanja zdravstvenog stanja radi izbegavanja odbacivanja od strane drugih. Iz navedenih razloga, cilj ovog istraživanja bio je pokušaj rasvetljavanja još nekih faktora koji potencijalno mogu dodatno doprineti razjašnjenju procesa diskriminacije i stigmatizacije obolelih osoba. Dakle, cilj istraživanja bio je ispitati da li je pomoću cinizma, pesimizma i homofobije moguće predvideti negativne stavove prema osobama sa HIV-om (AIDS-om). Uzorak je bio prigodan i sastojao se od 100 ispitanika ($M = 20$, $\bar{Z} = 80$), prosečne starosti 22.63 ($SD = 5.04$). Za operacionalizaciju pomenutih konstrukata korišćeni su sledeći instrumenti: Skala cinizma, Skala pesimizma i Test homofobije (H25). Za merenje negativnih stavova prema osobama sa HIV-om (AIDS-om) korišćena je subskala testa koji operacionalizuje sklonost stigmatizaciji i diskriminaciji osoba sa HIV-om (AIDS-om). Za obradu rezultata korišćena je višestruka regresiona analiza. Prediktori su cinizam, pesimizam i homofobija, dok kriterijum predstavljaju negativni stavovi prema osobama sa HIV-om (AIDS-om). Rezultati pokazuju da model sačinjen od cinizma, pesimizma i homofobije objašnjava 32% ukupne varijanse ($p < .00$). Statistički značajni prediktori negativnih stavova prema osobama sa HIV-om (AIDS-om) su homofobija ($\beta = .52$, $t = 6.22$, $p < .00$) i pesimizam ($\beta = .19$, $t = 2.28$, $p < .05$). Može se zaključiti da viši nivoi pesimizma i izraženija homofobija značajno predviđaju negativne stavove prema osobama sa HIV-om (AIDS-om).

Ključne reči: cinizam, pesimizam, homofobija, negativni stavovi, HIV, AIDS

„TO NIJE VEZA“: ISKUSTVO I ZNAČENJE VEZE ZA JEDNO VEĆE IZ PERSPEKTIVE DEVOJAKA

Višnja Tatić

Master psihološkinja, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

visnja.tatic.96@gmail.com

Veze za jedno veće spadaju u neobavezne seksualne odnose, odnosno događaju se van romantičnih veza. Mogu uključivati ponašanja koja podrazumevaju različiti stepen seksualne intimnosti i očekuje se da budu jednokratne. U kontekstima u kojima su do sada ispitivane prepoznato je da predstavljaju normativno ponašanje za studente, koji uzrastom pripadaju nadolazećem odraslom dobu. Raširenosti fenomena doprinele su permisivnije norme u pogledu seksualnosti koje je donela seksualna revolucija. Seksualni scenariji opisuju ove norme, a danas su paralelno prisutni i moderni i tradicionalni scenariji, što devojke izlaže suprotstavljenim zahtevima: da se upuštaju u neobavezne odnose i da ih izbegavaju. Pošto istraživanja u lokalnom kontekstu izostaju, pilot studija je prvo dala uvid u konceptualizaciju i reprezentaciju ovog fenomena u diskursu mladih, a zatim se pristupilo glavnom istraživanju usmerenom na opis i razumevanje toga kako u lokalnom kontekstu devojke u nadolazećem odraslom dobu doživljavaju heteroseksualne veze za jedno veće. Specifični ciljevi podrazumevali su razumevanje motivacije, kvaliteta iskustva, uloge veza za jedno veće u odrastanju, uloge društva, pozicioniranja u muško-ženskom odnosu i slike o sebi. Polustrukturisani intervjui su analizirani putem interpretativne fenomenološke analize. Učestvovalo je 8 devojaka uzrasta od 20 do 25 godina, sa više od jednog iskustva veze za jedno veće. Nalazi ukazuju na specifičnosti psihološkog konteksta koji oblikuje ova iskustva – očekivanjima od odnosa i neposrednim podsticajima. U okviru teme kvalitet odnosa izdvojeno je dva različita tipa odnosa sa stanovišta afektivnog ulaganja, ali su se izdvojili i drugi relevantni aspekti – odnosi moći i doživljaj bezbednosti. Tema uloga drugih govori i o osudi društva i o normativnom pritisku u pogledu stupanja u ovakve odnose. U okviru poslednje teme učesnice govore i o pozitivnom i o negativnom uticaju ovih iskustava na odnos prema sebi. Glavne preporuke za buduća istraživanja tiču se odabira učesnica drugačijih karakteristika i sprovođenja istraživanja o doživljaju mladića, kako bi se stekla potpunija slika i osmislili efektivniji načini delovanja na rizike (seksualno nasilje). Praktične preporuke tiču se uključivanja diskursa o ženskom seksualnom zadovoljstvu u seksualno obrazovanje, kao i pomeranje fokusa unutar kampanja za prevenciju seksualnog nasilja sa odgovornosti individue na implicitne društvene norme koje upravljaju ovakvim (heteronormativnim) odnosima.

Ključne reči: veza za jedno veće, nadolazeće odraslo doba, žensko iskustvo, interpretativna fenomenološka analiza

PRIMENA PRISTUPA SOCIJALNOG IDENTITETA U ORGANIZACIONOM PONAŠANJU

Ivana Bojović

Akademija strukovnih studija Zapadna Srbija, odsek Užice

ivana.bojovic33@gmail.com

U razvoju teorije socijalnog identiteta, Tajfel i saradnici su tvrdili da se pojedinci, kako bi postigli ili zadržali visoko samopoštovanje, povezuju sa grupama visokog statusa i pozitivno razlikuju svoje grupe od relevantnih drugih grupa (Tajfel & Turner, 1978). Turner i saradnici su zatim razvili teoriju samokategorizacije kako bi precizirali uslove pod kojima članstvo u grupi postaje istaknuto, odnosno kada i kako vodi razmišljanje, osećanja i ponašanje pojedinca (Turner et al. 1987). Obe teorije zajedno se nazivaju pristupom socijalnog identiteta. Navedeni pristup uspešno se primenjuje u organizacionom kontekstu od 1989. godine. Cilj rada jeste pregled rezultata istraživanja koja, ne samo što razvijaju osnovne pretpostavke navedenog pristupa, već nude i praktične implikacije za organizaciono ponašanje. Dodatna vrednost primene uvida iz teorije socijalnog identiteta može se prikazati kroz niz izazova sa kojima se suočavaju organizacije i one se odnose na: kognitivnu kategorizaciju sebe kao člana organizacije; evaluacione sudove organizacije; emocionalnu posvećenost organizaciji; promenu identiteta (Scheepers; Ellemers, 2019). Haslam navodi da socijalni identitet pojedinca promovise grupne interese u odnosu na lične i motiviše napore u korist grupe (Haslam, 2004). Kad god je socijalni identitet istaknut, pojedinci pružaju više podrške jedni drugima i opažaju viši osećaj kolektivne samoeфикаsnosti, što smanjuje stres i naprezanje (Avanzi et al. 2015). Rezultati metaanaliza potvrđuju jaku vezu između socijalne identifikacije u organizaciji i zadovoljstva poslom (Riketa; Van Dick, 2005). Socijalni identitet je ključni pokretač učenja i učinka u organizacijama (Russell, 2007). Istraživanja pokazuju da istaknut socijalni identitet rezultira većim zalaganjem, većim učinkom, smanjenom fluktuacijom i većim angažovanjem (Ribando; Fortner, 2016). Socijalna identifikacija je pozitivno povezana sa radnom motivacijom, izvođenjem zadataka i performansama (Van Knippenberg, 2000). Pristup društvenog identiteta se takođe primenjuje na organizacione promene (Van Dick et al. 2018). Navedeni pristup nudi značajnu perspektivu za veći broj kritičnih organizacionih pitanja od kojih je ovde pomenuto samo nekoliko. Buduća istraživanja bi trebala da koriste različite pristupe u istraživanju kako bi se utvrdile i druge prednosti primene ovog pristupa u organizacionom ponašanju.

Ključne reči: pristup socijalnog identiteta, organizaciono ponašanje, organizacione promene

CRTE LIČNOSTI I STAVOVI PREMA SVETU, RODNIM ULOGAMA I KONFLIKTIMA, KAO PREDIKTORI IZBORA STRATEGIJA U REŠAVANJU KONFLIKATA²

Tamara Džamonja Ignjatović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
tamara.dzamonja@gmail.com

Danijela S. Petrović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Ankica Kosić

Faculty of Medicine & Psychology SAPIENZA - University of Rome,
Dipartimento di psicologia dei processi di sviluppo e socializzazione
anna.kosic@uniroma1.it

Jana Dimoski

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu i Psychosocial Innovation Network
jana.dimoski96@gmail.com

Cilj istraživanja je da utvrdi u kojoj meri se na osnovu dimenzija ličnosti, kao i specifičnih stavova osoba prema svetu, rodnim ulogama i konfliktima može predvideti sklonost ka primeni specifičnih strategija ponašanja u konfliktima. Model Dualne brige razlikuje strategije saradnje, povlačenja, popuštanja, nadmetanja i kompromis. Pored crta ličnosti definisanih HEXACO 6-dimenzionalnim modelom i DELTA dimenzijom, pretpostavljeno je da stavovi prema konfliktima, rodnim ulogama i doživljaj sveta kao „kompetitivne džungle“ značajno doprinose odnosu prema drugim ljudima, a time i pristupu konfliktnim situacijama.

Uzorak je činilo 288 mladih (69% ženskog pola), uzrasta 18–30 (M=21.54, SD=2.80). Primenjeni su sledeći instrumenti: DUTCH upitnik za procenu strategija rešavanja konflikata; IPIP i DELTA inventari ličnosti; Stavovi su mereni na osnovu izabranih stavki iz upitnika Verovanje u svet kao kompetitivnu džunglu; ISSP upitnika za procenu stavova prema rodnim ulogama i upitnika za procenu stavova prema konfliktima konstruisanog za potrebe istraživanja. Istraživanje je sprovedeno onlajn. Testirana su tri hijerarhijska regresiona modela kojima su se predviđale strategija za prevladavanje konflikata grupisane kao konstruktivne, kompetitivne i izbegavajuće.

Regresioni modeli su pokazali da bazične crte ličnosti, zajedno sa polom i godinama starosti objašnjavaju oko 19% varijanse konstruktivnih strategija ($R^2_{adj}=.19$; $F(7;274)=8.49$; $p<.001$), 23% varijanse kompetitivnog pristupa ($R^2_{adj}=.23$; $F(7;274)=10.24$; $p<.001$), i 3.4% varijanse izbegavanja ($R^2_{adj}=.03$; $F(7;274)=2.10$; $p<.05$). Saradljivost je bila najbolji prediktor konstruktivnih strategija ($\beta=.27$; $p<.001$) i izbegavnja ($\beta=.27$; $p<.001$), dok je Poštenje bilo najbolji prediktor kompetitivnosti ($\beta=-.28$; $p<.001$). Uključivanje stavova u regresione modele doprinosi za oko 3% većem objašnjenju varijanse konstruktivnih strategija ($\Delta R^2=.03$, $p<.05$), a kao jedini značajan prediktor pokazuju se stavovi o rodnim ulogama ($\beta=.17$; $p<.01$); za oko 6% varijanse kompetitivnih strategija ($\Delta R^2=.06$, $p<.001$), gde značajno doprinose svi stavovi: o svetu kao kompetitivnoj džungli ($\beta=.24$; $p<.001$), o rodnim ulogama ($\beta=-.12$; $p<.05$) i o konfliktima ($\beta=.11$; $p<.05$); i za

² Istraživanje sprovedeno uz podršku Fonda za nauku Republike Srbije, Program DIJASPORA, 6504146, ICARS

70. KONGRES PSIHologa SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

oko 12% varijanse izbegavanja ($\Delta R^2 = .12$, $p < .001$), gde su značajni prediktori stavovi o svetu kao kompetitivnoj džungli ($\beta = .24$; $p < .001$) i stavovi o konfliktima ($\beta = -.24$; $p < .001$).

Iako crte ličnosti i specifični stavovi značajno doprinose predikciji strategija rešavanja konflikata, potrebno je uključiti u analize i doprinos drugih varijabli koje oblikuju obrasce interpersonalnog ponašanja.

Ključne reči: interpersonalni konflikti, strategije rešavanja konflikata, HEXACO model ličnosti, stavovi

SESIJA 2: Psihoterapija i savetovanje

Moderatorka: Milica Lazić

KONSTRUKCIJA INSTRUMENTA ZA MERENJE SUBJEKTIVNOG DOŽIVLJAJA RELACIONOG POLJA KLIJENT – TERAPEUT U KONTEKSTU GEŠTALT TERAPIJSKE SEANSE

Bojana Todorović

Evropski akreditovan obrazovni institut iz oblasti psihoterapije – Studio za edukaciju Beograd (EAPTI-SEB)
gestalt.terapija.bojana@gmail.com

Sanja Bratina

Evropski akreditovan obrazovni institut iz oblasti psihoterapije – Studio za edukaciju Beograd (EAPTI-SEB)
sanjabratina@gmail.com

Ljiljana Božović

Specijalna bolnica za rehabilitaciju i ortopedsku protetiku, Beograd
ljiljana.bozovic263@gmail.com

Savremeni okvir života kao kontrast izolaciji i usamljenosti postavlja težnju ka bivanju u odnosu sa drugima. Klijenti dolaze na terapiju kako bi doživeli iskustvo susreta i promene, a njihov rast odvija se u interakciji sa terapeutom tokom seansi. Terapeut i klijent na terapijskoj seansi deo su zajedničkog polja koje se formira pod uticajem svakog od njih, kao i pod uticajem njihove interakcije. Ovo zajedničko polje odnosa terapeut – klijent definisali smo kao relaciono polje. Ukoliko ga terapeut osvesti i razume, ono može doneti novi potencijal za terapijski rad. Teorijske osnove fenomena relacionog polja pretpostavljaju njegovu višeslojnu strukturu, koja obuhvata istovremeno polje klijenta i terapeuta kao i konkreirano polje njihovog odnosa u terapeutskoj seansi. Ideja ovog istraživanja bila je da stvori instrument koji bi terapeutima pomogao pri proceni ovog polja i na taj način otvorio novu perspektivu za rad sa klijentom. Za potrebe istraživanja, konstruisan je novi instrument (SDRP) koji čini 17 bipolarnih sedmostepenih skala koje opisuju terapeutov subjektivni doživljaj relacionog polja. U sledećoj fazi ispitana je faktorska struktura subjektivnog doživljaja relacionog polja kroz faktorsku analizu procena ispitanika na ovom instrumentu. Istraživanjem je obuhvaćeno 110 ispitanika, geštalt terapeuta koji imaju iskustvo rada sa klijentima. Ekstrahovana su tri faktora subjektivnog doživljaja relacionog polja koja ukupno objašnjavaju 66.62% varijanse. Dobijeni faktori nazvani su Polje individue, Polje situacije i Kognitivni faktor. Svi dobijeni faktori pokazali su visoku pouzdanost, pa se mogu uzeti kao relevantni kriterijumi u praktičnoj evaluaciji relacionog polja tokom individualne terapijske seanse. Dalja istraživanja biće usmerena na perspektivu klijenta u terapiji, kako bi se prostor relacionog polja opisao sa tačke gledišta svih njegovih aktera.

Ključne reči: subjektivni doživljaj, psihoterapeut, geštalt terapija, relaciono polje

TRAUME JE TRAUME JE TRAUMA

Vesna Brzev-Ćurčić

Psihoanalitičko društvo Srbije

brzevcurcicvesna@gmail.com

Izlaganje ima za cilj da iz ugla psihoanalitički orijentisanog rada predstavi različita ispoljavanja traumatskog iskustva sa uvek istom težinom koju stvara trauma. Traumu niko ne može da izmeri jer je ona vrlo osetljiva i izrazito subjektivna. Upravo to i jeste, u metodološkom smislu, cilj ovog rada. Prikazana su tri, pojavno, vrlo različita iskustva adolescenata, sa identičnom traumatski obojenom subjektivnom reakcijom.

Budući da u radu nema istraživanja u metodološkom smislu, jedinica istraživanja je sama seansa. Iz nje, tj. iz transfernokontrafernog odnosa, moguće je posmatrati težinu traumatskog iskustva kako za pojedinca koji je u tretmanu, tako i za njegovu okolinu.

Rezultat višedecenijskog rada sa traumatizovanim ukazuju na neophodnost dovoljno dobre edukacije u radu sa ovom kategorijom pojedinaca i sposobnost za empatiju pomagača. Od posebnog značaja je nemanje predrasuda prema traumatizovanim, posebno ne prema traumi, koja iz ugla drugog možda ne izgleda dovoljno traumatična.

Poseban osvrt biće na paraleli između traumatizovanih iz Ukrajine i traumatizovanih u populaciji naših izbeglih i njihovih porodica. Paralela se pravi na osnovu iskustva u pružanju pomoći kolegama iz Ukrajine koji su u izbeglištvu i pomoći našim izbeglima tokom devedesetih.

Ključne reči: trauma, empatija, intervencija

INTERVENISANJE U KRIZI SA ŽRTVAMA I SVEDOCIMA, POČINIOCI I PORODICAMA ŽRTAVA SAOBRAĆAJNIH NEZGODA³

Bejan Šaćiri

Visoka medicinska škola strukovnih studija „Milutin Milanković“ i Centar za unapređivanje izaštitu psihičkog zdravlja, Beograd
bejansaciri@yahoo.com

Nikola M. Petrović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za psihologiju i Centar za unapređivanje i zaštitu psihičkog zdravlja, Beograd
nicholas.petrovic@gmail.com

Milja Krivokuća

Centar za unapređivanje i zaštitu psihičkog zdravlja, Beograd
krivokucamilja@gmail.com

Saobraćajne nezgode su neočekivani, potencijalno traumatski događaji koji pogađaju sve neposredno ili posredno uključene učesnike. Podaci ukazuju da dugoročno posle nezgode učesnici i njihove porodice ispoljavaju simptome, koji ukoliko se ne tretiraju na adekvatan način ometaju njihovo funkcionisanje, kako u poslovnom tako i u privatnom okruženju. Među najčešćim stanjima javljaju se posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), anksiozni poremećaji i depresivne epizode. Stoga, pitanje pružanja adekvatnog psihološkog tretmana neposredno nakon saobraćajne nezgode je važno pitanje javnog zdravlja, odnosno sistematskog vođenja računa o mentalnom javnom zdravlju, budući da saobraćajne nezgode, po svojoj učestalosti i masovnosti, imaju „oblik epidemije“. Empirijski podaci pokazuju da većina ljudi, ukolikodobije neposrednu psihološku pomoć, ne razvije potrebu za dugoročnijim psihoterapijskim ili psihijatrijskim tretmanom. U ovom radu biće predstavljen program „Rehabilitacija porodica žrtava saobraćajnih nezgoda i učesnika u saobraćajnim nezgodama“, koji je realizovan od strane Centra za unapređivanje i zaštitu psihičkog zdravlja uz podršku Agencije za bezbednost saobraćaja. U okviru ovog programa implementiran je jedan od najpoznatijih modela intervencija u krizi – Robertsov sedmofazni model. Ovaj model je bio osnova za osmišljavanje i realizaciju edukacije za psihologe i lekare, koji će pružati psihološku podršku žrtvama i svedocima saobraćajnih nezgoda te počiniocima i porodicama žrtava u trima gradovima u Srbiji: Beogradu, Novom Sadu i Nišu.

Ključne reči: žrtve saobraćajnih nezgoda, intervencije u krizi, Robertsov model, edukacija

3 Program „Rehabilitacija porodica žrtava saobraćajnih nezgoda i učesnika u saobraćajnim nezgodama“

SESIJA 3: Socijalna zaštita

Moderatorka: Tanja Ignjatović

PRIMENA ZAKONA O SPREČAVANJU NASILJA U PORODICI IZ PERSPEKTIVE ZAPOSLENIH U CENTRU ZA SOCIJALNI RAD

Tanja Ignjatović

Autonomni ženski centar, Beograd

tanja@azc.org.rs

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u primeni je duže od četiri godine, a nema izveštaja i istraživanja o njegovim efektima iz perspektive zaposlenih u centrima za socijalni rad (CSR) u Srbiji. Predmet saopštenja predstavlja analiza iskustva predstavnika CSR-a u primeni Zakona, sa naglaskom na unutrašnje procedure, kvalitet saradnje, procene i planove, koji se izrađuju na sastancima Grupe za koordinaciju i saradnju, u odnosu na standarde rada i zakonsku normu, s ciljem sagledavanje efekata primene Zakona na zaštitu i podršku žrtava nasilja u porodici. Korišćen je kvalitativni pristup, pogodan za istraživanja eksplorativnog tipa. Tematska analiza podrazumevala je traganje za odgovorima na tri unapred izabrana, široko postavljena istraživačka pitanja. Fokus-grupna diskusija bila je istraživačka tehnika. Dve moderatorke su realizovale pet diskusija 2021. godine, čiji je sadržaj sniman, transkribovan i analiziran u odnosu na teme koje su izvedene iz empirijskog materijala i zakonske norme. Uzorak ispitanika činile su 32 osobe iz CSR-a u Nišu i opštinama koje gravitiraju Osnovnom javnom tužilaštvu u Nišu. Uključeni su i podaci analize sprovedene po istoj metodologiji 2018. godine na uzorku od 61-og učesnika iz 17 odeljenja Gradskog CSR Beograd, što može da doprinese povećanju reprezentativnosti uzorka. Rezultati govore o poboljšanoj razmeni informacija i saradnji sa policijom, posebno sa tužilaštvom, prisutnije u Nišu i okolini, nego u Beogradu. Registruje se nedovoljno razumevanje pojave nasilja, položaja i potreba žrtve, preventivnog karaktera hitnih mera, kao i nedostatak systemske podrške za procenu bezbednosnih rizika. Izgleda da ostaje nejasna svrha izrade individualnog plana zaštite i podrške žrtvama na sastanku Grupe, kao i njegovo povezivanje sa planovima koji se razvijaju u CSR-u. Rad u izolaciji i na distancu zbog kovida 19 imao je uticaja na kvalitet procena i dostupnost usluga. Ističe se nedostatak lokalnih usluga podrške, a njihovu trajnost, dostupnost, kvalitet i međuresornu saradnju, kao i praćenje efekata, treba unaprediti. Unutrašnja organizacija rada u CSR opterećena je nizom problema systemskog karaktera, od nedostatka ljudi i odgovarajućih profila, preko sprovođenja dežurstva (dostupnost 24/7), nedostataka tehničke i informatičke opreme, doživljaja o nebezbednosti zaposlenih, nedostataka znanja i obuka, što po mišljenju ispitanika dovodi do „rada po inerciji“ i pojave „sagorevanja“. Sve navedeno traži systemska rešenja.

Ključne reči: nasilje u porodici, centar za socijalni rad, zakon, primena

PSIHOLOGIJA, BEZ STRUKE I NAUKE U SISTEMU SOCIJALNE ZAŠTITE

Tatjana Daničić

Centar za socijalni rad grada Vršca

tatjana.danicic@gmail.com

Branislava Predolac

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

tatjana.danicic@gmail.com

Socijalna zaštita definisana je kao organizovana društvena delatnost čiji je cilj pružanje pomoći i osnaživanje za samostalan i produktivan život u društvu pojedinaca i porodica. Kvalitetno pružena usluga u sistemu socijalne zaštite značajna je za pojedinca, grupu, ali i za društvo u celini. Uvođenjem metoda vođenja slučaja u sistem socijalne zaštite pokušano je uvođenje sistemskog pristupa problemima korisnika. Imajući u vidu da usluge u sistemu socijalne zaštite pružaju stručni radnici, psiholozi, pedagozi, defektolozi, socijalni radnici i drugi, primećuje se izostanak primene principa stručnog rada bilo koje struke, pa i psihologa. Problem primene metoda vođenja slučaja ogleda se u činjenici da su psiholozi, a i stručnjaci iz drugih oblasti, dobili usko stručno obrazovanje na osnovnim studijama. Kao voditelji slučaja, nalaze se u situaciji da izlaze iz domena struke, za koju su se pripremali, i da zalaze u druge oblasti za koje nisu kvalifikovani. U postupku raspodele predmeta koje dobijaju stručni radnici, kriterijumi raspodele su broj predmeta kojima je svaki stručni radnik zadužen, vrsta predmeta i njihova procenjena težina. Tom prilikom nije moguće predvideti u kom smeru će se razvijati odnos između korisnika i voditelja slučaja, bez obzira koje je struke. Transfer se manifestuje u svakom odnosu. Reakcija korisnika na određenog voditelja slučaja, ali i obrnuta reakcija, ne mogu se predvideti. Upravo jer je isključena struka kao okvir postupanja stručnih radnika, pa i psihologa, sistem propisuje veliki broj glomaznih i nefunkcionalnih procedura. One oduzimaju vreme, onemogućuju adekvatno i pravovremeno pružanje usluge korisniku. Primenom metoda vođenja slučaja, svaku vrstu procene vrše socijalni radnici, pedagozi i defektolozi, faktički „od oka“, bez specifičnih znanja o oblasti procene sposobnosti i ličnosti i bez odgovarajućih instrumenata. Izveštaji koji „izlazi“ iz centra za socijalni rad, ka drugim ustanovama, domovima za smeštaj ili sudovima, ne pruža tačnu informaciju o korisniku, u svim aspektima. Primalac izveštaja tada nema potpunu sliku o korisniku i ne može da postupa u najboljem interesu korisnika. Cilj rada je da se skrene pažnja na činjenicu da, psihologija, kao struka u sistemu socijalne zaštite, faktički, više ne postoji. Potrebna je akcija na izmeni sistema socijalne zaštite i vraćanje integriteta psihologiji kao specifičnoj struci u okviru sistema.

Ključne reči: vođenje slučaja, psihologija, struka

TRAUMATSKO ISKUSTVO PORODIČNOG NASILJA I PSIHOLOŠKA INTERVENCIJA

Sandra Čačić

Centar za socijalni rad Sombor

vilaso26@gmail.com

Cilj ovog rada tiče se predstavljanja kratke psihološke intervencije namenjene osobama koje su bile izložene porodičnom nasilju kao vidu traumatskog događaja. Intervencija je osmišljena s idejom da se osobi koja je izašla iz porodičnog nasilja pomogne da integriše traumatski događaj u svoj život i povrati nad njim kontrolu. Intervencija se zasniva na primeni geštalt metoda stolice, saznanjima o psihološkoj rezilijentnosti i teorijskom konceptu sigurne baze. Osoba s iskustvom porodičnog nasilja, na početku intervencije, sedi u stolici kojom je predstavljen njen život pre nasilja i podstiče se da se seti sebe, kako se osećala, kakve je planove imala za sebe, svojih snaga i mreže podrške iz tog perioda. Nakon toga osoba prelazi na stolicu, koja se nalazi ispred stolice na kojoj sedi, a koja predstavlja sam događaj porodičnog nasilja. Osoba se podstiče da opisuje sam događaj i svoje misli, osećanja i ponašanja kao da se događaj dešava sada. Potom osoba prelazi u stolicu ispred, a koja je okrenuta ka prethodne dve stolice. Ta stolica predstavlja sadašnji trenutak. Psiholog poziva osobu da zauzme psihološku distancu u odnosu na istoriju nasilja tako što osoba treba da sagleda stvarnu prostornu distancu između stolica kao i svoju fokusiranost ka traumatskom događaju. Potom se od klijenta traži da stolicu na kojoj sedi okrene tako da traumatski događaj bude u prošlosti i da se fizički osvrne na stolice koje se nalaze iza njegovih leđa (osvrtnje na svoj život). Nakon toga se osoba podstiče da uvidi da je vratila moć i kontrolu i poziva se da iz sadašnjeg trenutka osmišljava i kreira dalje svoj život.

Psiholog tokom celokupnog procesa predstavlja sigurnu bazu za bezbedno izražavanje i klarifikaciju klijentovih kognicija, emocija i ponašanja vezanih za traumatsko iskustvo.

Osobe koje su nakon iskustva nasilja u porodici bile uključene u opisan tretman izveštavaju generalno o redukciji neprijatnih osećanja i efikasnijem refokusiranju sa teme doživljenog nasilja na aktuelna životna dešavanja. Ovako organizovana intervencija je inspirisana potrebama prakse, i kao takva zahteva jasnu metodološku utemeljenost radi evaluacije njenih efekata.

Ključne reči: porodično nasilje, trauma, psihološka intervencija

ZADOVOLJSTVO RODITELJSKOM ULOGOM I POVEZANOST SA BRAČNIM STATUSOM

Valentina Ninić

psiholog

valentina.ninicv@gmail.com

Jovana Milatović

psiholog

jovana.milatovic.ns@gmail.com

Roditeljsko zadovoljstvo je, uz zahteve i stres roditeljske uloge kao i osećaj roditeljske kompetencije, jedna od dimenzija subjektivnog doživljaja roditeljstva (Sabatelli i Woldron, 1995) Roditeljsko zadovoljstvo uključuje veći broj dimenzija kao što su zadovoljstvo odnosom između roditelja i deteta, zadovoljstvo vlastitom uspešnošću kao roditelja, zadovoljstvo ponašanjem deteta i zadovoljstvom potporom bračnog partnera vlastitoj roditeljskoj ulozi (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Pošli smo od pretpostavke u ovom istraživanju da se život u bračnoj zajednici, zadovoljstvo podrškom bračnog partnera u podizanju dece odražava na zadovoljstvo roditeljstvom. Ispitanici su bili stanovnici Vrbasa i Novog Sada i bilo ih je ukupno 64 (12 muškaraca i 52 žene). Starost ispitanika obuhvata uzrast od 50–80 godina. Bračni status (u braku 69,2%, razvedeni 10,8% i udovac/ca 20%). Tri dimenzije roditeljskog zadovoljstva ispitane su trima pitanjima koja se odnose na to koliko su zadovoljni svojom decom, odnosima sa decom i sobom kao roditeljem. Primenjena je petostepena skala Likertovog tipa od 1- potpuno sam nezadovoljan do 5- potpuno sam zadovoljan. Autori skale su Ivana Tucak Junaković, Marina Nekić i Neala Ambrosi-Randić, (2016). Jednofaktorska analiza ANOVA je pokazala da ne postoji statistički značajna razlika u pogledu obrazovanja i starosti kada je reč o roditeljskom zadovoljstvu na sve tri dimenzije. Postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika u zavisnosti od njihovog bračnog statusa za varijable zadovoljstva decom ($F(2,62)= 3.719, p= .030$) i zadovoljstvo odnosima sa decom ($F(2,62)=7.212, p= .002$). Razvedeni roditelji iskazuju statistički značajno niže zadovoljstvo na gore pomenute dve dimenzije od onih koji su u braku ili koji su ostali bez bračnog partnera.

Dobijeni podatak možemo objasniti da su roditelji, koji nisu u braku, imali manje podeljeno roditeljstvo u donošenju nekih odluka u vezi sa detetom, da su mnoge obaveze obavljali sami i imali veći doživljaj odgovornosti za odrastanje deteta. Moguće da nezadovoljstvo projektuju na decu i bivaju nezadovoljni njima umesto sobom u roditeljskoj ulozi.

Mnogi razvedeni roditelji mogu da u detetovom ponašanju vide neke osobine bivšeg partnera i da to pojačava njihovo nezadovoljstvo. Roditelji koji nisu u braku često imaju nerazrešen ili loše razrešen partnerski odnos, koji može da utiče na odnos sa decom, u smislu da ne mogu da zadrže distancu i razdvoje partnersku i roditeljsku ulogu.

Sa druge strane, moguće da razvedeni roditelji zastupaju različite vaspitne stavove i da tu neusaglašenost deca koriste kao manevarski prostor za postizanje svojih ciljeva što može da utiče na doživljaj nezadovoljstva u komunikaciji sa decom. Implikacije za praksu bi bile da je razvedenim osobama potrebna podrška radi regulacije emotivnog života.

Ključne reči: roditeljska uloga, bračni status, zadovoljstvo

SESIJA 4: Zdravstvena psihologija

Moderatorica: Ksenija Kolundžija

PORAST PRAKTIKOVANJA HEMSEKSA U SRBIJI I ZAŠTO JE TO VAŽNO?

Nina Brkić-Jovanović

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, nina.brkic-jovanovic@mf.uns.ac.rs

Vanja Andrić

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, vanja.andric@mf.uns.ac.rs

Jelena Lukić

Ekonomska škola „Stana Milanović“, Šabac, g.jelena85@gmail.com

Aleksandra Bulović

Klinika za infektivne bolesti, Univerzitetski Klinički centar Vojvodine, saskab94@hotmail.com

Jelena Đurica

Klinika za infektivne bolesti, Univerzitetski Klinički centar Vojvodine, jelena_djurica@yahoo.com

Termin hemseks (eng. Chemsex) koristi se za opisivanje namernog ulaska u seksualne odnose pod uticajem psihoaktivnih supstanci. Brojna istraživanja iz oblasti javnog zdravlja ukazuju na značajan porast ljudi koji praktikuju hemseks u poslednjih deset godina. Praktikovanje ovakvih seksualnih odnosa uslovljava brojne zdravstvene i psihološke posledice (psihogene seksualne disfunkcije, problemi sa mentalnim zdravljem, izgradnjom identiteta, problemi u uspostavljanju partnerskih relacija...). Iako je hemseks u svetu veoma aktuelna tema, u našoj zemlji nije urađeno mnogo istraživanja na ovu temu. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi učestalost praktikovanja hemseksa u opštoj populaciji u Srbiji. Proverili smo i da li postoje razlike u odnosu na različite sociodemografske karakteristike kao i u odnosu na seksualnu orijentaciju.

Anonimnu onlajn anketu, koju su činila pitanja o sociodemografskim podacima kao i o korišćenju psihoaktivnih supstanci neposredno pre ili u toku seksualnog odnosa, popunilo je 1018 ispitanika (muškaraca 450; žena 567) prosečne starosti 27.25 godina (raspon 18-77 godina). Rezultati pokazuju da značajan broj ispitanika (čak 68.3%) upražnjava hemseks. Najčešća psihoaktivna supstanca koja se koristi je alkohol, koji ako isključimo, dobijamo podatak da 31.9% ispitanika koristi druge psihoaktivne supstance neposredno pre ili tokom seksualnog odnosa. Rezultati pokazuju da starije osobe, homoseksualne orijentacije, muškog pola, češće upražnjavaju hemseks.

Istraživanje ukazuje na važnost bavljenja ovom temom kako sa medicinskog tako i psihološkog aspekta, kako bi se osmislile dobre preventivne i kurativne intervencije, a stručnjaci dodatno edukovali u ovom pravcu.

Ključne reči: hemseks, seksualnost, psihoaktivne supstance, seksualna orijentacija

ZNAČAJ PSIHOLOŠKE PODRŠKE U LEČENJU DECE I MLADIH SA TUMORIMA MOZGA

Aleksandar Rangelov

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije
rangelovaleksandar@yahoo.com

Mina Mitić Lazarević

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije
lazarevic.mina@gmail.com

Marija Andrijić

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije
ma.therapy@gmail.com

Pedijatrijska psihoonkologija je multidisciplinarna naučna obalast koja je usmerena na psihološke, bihevioralne, socijalne, duhovne i etičke aspekte života obolele dece i članove njihovih porodica. Lečenje dece i mladih sa tumorima mozga veoma je dugotrajno, iscrpljujuće, zahtevno i konačno neizvesno tako da negativno utiče na kvalitet njihovog života.

Cilj ovog rada je sagledavanje značaja uloge psihologa i pedijatrijske psihoonkologije kao integrativnog dela onkološkog lečenja dece i mladih sa tumorima mozga.

Pedijatrijska populacija obolelih od tumora mozga je u visokom riziku za razvoj psihičkih poremećaja i neurokognitivnih oštećenja koja se mogu javiti u toku i nakon završenog lečenja. Istraživanja su pokazala postojanje neurokognitivnih deficita kod dece koja se leče od tumora mozga u domenu opštih intelektualnih sposobnosti, akademskog funkcionisanja i specifičnih neurokognitivnih ograničenja u domenima radne memorije, govora, koordinacije, pažnje, koncentracije, pamćenja i egzekutivnih funkcija. Najčešći psihički problemi koji se javljaju kod dece i mladih koji se leče jesu: depresija, anksioznost i poremećaj prilagođavanja.

Zadatak psihologa je da sagleda psihičke tegobe i potrebe pacijenta i porodice kroz kontinuiranu procenu, kao i da pruži psihološku podršku. Procene psihosocijalnih i kognitivnih tegoba sprovode se uz pomoć standardizovanih upitnika testova i skala, a u kritičnim fazama lečenja kada su pacijenti posebno vulnerabilni, kao što su: postavljanje dijagnoze, početak specifičnog onkološkog lečenja, završetak lečenja i u periodima kontrola i praćenja. Rezultati procene omogućavaju osmišljavanje personalizovanog plana podrške. Programi podrške (stručne i vršnjačke) treba da budu prilagođeni uzrastu i potrebama deteta. Deca i mladi uključeni u programe podrške nakon završenog lečenja lakše se reintegrišu u društvene i akademske aktivnosti.

Preporuke međunarodnih onkoloških asocijacija jesu da je neophodno kontinuirano vršiti psihosocijalnu procenu i podršku u svim zdravstvenim ustanovama u kojima se deca i mladi leče, tako da psiholozi treba da budu neizostavni članovi multidisciplinarnih timova koji se bave specifičnim onkološkim lečenjem pedijatrijske populacije.

Ključne reči: pedijatrijska psihoonkologija, tumori mozga, neuropsihologija, psihosocijalna procena

STRAH OD KOVIDA 19, SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE I VEROVANJE U PRAVEDAN SVET

Anida Vrcić Amar

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za filozofske nauke i umetnost, Studijski program Psihologija
anvrcic@np.ac.rs

Milena Belić

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za filozofskenaue i umetnost, Studijski program Psihologija
mbelic@np.ac.rs

Jelena Davidović Rakić

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet, Odsek Psihologija
davidovicrakić@gmail.com

Andrijana Maksimović

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za pravne nauke, Studijski program Pravo
amaksimovic@np.ac.rs

Kada se u decembru 2019. godine u Kini pojavio SARS CoV-2, poznatiji kao kovid 19, svet je promenio svoju tradicionalnu sliku uređenosti. Strah od kovida 19 je strah koji je izazvan uočenim pretećim stimulusima, direktno povezan sa misterijom koja okružuje bolest u smislu nepoznavanja etiologije i lečenja, ali i sa brzinom prenosa i mortalitetom. Verovanje u pravedan svet (VUPS) odnosi se na stav osobe da je svet uređen i predvidljiv te da ljudi „dobiju ono što zaslužuju“. Za psihologe je posebno važno razumeti psihološke posledice kovida 19 kako bi se pripremile strategije suočavanja u postkovid eri koja nam predstoji.

Stoga je cilj ovog istraživanja bio proveriti relacije između VUPS-a i straha od kovida 19 kod ispitanika različitih sociodemografskih karakteristika. Očekivanja autora su da korelacija između ova dva konstrukta bude negativna.

U istraživanju je učestvovalo 277 ispitanika, sa udelom ženskih ispitanika od 72%. Prosečna starost ispitanika je 34, 31 godine. U istraživanju su učestvovali ispitanici različitih uzrasnih kategorija: mladi 15–35 godina (35%), srednje odrasle dobi 36–65 godina (40%) i stari iznad 65 godina (25%). Istraživanje je organizovano onlajn za ispitanike mlađe i srednje dobi, dok su pisanoj formi ispitivanja pristupili ispitanici stariji od 65 godina. Najveći broj ispitanika (njih 70%) živi u gradu i ima visoku stručnu spremu (41%). Instrumenti korišteni u istraživanju bili su Skala verovanja u pravedan svet (Čubela, 2002), Skala straha od kovida 19 (Ahrosu, Giffis et al. 2020) i sociodemografski upitnik.

U istraživanju je korišena jednostavna korelacija, a rezultati nisu potvrdili hipotezu o postojanju korelacije između varijabli VUPS i strah od kovida 19. Strah od kovida 19 korelira sa sociodemografskim varijablama: uzrast ($r = .119$; $p < 0.05$); bračni status ($r = .124$; $p < 0.05$); broj dece ($r = .240$; $p < 0.05$) i broj unučadi u kategoriji starijih ispitanika ($r = .650$; $p < 0.05$). U regresionom modelu, prediktorske varijable uzrast, bračni status, broj dece i broj unučadi objašnjavaju 57,3% ($R = .573$; $p < 0.05$) varijanse straha od kovida 19, gde je najveći doprinos pojedinačne varijable broj unučadi ($B = .979$; $p < 0.05$).

70. KONGRES PSIHologa SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

Pandemija kovida 19 nas je nesumnjivo podsetila da svet ipak ne funkcioniše po sistemu uređenosti i kontrole kako to koncept VUPS-a nalaže. Spoznaju da neke od značajnih sociodemografskih varijabli koreliraju sa strahom od kovida 19 možemo koristiti u strategijama planiranja očuvanja mentalnog zdravlja u postkovid eri.

Ključne reči: strah od kovida 19, verovanje u pravedan svet, pandemija

USAMLJENOST I STRAH OD KOVIDA

Milena Belić

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za filozofske nauke i umetnost, Studijski program Psihologija
mbelic@np.ac.rs

Anida Vrcić Amar

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za filozofske nauke i umetnost, Studijski program Psihologija
anvrcic@np.ac.rs

Jelena Davidovic Rakić

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet, Odsek Psihologija
davidovicrakić@gmail.com

Andrijana Maksimović

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za pravne nauke, Studijski program Pravo
amaksimovic@np.ac.rs

Protekle dve godine svet se suočava sa velikim izazovom pandemije, koja na direktan ili indirektan način utiče na svaki segment društva i svakog čoveka pojedinačno. Većina ljudi bila je izložena brojnim stresnim situacijama i opštoj atmosferi nesigurnosti. Ljudi su se borili sa brojnim negativnim emocijama i stanjima, između ostalog i sa usamljenošću. Usamljenost je stanje u kome osoba oseća da nije dovoljno bliska sa drugim ljudima. To je neprijatan osećaj emocionalne praznine koji osobu čini nezadovoljnom, uznemirenom i tužnom. U ovom radu usamljenost je konceptualno određena kao nezadovoljstvo socijalnim odnosima i subjektivni doživljaj nedovoljne povezanosti s drugima. Iako treba razlikovati termine samoća, usamljenost i izolacija, u ovom radu hteli smo da proverimo da li je usamljenost, određena kao nedovoljna povezanost sa drugima, u vezi sa strahom od kovida, budući da je jedna od ključnih mera za sprečavanje širenja virusa bila mera socijalnog distanciranja i izbegavanje socijalnih kontakata. Uzorak čini 316 ispitanika, oba pola (ženskog pola 67,7%; muškarci 32,3%), uzrasta od 18 do 86 godina ($AS= 41,59$; $SD=15,83$). U našem uzorku, podjednako je ispitanika koji nisu u braku (42,2%) i onih koji su u braku (42,2%). Za procenu straha od kovida korišćena je skala Straha od kovida 19, za procenjivanje usamljenosti smo koristili kratku verziju Ucla skale usamljenosti, koja meri globalnu usamljenost shvaćenu kao stanje i sociodemografski upitnik napravljen za potrebe ovog istraživanja. Deo podataka prikupljen je onlajn, putem „Gugl“ upitnika, dok je za ispitanike 65+ ispitivanje bilo organizovano po principu papir-olovka. U našem istraživanju dobili smo podatak da ispitanici u proseku izveštavaju o umereno niskom nivou usamljenosti ($AS= 2,11$; $SD= 0,80$), međutim stariji ispitanici izveštavaju o većoj usamljenosti u odnosu na mlađe ($t= -3,716$ $p<0.001$). Kada je reč o strahu od kovida, dobili smo sličan rezultat, stariji izveštavaju o većem strahu u odnosu na mlađe ispitanike ($t= -2,193$; $p<0.05$). Nisu dobijene statistički značajne rodne razlike u pogledu ispitivanih varijabli. Dobili smo nisku, ali statistički značajnu korelaciju između skora usamljenosti i straha od kovida ($r= .162$; $p<0.001$). Rezultati ukazuju na potrebu daljeg istraživanja veze ova dva konstrukta, posebno uzevši u obzir populaciju koja je je od početka pandemije bila označena kao rizična grupa, što je čini dodatno ranjivom.

Ključne reči: strah od kovida, usamljenost, pandemija

LIČNOST, ALTRUIZAM I SAMOOKUPIRANOST KAO ČINIOCI STAVA O VAKCINACIJI

Mina Zurković

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet, Katedra za psihologiju
mina.manic@pr.ac.rs

Selma Bektašević

Državni univerzitet u Novom Pazaru
bektasevic.selma1@gmail.com

Cilj ovog rada je bio ispitati stavove ispitanika prema vakcinaciji protiv kovid 19 virusa u odnosu na osobine ličnosti (ekstraverzija, neuroticizam, prijatnost, otvorenosti i savesnost), altruizam i samookupiranost (lična i socijalna samookupiranost). Za potrebe istraživanja korišćen je prigodni uzorak, od 170 ispitanika, sa teritorije Novog Pazara i Sjenice. Podaci su prikupljeni onlajn upitnikom, konstruisanog pomoću „Gugl“ formata, dok su od instrumenata korišćeni NEO petofaktorski inventar, Skala altruizma i Skala samookupiranosti. Za obradu podataka korišćena je multipla regresiona analiza. Rezultati pokazuju da ličnost, altruizam i samookupiranost ne predstavljaju značajne prediktore stavova prema vakcinaciji protiv kovid 19 virusa merene kroz nepoverenje u korisnost vakcine, mišljenje o ekonomskom profitiranju i preferiranje prirodnog imuniteta. Dobijeni rezultati, takođe, pokazuju da, osim otvorenosti ($\beta = -0.221$; $p < 0.01$), ni jedna od varijabli ne predstavlja značajan prediktor zabrinutosti zbog nepredviđenih posledica u budućnosti. S obzirom da se prilikom sprovođenja istraživanja pošlo od pretpostavke da navedene varijable imaju prediktorski efekat, a takvi rezultati nisu dobijeni, podaci predstavljaju zanimljivu temu za diskusiju i sugestije za naredna istraživanja na sličnu temu.

Ključne reči: kovid 19, osobine ličnosti, altruizam, samookupiranost

SESIJA 5: Psihologija obrazovanja 1

Moderatorica: Gordana Đigić

KOGNITIVNA POTPORA RAZVOJU KREATIVNOSTI U ŠKOLI IZ PERSPEKTIVE UČENIKA⁴

Slavica Maksić

Institut za pedagoška istraživanja, smaksic@ipi.ac.rs

Smiljana Jošić

Institut za pedagoška istraživanja, smiljana.josic@gmail.com

U okviru sociokulturne teorije razvijen je koncept kognitivne potpore koji se odnosi na pomoć nastavnika učeniku da shvati i reši zadatke koji čine proces učenja. Prema rezultatima ranijih ispitivanja, kognitivna potpora predstavlja glavnu vrstu podrške za koju učenici veruju da doprinosi razvoju kreativnosti u školskom okruženju. U cilju boljeg razumevanja sadržaja kognitivne potpore, koja ima potencijal da podrži razvoj kreativnosti, sprovedeno je ispitivanje implicitnih uverenja učenika o kreativnosti, čiji se rezultati saopštavaju u radu. Ispitivanjem su obuhvaćeni daroviti srednjoškolci (N=211; uzrasni raspon 14–18 godina; prosečan uzrast 16,1 godina; SD=0,870; 70% ženskog pola) koji su, odgovarajući na otvoreno pitanje iz upitnika o mogućnostima za razvoj kreativnosti u školi, naveli kognitivnu potporu. Dobijeni opisi kognitivne potpore podvrgnuti su tematskoj analizi induktivnog tipa koja je omogućila definisanje sedam kategorija. Kategorije su poslužile za konstrukciju modela kognitivne potpore razvoju kreativnosti u školi iz perspektive učenika. Model obuhvata: znanja, ličnu perspektivu, rešavanje problema, divergentno i kritičko mišljenje, ideaciju, imaginaciju i opštu kognitivnu potporu. Formiranje baze znanja daje učeniku materijal za kreativnost, a posmatranje poznatog iz sopstvenog ugla omogućava mu da postavlja pitanja koja se pretvaraju u probleme. Rešavanje problema je pogodna nastavna metoda. Problemi se rešavaju korišćenjem divergentnog i kritičkog mišljenja, tako što divergentno mišljenje nudi više rešenja, a kritičko mišljenje nalazi onu opciju koja problem rešava. Ideacija je proces produkcije ideja koje postaju potencijalna rešenja problema. Nove ideje nastaju u procesu imaginacije koja istražuje i nalazi veze između elemenata koji ranije nisu bili povezani. Aspekti modela kognitivne potpore se, po stepenu opštosti, mogu posmatrati kao podrška razvoju kreativnosti na tri nivoa: prvi, najkonkretniji nivo čini učenje kroz rešavanje problema, korišćenje divergentnog i kritičkog mišljenja, produkcija ideja i imaginacija; srednji nivo obuhvata potporu građenju baze znanja i razvoju lične perspektive učenika, dok se najopštiji nivo potpore odnosi na sve ostale kognitivne uticaje koji nisu specifikovani. Uočena je i diskutovana sličnost modela sa naučnim teorijama kreativnosti. Zaključeno je da model može imati praktične implikacije za unapređenje školskog učenja u pravcu podizanja njegovih kapaciteta da podrži kreativnost učenika.

Ključne reči: kognitivna potpora, kreativnost, implicitne teorije, srednja škola, učenici

KVALITET PORODIČNIH INTERAKCIJA KAO PREDIKTOR SAMOEFIKASNOSTI I ŠKOLSKOG USPEHA ADOLESCENATA⁵

Žana Živković Rančić

Tehnička škola, Pirot

z.zivkovic.rancic-18743@filfak.ni.ac.rs

Nebojša Milićević

Filozofski fakultet, Departman za psihologiju, Niš

nebojsa.milicevic@filfak.ni.ac.rs

Uloga porodice u socijalnom i emocionalnom razvoju ličnosti deteta nesumnjivo je primarna. Kvalitet odnosa na relaciji roditelj – dete u literaturi se prepoznaje kao jedan od važnih faktora u razvoju samoefikasnosti i školskih postignuća. Glavni cilj našeg istraživanja bio je da proverimo da li su dimenzije kvaliteta porodičnih interakcija statistički značajni prediktori samoefikasnosti i školskog uspeha adolescenata. Istraživanje je sprovedeno onlajn putem „Gugl“ upitnika tokom decembra meseca 2021. godine. Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 187 punoletnih adolescenata, učenika Tehničke škole u Pirotu, 102 dečaka i 85 devojčica. Za potrebe istraživanja korišćena je Skala kvaliteta porodičnih interakcija koja sadrži pet subskala: zadovoljstvo sopstvenom porodicom, prihvatanje od majke, prihvatanje od oca, odbacivanje od majke i odbacivanje od oca, a oslanja se na teoriju roditeljskog prihvatanja i odbacivanja Ronalda Ronera (Parental acceptance/rejection theory). Drugi instrument koji je korišćen je Upitnik samoefikasnosti za decu za ispitivanje dečjeg osećaja samoefikasnosti u tri područja: akademskom, socijalnom i emocionalnom. Teorijski okvir rada zasnovan je na konceptu samoefikasnosti Alberta Bandure. Rezultati višestruke regresione analize pokazuju da je dimenzija prihvatanja od majke značajan prediktor doživljaja lične akademske efikasnosti ($\beta = .42$; $p = .00$), dok dimenzija prihvatanja od oca značajno doprinosi doživljaju socijalne samoefikasnosti adolescenata ($\beta = .48$; $p = .00$). Za doživljaj emocionalne samoefikasnosti značajnim su se pokazale obe dimenzije – prihvatanje od majke ($\beta = .28$; $p = .03$) i prihvatanje od oca ($\beta = .45$; $p = .00$), pri čemu smer regresionog koeficijenta ukazuje na to da su dimenzije prihvatanja od strane oba roditelja značajno povezane sa većim nivoom opažene emocionalne samoefikasnosti. Kada je u pitanju školski uspeh, prediktivni potencijal, takođe, pokazuju obe dimenzije – prihvatanje od majke ($\beta = .44$; $p = .03$) i prihvatanje od oca ($\beta = .43$; $p = .00$).

Imajući u vidu da je adolescencija specifičan razvojni period praćen burnim promenama u kogniciji i afektima, samoefikasnost može biti važna veština u socijalnom, emocionalnom i akademskom funkcionisanju mladih. S obzirom na značaj uloge roditeljskog ponašanja za formiranje uverenja o sopstvenim sposobnostima, osnivanje škole za roditelje jedan je od načina edukacije roditelja o pozitivnim vaspitnim stilovima koji bi doprineli razvoju samoefikasnosti mladih.

Ključne reči: porodični odnosi, samoefikasnost, školski uspeh, adolescencija

⁵ Pripremljeno u okviru projekta: *Primenjena psihologija u funkciji kvaliteta života pojedinca u zajednici*, koji se izvodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu (br. 455/1-1-6-01)

SARADNJA NASTAVNIKA SA RODITELJIMA UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA NA PLANU POSPEŠIVANJA UČENJA KOD KUĆE TOKOM KOMBINOVANOG MODELA NASTAVE⁶

Marija Stojanović

Institut za pedagoška istraživanja, Dobrinjska 11, Beograd
s.marija1994@gmail.com

Branislava Popović-Ćitić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Visokog Stevana 2, Beograd
b.popoviccitic@gmail.com

Marina Kovačević-Lepojević

Institut za pedagoška istraživanja, Dobrinjska 11, Beograd
marina.lepojevic@gmail.com

Lidija Bukvić Branković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Visokog Stevana 2, Beograd
lidija_bukvic@yahoo.com

Prema aktuelnim saznanjima, nastava u osnovnim školama u našoj zemlji je od početka pandemije pretežno realizovana kroz kombinovani model nastave, koji je podrazumevao organizovanje nastave neposredno u školi i putem nastave na daljinu. U ovakvim uslovima organizacije obrazovnovaspitnog rada, učenici su značajan deo nastavnog gradiva usvajali u kućnim uslovima uz neminovnu uključenost donekle nesprenih roditelja. Usled toga, pitanje koje je posebno dobilo na značaju tiče se saradnje nastavnika i roditelja na planu olakšavanja učenika da u kućnom okruženju ostvare predviđene ishode učenja. Kako bi se sagledalo u kojoj meri su nastavnici osnovnih škola tokom kombinovanog modela nastave sarađivali sa roditeljima zarad pospešivanja procesa učenja učenika u kućnim uslovima, sprovedeno je istraživanje na uzorku od 479 predmetnih nastavnika (19% muškog pola) iz različitih gradova širom Srbije, prosečne starosti od 43.77 godina sa prosečnim radnim stažom u obrazovanju od 15.69 godina, koji su nastavu tokom školske 2020/21. godine realizovali po kombinovanom modelu. U cilju dobijanja odgovora na postavljeno istraživačko pitanje, primenjena je podskala Učenje kod kuće ($\alpha = .84$), koja je deo Upitnika za nastavnike o uključenosti roditelja (Teacher Survey on Parental Involvement; $\alpha = .95$), baziranog na modelu Epstajnovog o šest dimenzija saradnje sa roditeljima (roditeljstvo, komunikacija, volontiranje, učenje kod kuće, donošenje odluka, saradnja sa zajednicom). Rezultati ukazuju da su nastavnici u umereno visokoj meri sarađivali sa roditeljima radi olakšavanja učenika proces učenja kod kuće ($M = 3.76$, $SD = .76$), bez evidentiranih značajnih starosnih razlika ($r = 0.08$, $p = .08$). Detaljnije, oko 86% nastavnika izjavljuje da su podsticali roditelje da svakodnevno proveravaju domaće zadatke svoje dece, informisali ih o veštinama koje su potrebne za svaki predmet, davali im ideje kako da najbolje pomognu svojoj deci u izradi domaćih zadataka, unapređivanju veština za različite predmete i pripremi za ocenjivanje. Skoro svi ispitanici nastavnici (94.2%) ističu da su ukazivali roditeljima na dopunske aktivnosti koje podržavaju učenje u učionici. Na temelju prikazanih rezultata može se zaključiti da značajan procenat nastavnika izveštava o zadovoljavajućem nivou saradnje sa roditeljima na planu olakšavanja

⁶ Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. ugovora 451-03-68/2022-14/200018)

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

procesa učenja učenika kod kuće. Ipak, uključivanje roditeljske perspektive po ovom pitanju pružilo bi kompletnu sliku, te je to ujedno i preporuka za buduća istraživanja.

Ključne reči: učenje kod kuće, kombinovani model nastave, nastavnici osnovnih škola, saradnja sa roditeljima

VOLONTERSKI RAD STUDENATA U FUNKCIJI RAZVIJANJA NASTAVNIČKIH KOMPETENCIJA⁷

Gordana Đigić

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Departman za psihologiju

gordana.djigic@filfak.ni.ac.rs

Cilj projekta koji Filozofski fakultet u Nišu realizuje u partnerstvu sa UNICEF-om i Grupom Indigo, uz podršku MPNTR i KIRS, je pružanje podrške učenicima migrantima u obrazovanju, posebno u uslovima pandemije kovida 19. Jednu komponentu projekta čine onlajn kursevi engleskog jezika koje sa učenicima migrantima realizuju studenti anglistike. Ovo angažovanje je studentima priznato u okviru relevantnih nastavnih predmeta, a predstavlja priliku za razvoj kompetencija za nastavni rad u izazovnim okolnostima rada na daljinu sa učenicima specifičnog životnog iskustva, iz različitih kultura. Do sada su realizovana tri ciklusa kurseva. Aktivnosti studenata uključuju: inicijalno testiranje učenika, izradu planova časova i materijala za rad, realizaciju časova, praćenje napredovanja učenika i izveštavanje o radu, završno testiranje polaznika. Prethodno su studenti (njih 40) prošli obuku koja je imala za cilj da ih senzibilize za rad sa decom iz različitih kultura i za realizaciju aktivnosti učenja koje će kod učenika razvijati kompetencije – jezičke, ali i druge međupredmetne i kompetencije za celoživotno učenje (komunikacione, kompetencije za upotrebu IKT, za rad sa podacima, za učenje i dr.). U okviru obuke upoznati su sa psihološkim aspektima nastave i učenja, sa principima planiranja aktivnosti učenja, formativnog ocenjivanja i izveštavanja o napredovanju dece, sa platformama i aplikacijama za onlajn nastavu i učenje. Sve aktivnosti studenti realizuju pod mentorstvom nastavnika metodičkih i predmeta iz oblasti psihologije obrazovanja. Nedeljni sastanci su okvir za razmenu iskustava sa realizovanih časova i za zajedničko traganje za mogućim rešenjima problema na koje studenti nailaze u radu. U okviru evaluacije projektnih aktivnosti, studenti su pozvani da procene svoje kompetencije za nastavni rad (ukupno 23 stavke) ocenom od 1 do 10, i to pre i posle jednog ciklusa rada. Procenjeni napredak u pogledu pojedinačnih kompetencija bio je u rasponu od 2 do 6 jedinica, a prosečni procenjeni napredak na svim kompetencijama je 2,96. Kao sopstvene dobiti, studenti ističu iskustvo u radu sa decom, u kreiranju časova i materijala za učenje, u realizaciji onlajn časova, ali i upoznavanje drugih kultura, razvijanje veština timskog rada i komunikacionih veština. Ovo ukazuje na značaj uključivanja studenata u programe koji pružaju mogućnosti za alternativne pristupe nastavi i učenju, kroz koje će imati prilike za aktivno učenje i intenzivan razvoj profesionalnih kompetencija.

Ključne reči: studenti, volontiranje, stručna praksa, nastavničke kompetencije

7 Pripremljeno u okviru projekta:

- *Primenjena psihologija u funkciji kvaliteta života pojedinca u zajednici*, koji se izvodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu (br. 455/1-1-6-01).
- *Podrška obrazovanju učenicima migrantima i izbeglicama u Srbiji – vanškolsko onlajn učenje i program autorstva*, UNICEF Srbija, Grupa za decu i mlade Indigo.

SESIJA 6: Psihologija obrazovanja 2

Moderatorica: Gordana Đigić

SOCIOEMOCIONALNE KOMPETENCIJE, EMOCIONALNA ANGAŽOVANOST I ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM KOD BEOGRADSKIH SREDNJOŠKOLACA

Marina Kovačević-Lepojević

Institut za pedagoška istraživanja, Dobrinjska 11, Beograd
marina.lepojevic@gmail.com

Marija Stojanović

Institut za pedagoška istraživanja, Dobrinjska 11, Beograd
s.marija1994@gmail.com

Branislava Popović-Ćitić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Visokog Stevana 2, Beograd
b.popoviccitic@gmail.com

Lidija Bukvić Branković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Visokog Stevana 2, Beograd
lidija_bukvic@yahoo.com

Luka Mijatović

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
luka.mijatovic@gmail.com

Istraživači učestalo potvrđuju povezanost socioemocionalnih kompetencija i emocionalne angažovanosti učenika sa pozitivnim razvojnim ishodima i boljim postignućem. Ređe se postavlja pitanje jesu li socioemocionalno kompetentniji učenici i srećniji, kao i koja je uloga emocionalne angažovanosti s tim u vezi. Cilj ovog rada predstavlja sagledavanje povezanosti socioemocionalnih veština i emocionalne angažovanosti učenika beogradskih srednjih škola sa zadovoljstvom životom. Ukupno 860 učenika (40.4% učenika muškog pola) popunilo je: 1) Skalu socioemocionalnih veština učenika (Delaware School Climate Survey – Student SEL Skills Scale) kojom se procenjuju odgovornost, socijalna svesnost, samoregulacija i veštine uspostavljanja i održavanja odnosa sa drugima; 2) Skalu emocionalne angažovanosti učenika (Delaware School Climate Survey – Student Emotional Engagement Scale) koja daje opštu meru emocionalne angažovanosti; i 3) Kratku višedimenzionalnu skalu zadovoljstva životom (Brief Multidimensional Students' Life Scale). Rezultati istraživanja ukazuju na to da socioemocionalne kompetencije i emocionalna angažovanost kao set prediktorskih varijabli objašnjavaju oko 38% varijanse zadovoljstva životom kod učenika ($R = .61$, $R^2 = .38$, $F(6649.19) = 62.12$, $p < .001$), pri čemu se kao značajni pojedinačni prediktori izdvajaju veštine uspostavljanja i održavanja odnosa ($\beta = .30$; $p < .001$) i socijalna svesnost ($\beta = -.14$; $p < .001$). Dodatno, utvrđeno je da emocionalna angažovanost predstavlja značajan medijator u objašnjenju povezanosti većine ispitivanih

70. KONGRES PSIHologa SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

socioemocionalnih vještina učenika (veštine uspostavljanja i održavanja odnosa ($z = 6.733$, $p < .001$); socijalne svesnosti ($z = 5.640$, $p < .001$) i samoregulacije ($z = 4.629$, $p < .001$) sa zadovoljstvom životom. Rezultati ukazuju na važnost stimulanja emocionalne angažovanosti učenika u školama, kako bi se stekli uslovi za ostvarivanje ličnih potencijala i dobrobiti učenika.

Ključne reči: socioemocionalne veštine, emocionalna angažovanost, zadovoljstvo životom, srednjoškolci

ZONA AKTUELNOG I ZONA NAREDNOG RAZVOJA MERENE TOKOM PREDŠKOLSKOG DINAMIČKOG PROCENJIVANJA KAO PREDIKTORI INTELEKTUALNIH SPOSOBNOSTI – LONGITUDINALNA STUDIJA

Sladana Luković

University of Kragujevac, Faculty of Education in Užice
sladjana.lukovic@pfu.edu.rs

Bojana Marinković

University of East Sarajevo, Faculty of Philosophy

Predmet ove studije je povezanost zone aktuelnog i zone narednog razvoja merenih tokom predškolske dinamičke procene prilagođenim instrumentom TIP-1 i intelektualnih sposobnosti merenih instrumentom KOG3 u osmom razredu osnovne škole. Sprovedena je longitudinalna studija. Uzorak obuhvata 110 učenika 8. razreda Osnovne škole „Stevan Čolović“ u Arilju. Tokom predškolske dinamičke procene formulisana su dodatna uputstva za svaki zadatak testa TIP-1, i to na dva nivoa, emocionalno-motivacionom i kognitivnom, koji su bili dostupni ispitivaču u situacijama u kojima dete nije bilo u stanju da samostalno reši zadatak. Na taj način, za svako dete su prikupljeni podaci o ZAR, samostalnom postignuću na TIP-1, i o ZNR, koja je izmerena na osnovu zadataka rešavanih u saradnji sa kompetentnijim odraslim u skladu sa sociokulturnom teorijom Vigotskog. Nalazi studije, generalno, potvrđuju da se mere iz predškolskog dinamičkog testiranja mogu koristiti kao prediktori intelektualnih sposobnosti merenih testom KOG3 u osmom razredu osnovne škole. Rezultati regresije pokazuju da je ZAR ($R^2 = .22$, $\beta = .47$, $p = .01$) bolji prediktor od ZAR ($R^2 = .22$, $\beta = .37$, $p = .01$) sa ZNR ($R^2 = .28$, $\beta = .26$, $p = .01$), kao i da je ZAR bolji prediktor ($R^2 = .22$, $\beta = .47$, $p = .01$) od ZAR ($R^2 = .28$, $\beta = .41$, $p = .01$) plus emocionalno-motivaciona podrška ($R^2 = .28$, $\beta = .23$, $p = .01$). Korelacije prediktora sa intelektualnim sposobnostima kontrolisane uticajem varijable ZAR se smanjuju. Emocionalno-motivaciona podrška ima srednji uticaj na rezultat na KOG3 testu. Korelacija kognitivne podrške sa intelektualnim sposobnostima je veoma slaba. Ovi rezultati se razmatraju u kontekstu teorije Vigotskog i takođe u kontekstu procedura dinamičke procene. Razmatrane su teorijske i praktične implikacije za buduće proučavanje emocionalno-motivacionih i kognitivnih faktora kao prediktora intelektualnih sposobnosti.

Ključne reči: zona narednog razvoja, dinamička procena, intelektualne sposobnosti, emocionalno-motivaciona podrška, kognitivna podrška

OBRAZOVNO-VASPITNI RAD SA DAROVITIM UČENICIMA U FILOLOŠKOJ GIMNAZIJI

Olivera Čaldović

olivera.caldovic@filoloska.edu.rs

Školovanje je proces koji bi trebalo da ima sposobnost da svim učenicima pruži konkretno znanje kroz obrazovanje, ali i mogućnost individualnog izražavanja svoje ličnosti. Za individualnost i stvaranje najbolje verzije ličnosti jedne osobe zadužen je i obrazovni i vaspitni aspekt procesa obrazovanja. Svaki učenik treba da ima šansu da se razvije do maksimalnih granica svog potencijala, za šta je potreban veći stepen individualizacije u radu. Darovitost je posebnost, specifičnost, različitost i autentičnost koja, ukoliko nije dobro kanalisana i prilagođena, može da dovede do podbacivanja pojedinca kako na obrazovnom, tako i na životnom putu. Daroviti učenici imaju potencijal da izrastu u društvenu elitu ili da postanu „daroviti podbacivači“. Put ka društvenoj eliti ima nekoliko koraka: prepoznavanje darovitosti, prihvatanje darovitog pojedinca, prilagođavanje obrazovno-vaspitnog procesa njegovim potrebama i kontinuiran rad na potencijalima učenika. U svemu ovome adekvatno angažovanje škole dobija sve značajniju ulogu. Ovaj rad ima za cilj da predstavi ulogu škole u radu sa darovitim učenicima na osnovu praktičnih iskustava iz Filološke gimnaziji. Osvrnućemo se na pitanje da li škola ima mehanizme da prepozna darovite pojedince i pruži im neophodne uslove, tretman i podršku, kako bi postali najbolja verzija sebe. Osim toga biće istaknuti i neki modeli ponašanja koji dovode do toga da daroviti učenici postanu „daroviti podbacivači“, kao primer negativne prakse. Rad će pružiti određene smernice za organizovanje obrazovno-vaspitnog rada sa darovitim učenicima, a jedan od glavnih fokusa biće mentorski rad.

Ključne reči: vaspitanje, obrazovanje, darovitost, „daroviti podbacivači“

SESIJA 7: Klinička psihologija i mentalno zdravlje 1

Moderatorka: Milica Lazić

‘ŠERENTING’ - BENIGNA SAMOPREZENTACIJA RODITELJA ILI RIZIK ZA DECU?

Jelena Opsenica Kostić

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu

jelena.opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs

Tanja Panić

Visoka škola strukovnih studija Sirmijum, Sremska Mitrovica

vs.tanja.panic@gmail.com

‘Šerenting’ (od reči share - deliti i reči parenting - roditeljstvo) označava deljenje reprezentacija sopstvenog roditeljstva ili dece onlajn. Na srpskom jeziku bi ovo moglo biti deljeno, odnosno postovano roditeljstvo. Deljene reprezentacije najčešće su u formi fotografija i videa, mada mogu biti i formi teksta. Roditelji najčešće dele ne-anonimno; ukoliko se radi o anonimnim deljenjima, ona su češće u formi teksta i tiču se izazovnijih, odnosno težih aspekata odgajanja dece. Prikazivanje fotografija potomaka i dobijanje povratnih informacija o prikazanom je odlika porodičnog života koja postoji već dugo; ono što je novo u digitalnom prostoru je višestruko uvećanje publike. Uopšteno gledano, šerenting je za roditelje: a) način samoprezentacije i eksterne validacije; b) način za povezivanje sa drugima; c) a ponekad i način za traženje saveta. Mnogi roditelji na svojim profilima onlajn društvenih mreža imaju čitave hronike života svoje dece. Kao što jedan roditelj-blogger primećuje – postovi su digitalne tetovaže. Pre nego što deca sama zakorače u digitalni prostor, ona već imaju ‘otiske’ u njemu.

Urađena je analiza rezultata objavljenih u naučnim člancima u protekle tri godine (2019–2022). Članci su pretraživani preko KoBSON-a i EBSCO baze, sa ‘sharenting’ kao terminom koji se javlja u naslovu, apstraktu ili ključnim rečima. Naknadno su izdvojena empirijska istraživanja koja se bave psihološkim problemima (npr. nisu uključene pregledne studije ili članci koji se bave pravnim aspektima problema). Pronađeno je 11 istraživanja na roditeljima (od toga 2 sa roditeljima koji zarađuju novac šerentingom), 4 istraživanja sa decom/adolescentima i jedno istraživanje koje je uključivalo i roditelje i decu.

Generalno, roditelji shvataju da šerenting može naškoditi deci, ali smatraju da se to neće dogoditi i da sadržaje gledaju njima bliski ljudi – iako to ne potkrepljuju podešavanja privatnosti koje roditelji (ne)koriste. Dobijeni lajkovi za deljene sadržaje su pozitivan fidbek, tj. lajkovi predstavljaju emocionalnu, socijalnu i gratifikaciju statusa. Deci je najčešće drago kada roditelji dele njihova postignuća, ali smatraju da ih šerenting može i osramotiti i žele da budu pitana za dozvolu deljenja. Postoji mogućnost da je šerenting u različitim kulturama različito prihvatljiv. S obzirom da postovani sadržaji mogu biti iskorišćeni i u maliciozne svrhe, neophodne su aktivne edukacije roditelja – puko informisanje ne daje rezultate.

Ključne reči: šerenting, samoprezentacija roditelja, deca-adolescenti

„KREATIVNI PROSTOR ZA MENTALNO ZDRAVLJE“ – ISKUSTVA KORISNIKA PSIHIJATRIJSKIH USLUGA⁸

Irena Stojadinović

PIN (Psychosocial Innovation Network), irena.stojadinovic@psychosocialinnovation.net

Biljana Stanković

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, biljana.stankovic@f.bg.ac.rs

Petar Lukić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, petar.lukic@f.bg.ac.rs

Jasmina Bogdanović

Institut za mentalno zdravlje i Udruženje Prostor, jasmina.bogdanovic.sr@gmail.com

Draga Šapić

PIN (Psychosocial Innovation Network), sapic@psychosocialinnovation.net

Jana Dimoski

PIN (Psychosocial Innovation Network), dimoski@psychosocialinnovation.net

Maša Vukčević Marković

PIN (Psychosocial Innovation Network) i Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, masa@psychosocialinnovation.net

Udruženje Prostor, u saradnji sa organizacijom PIN, je tokom 2021. godine sprovdilo program psihosocijalne podrške u zajednici namenjen korisnicima psihijatrijskih usluga. Tokom trajanja programa, sprovedeno je eksplorativno istraživanje u kom je korišćena kvalitativna i kvantitativna metodologija, a koje je za cilj imalo sticanje uvida u svakodnevna iskustava, kvalitet života, snage i teškoće korisnika psihijatrijskih usluga, kao i njihovo zadovoljstvo sprovedenim programom. U istraživanju je učestvovalo 11 korisnika, uzrasta od 26 do 65 godina ($M=48.55$; $SD=10.19$), 18% ženskog roda. Prikupljeni su sociodemografski podaci, uključujući i Indeks objektivnih socijalnih ishoda SIX. Svakodnevna iskustva, kvalitet života, snage i teškoće su ispitivane putem kvalitativne metodologije, tj. putem intervjua sa korisnicima koje su sprovodili dva istraživača Odeljenja za psihologiju Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu. Zadovoljstvo programom je ispitivano putem intervjua i kvantitativnom metodologijom, putem Upitnika za procenu zadovoljstva korisnika sprovedenim programom – CSQ8 i evaluacionih formi. Analiza podataka uključila je deskriptivnu statistiku i tematsku analizu. Rezultati tematske analize ukazuju na to da se dominantne teme vezane za svakodnevna iskustva i potrebe korisnika psihijatrijskih usluga odnose na izvore zadovoljstva od kojih je jedno od najvažnijih zadovoljstvom sobom, najčešće teškoće i izazove koji su dominantno vezani za odnose sa drugima i doživljaj usameljnosti, strategije prevladavnja i različite želje vezane za životne promene. Dodatno, rezultati tematske analize govore i o zadovoljstvu programom koji ukazuju, pre svega, na značaj podrške i različitih aktivnosti koje su dostupne, ali i na nezadovoljene potrebe u pogledu nedovoljne dostupnosti usluga i individualnog tipa podrške usled ograničenih resursa za usluge zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. Zaključci istraživanja i preporuke ukazuju na veliki značaj dostupnosti usluga zaštite mentalnog zdravlja u zajednici, kontinuirane i sveobuhvatne podrške, ali i na veoma ograničenu dostupnost ovih usluga korisnicima

⁸ Istraživanje je sprovedeno u okviru regionalnog projekta *SOCIETIES2* finansiranom od strane Evropske unije, koji realizuju Caritas Srbije i Građanske inicijative.

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

psihijatrijskih usluga u Srbiji. Rezultati istraživanja biće korišćeni za dalje prilagođavanje postojećih i razvijanje novih programa psihosocijalne podrške u zajednici, koji su u skladu sa potrebama korisnika usluga, ali i zagovaranje za unapređenje zaštite mentalnog zdravlja u zajednici i razvoj empirijski utemeljene prakse.

Ključne reči: mentalno zdravlje u zajednici, psihosocijalna podrška, svakodnevna iskustva i potrebe korisnika psihijatrijskih usluga

PROGRAM „STRATEGIJE ZA ZAŠTITU MENTALNOG ZDRAVLJA – ŠTA MOGU DA UČINIM ZA SEBE I DRUGE?“

Svetlana Stojšin

OŠ „Ivan Gundulić“, Gundulićeva 9, 21000 Novi Sad
lanapsyns@gmail.com

Maja Petakov Vucelja

OŠ „Žarko Zrenjanin“, Despota Stefana 8, 21000 Novi Sad

CILJ RADA: Program „Strategije za zaštitu mentalnog zdravlja – Šta mogu da učinim za sebe i druge?“ predstavlja projekat koji je podržao UNICEF, Schneider Electric i Centar za psihološku podršku deci i adolescentima „Psihomozaik“ a realizovan je u šest osnovnih škola (gradskih i prigradskih) na teritoriji Novog Sada. Cilj programa je upoznavanje učenika sa pojmom mentalnog zdravlja, osposobljavanje za prepoznavanje svojih i tuđih osećanja, upravljanje njima i razvijanje strategija zaštite sopstvenog mentalnog zdravlja.

OPIS PRAKTIČNE DELATNOSTI: Program je realizovan sa učenicima od petog do osmog razreda u septembru 2021. godine, ukupno 12 radionica. Školama je data sloboda da odaberu učenike koje će uključiti u projekat. Neke od realizovanih aktivnosti su: *Da li vidiš isto što i ja?*, *Moje vrline/mane*, *Vrline mojih prijatelja*, *Moj krug osećanja*. Programom su obuhvaćene teme značajne za uzrast učesnika i kontekst, kriznu situaciju izazvanu aktuelnom pandemijom. Neke od njih su učenje razlike između zdravih i nezdravih i prijatnih i neprijatnih emocija kao i njihove veze sa mislima i ponašanjem (REBT, Albert Ellis). Deci su strategije za zaštitu mentalnog zdravlja prikazane kroz kreativne aktivnosti: aktivno slušanje, decentraciju, smisao u besmislu i lične snage.

REZULTATI RADA: Radionicama sa ciljem zaštite mentalnog zdravlja prisustvovalo je ukupno 199 učenika. Program predstavlja značajan vid podrške očuvanju i unapređenju mentalnog zdravlja mladih u periodu pandemije izazvane virusom korona što su potvrdila zapažanja učesnika radionica (Radionica mi se jako dopala i prosvetlila me je kako treba da razmišljam u budućnosti. Jedna jako zanimljiva radionica koja je uspela da stavi osmeh na moje lice. Osećam se bolje nakon ove radionice!). Autorke ovog projekta osvojile su prvo mesto na konkursu *Moj doprinos zdravlju zajednice* u 2021. godini u organizaciji Instituta za javno zdravlje Vojvodine i to po sledećim kriterijumima: efekti zdravstveno-vaspitnog rada, jasnoća postavljenih ciljeva, originalnost u izvođenju, efektivnost i kompleksnost kreativnog prikaza.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE: Bilo bi korisno pratiti promene koje su se desile kod učenika nakon radionica (razumevanje sopstvenih i tuđih emocija, osposobljenost za razvijanje ličnih načina za prevazilaženje neprijatnih emocija...). Trebalo bi povećati broj dece i mladih koji bi učestvovali u radionicama.

Ključne reči: mentalno zdravlje, podrška, učenici, korona

ISKUSTVO AKULTURACIJE I PSIHIČKOG DISTRESA MEĐU STUDENTIMA BIVŠIH JUGOSLOVENSKIH ZEMALJA TOKOM KULTURNE RAZMENE U KINI: INTERPRETATIVNA FENOMENOLOŠKA ANALIZA

Katarina Radić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

katradic.ns@outlook.com

Veljko Jovanović

Filozofski fakultet Novi Sad

veljko.jovanovic@ff.uns.ac.rs

Ovaj rad se bavi ispitivanjem iskustava studenta iz zemalja nekadašnje Jugoslavije koji su tokom studija učestvovali u programu kulturne razmene sa Kinom i doživeli razočarenje usled neispunjenih očekivanja u vezi sa uslovima programa. Budući da fenomen akulturacije do sada nije bio ispitivan među stanovnicima nekadašnjih jugoslovenskih zemalja tokom boravka u Kini, kao ni među mladima sa pomenutih prostora u programima kulturne razmene sa aupair elementima, praktična svrha ovog rada je upoznavanje potencijalnih budućih učesnika sa iskustvima nekadašnjih učesnika, te podsticanje donošenja informisane odluke u sličnim okolnostima. Podaci su prikupljeni kroz polustrukturisane intervjuje koje je autorka rada, po zanimanju psiholog, sprovela sa ispitanicima individualno (N=6). Sam intervju je konstruisan za potrebe ovog istraživanja, a sastoji se od 9 pitanja usmerenih na iskustvo ispitanika u vezi sa kulturnom razmenom počevši od donošenja odluke o prijavljivanju za program, preko neposrednog boravka u programu i naposljetku po pitanju celokupnog doživljaja iskustva u Kini nakon završetka programa. Odgovori su analizirani korišćenjem interpretativne fenomenološke analize kako bi se bliže ispitali autentični doživljaji ispitanika i njihovo razumevanje istih. Rezultati ukazuju na to da je za ulazak u program bila evidentna i intrinzična i ekstrinzična motivacija. Diskrepanca između očekivanja i realnosti identifikovana po pitanju kulture kao bontonskog ponašanja, koncepcije programa, odnosa agencije prema učesnicima programa i odnosa porodice prema učesnicima programa. S druge strane, kultura u antropološkom smislu, odnosno upoznavanje kineske kulturne baštine, predstavljalo je jedan od protektivnih faktora, a istu funkciju su imali i socijalna podrška, metakognitivne sposobnosti i sposobnosti ekstrahovanja dobitaka. Razočaranost i izneverenost su bili pokretačkog karaktera kod ispitanika koji su mogli da ostvare promene, dok su u suprotnom bili internalizovani. Naime, svi ispitanici su pri susretu sa nedaćama isprva bili usmereni na rešenje problema, a na promenu percepcije tek u slučaju nemogućnosti realizovanja pretpostavljenih rešenja. Premda ovaj nalaz ukazuje na rezilijentne kapacitete ispitanika, dobijenim rezultatima je ipak potrebno pristupiti kritički i detaljnije ih ispitati u budućim istraživanjima.

Ključne reči: kulturna razmena, zemlje nekadašnje Jugoslavije, Kina, strategije prevladavanja

ODNOS STRESENOG ISKUSTVA BOLNIČKOG LEČENJA, STRUKTURE LIČNOSTI I AKTUELNOG EMOCIONALNOG STANJA KOD HOSPITALIZOVANIH BOLESNIKA OBOLELIH OD KOVIDA 19

Andrijana Vlačić

Odeljenje za razvoj psihološke delatnosti, Ministarstvo odbrane Republike Srbije
vlacica@gmail.com

Goran Knežević

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Istraživanja ukazuju na vezu između stresa uzrokovanog virusom korona (SARS-COV-2) i negativnih indikatora mentalnog zdravlja. Takođe, reagovanje u stresnim situacijama snažno je povezano sa bazičnom strukturom ličnosti.

Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje povezanosti stresogenog iskustva i aktuelnih emocionalnih stanja depresivnosti, anksioznosti i stresa hospitalizovanih bolesnika obolelih od kovida 19. Izmerena je i bazična struktura ličnosti obolelih sa ciljem da se utvrdi njen moderatorski efekat na odnos između stresogenog iskustva bolničkog lečenja i negativnog afektiviteta. Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa (The Depression Anxiety Stress Scales - DASS-21, autori: J.D. Henry i J.R. Crawford, 2005; Lovibond, Lovibond, 1995), Inventar ličnosti HEXACO (Brief HEXACO Inventory-BHI, autor: R.E de Vries, 2013) i Inventar ličnosti DELTA-10 Forma S (autori: G. Knežević et. al. 2017) popunilo je 267 obolelih od kovida 19, oba pola, starosti od 18 do 82 godine.

Rezultati pokazuju da određeni broj ispitanika ispoljava umerene nivoe depresivnosti (12.7%), anksioznosti (31.5%) i stresa (11.6%), što ukazuje na potrebu za podrškom u cilju očuvanja mentalnog zdravlja. Varijable o somatskom statusu bolesnika, koje se odnose na informaciju o radiološkoj slici pluća ($r=0.149$; $p<0.01$) i na informaciju o težini kliničke slike ($r=0.120$; $p<0.01$), povezane su sa anksioznim simptomima, ali ne i sa depresivnim simptomima i distresom.

Ustanovili smo da crta ličnosti dezintegracija moderira odnos između povratnih informacija o somatskom statusu pacijenata i anksioznosti. Dezintegracija moderira odnos između informacije o radiološkoj slici pluća i anksioznosti (R-square increase due to interaction(s): $F(1,252)=5,81$; $p<0.02$), kao i odnos između informacije o težini kliničke slike i anksioznosti (R-square increase due to interaction(s): $F(1,252)=6,54$; $p<0.01$). Informacija o somatskom stanju zaraženih virusom korona (SARS-COV-2) povećava njihov nivo anksioznosti. Dispozicione karakteristike bolesnika obolelih od kovida 19 mogu povećati ili umanjiti ovaj uticaj. Ovakvi nalazi mogli bi biti značajni u pristupu pacijenatima tokom njihovog lečenja.

Ključne reči: kovid 19, dezintegracija, anksioznost, hospitalizacija.

SESIJA 8: Klinička psihologija i mentalno zdravlje 2

Moderatorka: Milica Lazić

SOCIJALNA PODRŠKA PORODICE I PRIJATELJA KAO PREDIKTOR DEPRESIVNOSTI, ANKSIOZNOSTI I STRESA KOD MLADIH

Kristina Milutinović

Filozofski Fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici
milutinovickristina34@gmail.com

Cilj istraživanja je bio da ispitamo predikciju socijalne podrške porodice i prijatelja u predviđanju depresivnosti, anksioznosti i stresa kod mladih. Uzorak su činili mladi (N=113), prosečne starosti AS=21,88, SD=3,33. U istraživanju su korišćeni sledeći instrumenti: Skala socijalne podrške i Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS). Pouzdanost korišćenih instrumenata je zadovoljavajuća (preko $\alpha=.78$).

Rezultati regresione analize pokazuju da socijalna podrška porodice i prijatelja objašnjava 17% varijanse depresivnosti ($F=2,65; df=112; p<0,05$), a iz grupe prediktorskih varijabli se izdvojila podrška samopoštovanju od strane porodice ($\beta=-.439, p<0,05$). Takođe, rezultati regresione analize pokazuju da socijalna podrška porodice i prijatelja objašnjava 19% varijanse anksioznosti ($F=3,23, df=112, p<0,01$), a iz grupe prediktorskih varijabli se izdvojila emocionalna podrška od strane prijatelja ($\beta=-.516; p<0,05$). Na kraju, rezultati regresione analize pokazuju da socijalna podrška porodice i prijatelja objašnjava 15,4% varijanse stresa kod mladih, ali se iz grupe prediktorskih varijabli nijedna nije izdvojila kao značajna. Na osnovu rezultata možemo zaključiti sledeće. Sa porastom socijalne podrške od strane porodice opada skor na skali depresivnosti koja se ispoljava kroz simptome kao što su beznadežnost, nedostatak interesovanja, apatija i obezvređivanje. Isto tako, sa porastom emocionalne podrške od strane prijatelja u vidu empatije, brige, ljubavi i poverenja, dolazi do pada skora na skali anksioznosti. Imajući u vidu da socijalna podrška porodice i prijatelja objašnjava relativno mali procenat varijanse depresivnosti, anksioznosti i stresa (15-19%), treba uzeti u obzir i druge varijable koje bi bile značajne u predviđanju ispitivanih konstrukata.

Ključne reči: socijalna podrška, depresivnost, anksioznost, stres, mladi

POSTUPCI U SAVETODAVNOM RADU ŠKOLSKOG PSIHologa SA ADOLESCENTIMA KOJI SU SKLONI NESUICIDALNOM SAMOPOVREĐIVANJU

Branimir Vukčević

Psiholog Ugostiteljsko-turističke škole sa domom učenika Vrnjačka Banja

branimuk@sbb.rs

Teodora Safiye

Fakultet medicinskih nauka, Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac

teodoras0306@gmail.com

Nesuicidalno samopovređivanje kod adolescenata je namerno nanošenje povreda svom telu, bez suicidalne namere (npr. zasecanje kože oštrim predmetom, nanošenje opekotina itd.). Rossouw i Fonagy su razvili i empirijski proverili tretman zasnovan na mentalizaciji za adolescente (mentalization - based treatment for adolescents) kao odgovor na potrebu za efikasnim i vremenski ograničenim tretmanom za mlade koji su skloni samopovređivanju. U ovom radu postavljeno je pitanje da li se pojedini postupci iz tog tretmana zasnovanog na mentalizaciji mogu koristiti i u radu školskog psihologa sa adolescentima koji su skloni nesuicidalnom samopovređivanju? Da bi se odgovorilo na ovo pitanje, u ovom radu, pristupilo se rešavanju sledećih zadataka: 1) dato je određenje i prikaz karakteristika nesuicidalnog samopovređivanja kod mladih; 2) dat je opis strukture i postupaka tretmana za adolescente koji je zasnovan na mentalizaciji; 3) data je ilustracija primene tih postupaka u radu školskog psihologa sa učenicom koja je bila sklona samopovređivanju; 4) diskutuje se o mogućnostima i ograničenjima tih postupaka. Iz inicijalne faze pomenutog tretmana, prikazani su postupci koji nose nazive: ugovor, procena i formulacija, plan rešavanja krize i psihoedukacija. Iz glavne faze rada sa adolescentom prikazani su postupci koji nose nazive: mentalizacijski pristup, podrška i empatija, klarifikacija, elaboracija i izazov, osnovno mentalizovanje, mentalizovanje relacije između psihologa i adolescenta. Iz završne faze rada prikazani su postupci pod nazivom tranzicija i praćenje razvoja adolescenta. Svi navedeni postupci mogu se koristiti u radu školskog psihologa radi unapređenja prevencije samopovređivanja kod učenika.

Ključne reči: školski psiholog, adolescencija, samopovređivanje, tretman zasnovan na mentalizaciji

POTREBE, ISKUSTVA I BARIJERE U TRAŽENJU STRUČNE PSIHOLOŠKE PODRŠKE NA REPREZENTATIVNOM UZORKU STANOVNIKA SRBIJE⁹

Jana Dimoski

Mreža psihosocijalnih inovacija (PIN), Beograd, Srbija i Laboratorija za istraživanje individualnih razlika, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, dimoski@psychosocialinnovation.net

Matija Gvozden

Laboratorija za istraživanje individualnih razlika, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija i Mreža psihosocijalnih inovacija (PIN), Beograd, matija.gvozden@gmail.com

Marko Živanović

Institut za psihologiju i Laboratorija za istraživanje individualnih razlika, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija i Mreža psihosocijalnih inovacija (PIN), Beograd, marko.zivanovic@f.bg.ac.rs

Maša Vukčević Marković

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Laboratorija za istraživanje individualnih razlika, Srbija i Mreža psihosocijalnih inovacija (PIN), Beograd, masa.vukcevic@f.bg.ac.rs

Prethodna istraživanja o mentalnom zdravlju u Srbiji sprovedena na reprezentativnim uzorcima su malobrojna. Kako je dobijanje pravovremenih i pouzdanih informacija o tome kakve su potrebe stanovništva Srbije neophodno za planiranje adekvatne psihosocijalne podrške, cilj ovog istraživanja je procena potreba za psihološkom pomoći, iskustava u obraćanju za pomoć i glavnih barijera u dobijanju stručne psihološke podrške. Ukupni uzorak činio je 1000 ispitanika, uzrasta od 18 do 65 godina ($M=42,27$; $SD=13,44$) reprezentativnih za stanovništvo Srbije prema polu, starosti, tipu naselja (gradsko/seosko) i geografskim regijama (Vojvodina, Šumadija i Zapadna Srbija, Južna i Istočna Srbija). Ispitanici su popunili set upitnika posebno konstruisanih za svrhe ovog istraživanja, a koji se odnose na procenu potreba za psihološkom pomoći i prethodna iskustva u obraćanju za pomoć. Pored toga, ispitanici su popunili i upitnik o barijerama za potencijalno traženje stručne pomoći ($\alpha=.78$). Rezultati pokazuju da je jedna četvrtina građana Srbije imala potrebu za psihološkom podrškom, od čega 6% građana Srbije izveštava da im je usled psiholoških tegoba psihološka pomoć bila često ili sve vreme potrebna. O učestalijoj potrebi za psihološkom pomoći češće izveštavaju žene ($t=6.18$, $p<.001$) i stanovnici gradskih sredina ($t=3.72$, $p<.001$). Blizu jedne trećine građana (29.6%) izjavljuje da su u nekom trenutku života potražili profesionalnu psihološku pomoć, pri čemu žene (37.0%) sa većom učestalošću izjavljuju da su se tokom života obratile stručnjaku za mentalno zdravlje od muškaraca ($\chi=26.78$, $p<.001$). U proseku, građani veruju da se oko 19.2% populacije Srbije nekada u životu obratilo stručnjaku za mentalno zdravlje, što predstavlja nešto nižu procenu od realnog stanja registrovanog u ovom istraživanju (29.6%). Ispitanici su kao najčešće probleme zbog kojih misle da je drugima potrebna pomoć stručnog lica izdvojili finansijske probleme, depresiju, anksioznost, smrt bliske osobe i usamljenost. Za kraj, najveću barijeru za potencijalno traženje stručne pomoći predstavljalo je uverenje da ova vrsta usluge mnogo košta. Rezultati ovog istraživanja pružaju važan uvid u potrebe, iskustava i barijere pri traženju

⁹ Realizovan uz podršku Vlade Savezne Republike Nemačke, putem projekta Nemačko-srpske razvojne saradnje "Usluga socijalne zaštite za osetljive grupe", koju sprovodi GIZ.

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

psihološke podrške stanovnika Srbije, što predstavlja prvi korak u kreiranju sveobuhvatnih programa podrške. Praktične implikacije studije su takođe diskutovane.

Ključne reči: potrebe za psihološkom pomoći, iskustva u obraćanju za pomoć, barijere u dobijanju stručne psihološke pomoći

„UZ MALU POMOĆ MOJIH PRIJATELJA“ – MENTALNO ZDRAVLJE ADOLESCENATA KOJI POMAŽU PRIJATELJIMA SA PSIHIČKIM PROBLEMIMA

Gordana Mijalković Stojilković

Studio za edukaciju i unapređivanje u oblasti učenja

Gordana.mijalkovic.ms@gmail.com

Prijatelji imaju značajnu ulogu u životu adolescenata koji imaju teškoće u oblasti mentalog zdravlja – pojačanu anksioznost, depresivnost, suicidalnu ideaciju... Njihova aktivnost i prisustvo mogu biti protektivni faktor u pokušaju da se pronadje povoljniji ishod u odnosu na brige i teškoće vršnjaka, uključujući i rizik suicida i samopovredjivanja. Međutim, intenzivna izloženost stresu, produženi period ulaganja napora i nemogućnost rešavanja problema vršnjaka mogu dovesti do prisustva vikarijalne traume i sekundarne viktimizacije, te do fenomena izgaranja pomagača. Cilj ovog rada je da sagleda moguće aspekte rezilijentnosti i vulnerabilnosti adolescenata koji pomažu prijateljima u teškim trenucima, kako bi se stekao uvid u rizike po njihovo mentalno zdravlje, uočile potrebe i kapaciteti ove kategorije mladih i razumelo ovo iskustvo i značaj koji ima na njihov razvoj i mentalno zdravlje.

Pregled savremenih istraživanja obuhvata i postavke Eriksonove teorije psiho-socijalnog razvoja, teorija moralnog razvoja, mehanizama prevladavanja stresa, analizu pojma adolescentnog prijateljstva i zamora usled saosećanja („compassion fatigue“).

U zaključku ovog pregleda, pomoć depresivnom prijatelju u adolescenciji može biti i izazovna i nagradjujuća, ali svakako zahteva prepoznavanje potrebe i spremnosti da se potraži pomoć odraslih u situacijama rizika i da se postave granice kako bi se smanjio stres koju takva odgovorna uloga nosi. Odrasli u okruženju adolescenata, naročito profesionalci, morali bi da prepoznaju neophodnost pružanja pomoći pomagačima, i tanku liniju distresa i trpljenja koju ovakav stres donosi. Bitno je omogućiti mladima, koji pokazuju sklonost da budu od pomoći drugima, saznanja iz oblasti mentalnog zdravlja kako bi prepoznali i svoje tegobe i prevenirali moguća pogoršanja, i za pružaoca i za primaoca pomoći. Značaj ove teme trebalo bi da podstakne dublja istraživanja i u našoj sredini o bitnim relacijama između adolescenata, i identifikovanju protektivnih i riziko faktora kod adolescenata koji su izloženi povišenim očekivanjima i pritiscima u domenu mentalnog zdravlja, naročito u vreme aktuelne pandemijske krize i promena u načinima komunikacije mladih (prvenstveno digitalnog tipa).

Cljučne reči: adolescenti, mentalno zdravlje, socijalna podrška, pomoć

POTREBE, MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA U PRUŽANJU PSIHOLOŠKE PODRŠKE LEŽEĆIM PACIJENTIMA OBOLJELIM OD KOVIDA 19

Nedim Prelić

Univerzitetski klinički centar Tuzla, nedimprelic@yahoo.com

Nera Kravić Prelić

Univerzitetski klinički centar Tuzla, nera.kravic-prelic@ukctuzla.ba

Edin Nišić

Univerzitetski klinički centar Tuzla, nisic_edin@hotmail.com

Samira Selesković Sofić

Univerzitetski klinički centar Tuzla, sselsa@gmail.com

Larisa Buševac

Univerzitetski klinički centar Tuzla, larisa.busevac@gmail.com

Sanja Mulaosmanović

Univerzitetski klinički centar Tuzla, sanjamulaosmanovic@yahoo.com

Dilista Piljić

Univerzitetski klinički centar Tuzla, dilista.piljic@ukctuzla.ba

U protekle dvije godine, obolijevanje, uzrokovano zarazom virusa korona (kovid 19), za oboljele nije predstavljalo samo suočavanje sa simptomima bolesti i borbu organizma za fizičko zdravlje, već i svojevrsnu unutrašnju psihičku krizu, praćenu neizvjesnošću, pritiskom, strahom, što je iziskivalo adekvatan stručni suportivni odgovor. U periodu od kraja mjeseca oktobra do kraja decembra 2021. godine, šest psihologa Zavoda za psihološku i socijalnu zaštitu UKC-a Tuzla pružalo je psihološku podršku ležećim pacijentima u kovid bolnici na Klinici za zarazne bolesti. Cilj ovih intervencija bio je stabilizacija simptoma disfunkcije na psihičkom planu, dok je cilj ovog rada ukazivanje na značaj pružanja psihološke podrške pacijentima na hospitalnom tretmanu u periodu liječenja od kovid 19. U navedenom periodu, od ukupno 319 ležećih pacijenata, psihološka podrška je pružena za 34,8% ležećih pacijenata (N=111, od čega je 61 ženskih, a 50 muških) u dobnom rasponu od 21 do 89 godina (M=61,08, SD=14,84), kroz 150 intervencija. S obzirom da su pregledi obavljani u uslovima kovid bolnice, što je podrazumijevalo strogo pridržavanje mjera pri kontaktu sa oboljelima, procjena tegoba sa kojima su se hospitalizirani pacijenti suočavali, vršena je putem usmjerenog kliničkog intervjua, uz praćenje određenih pokazatelja, a opažene tegobe su bile sljedeće: emocionalna uznemirenost, briga, tuga, bijes, anksioznost, emocionalna praznina usljed izoliranosti, nesanic, strahovi, dezorijentiranost, konfuzija, povećana emocionalna razdražljivost, potištenost, osjećaj emocionalne preplavljenosti usljed ležanja u bolnici i dr. Iako su uslovi rada psihologa bili ograničeni i otežani, što je sprječavalo zalaženje u dubinu općeg psihičkog stanja pacijenata, prema procjeni psihologa-konsultanata, ordinirajućih ljekara i samoprocjeni pacijenata, rezultati psiholoških intervencija su imali zadovoljavajući efekat na stabilizaciju psihičkog stanja, što je u daljem olakšavalo proces hospitalnog tretmana i proces izlječenja pacijenata. Ovakvi nalazi upućuju na značaj psiholoških intervencija kod multidisciplinarnog

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

pristupa pri liječenju hospitaliziranih pacijenata oboljelih od kovida 19, te impliciraju na važnost pružanja psihološke podrške hospitaliziranim pacijentima koji se liječe od bolesti sa neizvjesnim tokom.

Ključne reči: psihološka podrška, kovid 19, krizne intervencije

SESIJA 9: Psihologija rada i organizacije

Moderator: Nebojša Majstorović

POKAZATELJI ZDRAVLJA KOD UPOSLENIKA SA DOMINANTNOM IMPERSONALNOM REGULACIJOM PONAŠANJA

Nebojša Majstorović

Univerzitet u Novom Sadu, majstorovicn@ff.uns.ac.rs

Ana Komlenić

Univerzitet u Novom Sadu, okianna@gmail.com

Radojka Šolak

Univerzitet u Novom Sadu, radojkasolak@gmail.com

Teorija samodeterminacije (Self-Determination Theory, SDT; Deci i Ryan, 2008; Ryan, 2010) naglašava važnost ličnog rasta i razvoja kao i autonomne bihevioralne regulacije za blagostanje i psiho-fizičko zdravlje osobe (Ryan, Kuhl, Deci, 1997). Hodgins i Knee (2002) nalaze da su priroda organizmičke regulacije tokom detinjstva kao i tokom kasnijeg izrastanja povezani sa gratifikacijom osnovnih psiholoških potreba kao što su potreba za autonomijom, povezanošću i kompetencijom. Usled deprivacije ovih psiholoških potreba, uspostavlja se impersonalni self kao najmanje integrisani sistem koga karakteriše disocijacija od autentičnih vrednosti osobe, zanemarivanje autonomnih potreba, nedostatak integriteta, osećaj bespomoćnosti, samoponiženje, društvena anksioznost i spoljašnji lokus kontrole (Deci i Ryan, 1985). Istraživanja pokazuju da u radnom okruženju eksterna regulacija i motivacija, kakva je karakteristična za impersonalni self, predviđaju visok radni stres, introjektovanu regulaciju i stanje amotivacije koji utiču na pojavu simptoma bolesti kod uposlenika, kao i da su autonomna regulacija i intrinzička motivacija u negativnoj vezi sa ovakvim simptomima (Nie, et al. 2015). Cilj ovog istraživanja bio je da se ispituju zdravstvene razlike između tri oblika samoregulacije (integrisani, ego- investirani i impersonalni) i opiše profil psiho-fizičkog zdravlja kod uposlenika sa imeprsonalnom regulacijom ponašanja. Na 128 uposlenika sa dominantim jednim oblikom samoregulacije, različitog pola (64.8% žena), radne uloge (82.8% izvršioци), prosečnog staža od 13.2 godine i prosečne starosti od 39.7 godina onlajn postupkom primenjena su dva upitnika: Upitnik psihofizičkog zdravlja (SPFZ-1, Majstorović, 2011) i Upitnik samoregulacije (EFQ, Majstorović et al., 2008). Primenom deskriptivne statistike i jednosmerne analize varijanse utvrđeno je da se uposlenici sa dominantnom impersonalnom regulacijom značajno razlikuju od druga dva sistema po svih pet dimenzija zdravlja. Na nivou individualnih mera zdravlja nađeno je da su kod uposlenika sa impersonalnom samoregulacijom značajno češći simptomi na 18 od ukupno 23 mere poremećaja psihofizičkog zdravlja. Posebno se ističu simptomi poput napetosti i nerveze, povlačenja iz komunikacije sa drugima, sumnje u svoje radne sposobnosti kao i osećaj stalnog bezrazložnog umora. Značaj organizacijske intervencije za podizanje nivoa autonomije u regulaciji radnog ponašanje biće šire diskutovan.

Ključne reči: samoregulacija, SDT, uposlenici, ANOVA

ZAHTEVANE KOMPETENCIJE ZA RAD NA PRVOM POSLU – RAZLIKE IZMEĐU PRIVATNOG I JAVNOG SEKTORA

Mateja Manojlović

Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka
mateja.manojlovic@fon.bg.ac.rs

Ivana Kovačević

Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka
ivana.kovacevic@fon.bg.ac.rs

Ivana Kužet

Univerzitet u Beogradu, Fakultet organizacionih nauka
ivana.kuzet@fon.bg.ac.rs

Pored neophodnih znanja koja kandidati moraju da poseduju kada konkurišu za prvi posao, sve više se u selekciji uzimaju u obzir i opšta znanja i veštine. Kako postoji više okvira kompetencija prediktora uspešnosti na poslu, upoređivana su različita istraživanja, konsultovani su Deloitov okvir očekivanih kompetenci u eri 4.0 industrije i izveštaj Svetskog ekonomskog foruma, analizirani su sadržaji oglasa za početne pozicije i sprovedena je fokus grupa sa stručnjacima u oblasti. Na taj način su izdvojeni spremnost za rad, interpersonalne, lične i preduzetničke kompetencije kao važne za snalaženje kandidata na prvom poslu. Privatni i javni sektor razlikuju se po stepenu fokusiranosti na profit, što može imati implikacije na način izbora kriterijuma prilikom selekcije kandidata. Istraživanja pokazuju da postoje razlike u pogledu pristupa proceduri selekcije u privatnom i javnom sektoru, te da je to posebno izraženo kada su u pitanju takozvane zemlje u razvoju i tranziciji. Cilj ovog istraživanja bio je da se identifikuju razlike između privatnog i javnog sektora u pogledu pojedinačnih kompetencija iz pomenutih kategorija, a koje su se pokazale relevantnim za izbor kandidata kada konkurišu za prvi posao. Uzorak ispitanika je činilo 88 eksperata sa višegodišnjim iskustvom u procesu selekcije kandidata koji su zaposleni u javnom (68%) ili privatnom (32%) sektoru. Od ispitanika je zahtevano da se izjasne na petostepenoj Likertovoj skali koliki značaj pridaju svakoj od 28 pojedinačnih kompetencija prilikom izbora kandidata za njihov prvi posao. Upotrebom kvazikanoničke diskriminacione analize, sa pojedinačnim kompetencijama kao prediktorima, a pripadnošću sektoru kao kriterijumskom varijablom, utvrđeno je da je na osnovu ispoljene preferencije kompetencija moguće predvideti sektor za koji se kandidat odabira ($F(1,86) = 7.972$; $p < .01$; $R^2 = 8.4\%$). Iako je značaj svih kompetencija naglašeniji u privatnom sektoru, najveći doprinos diskriminacionoj funkciji daju kompetencije liderstva ($\beta = -.809$), prezentovanja ($\beta = -.773$), rada pod pritiskom ($\beta = -.700$), samopredstavljanja ($\beta = -.691$) i samostalnosti u radu ($\beta = -.687$). Rezultati govore u prilog tome da se ovim kompetencijama pridaje više značaja u privatnom sektoru. To je moguće tumačiti u kontekstu pretpostavke da se u privatnom sektoru više naglašava potencijalna ekonomska dobit, koja je često zavisna i od generalnih kompetencija zaposlenih, kao što su na primer, lične i preduzetničke kompetencije.

Ključne reči: kompetencije, selekcija, javni sektor, privatni sektor

ORGANIZACIONA IDENTIFIKACIJA U KONTEKSTU PRIVATNOG I DRŽAVNOG VLASNIŠTVA RADNIH ORGANIZACIJA – ZNAČAJ OSOBINA LIČNOSTI, OBJEKTIVNE I PERCIPIRANE NESIGURNOSTI ZAPOSLENJA, RADNOG STAŽA I ZADOVOLJSTVA MATERIJALNIM PRIMANJIMA¹⁰

Dušan Todorović

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu

dusan.todorovic@filfak.ni.ac.rs

Marija Todorović

Vizija organizacije Niš

smarija85@gmail.com

Jasmina Denić

jasminadenicokpz@gmail.com

Organizacije traže takve zaposlene koji će se zalagati za njene misije i delovati odgovorno u smeru postizanja ciljeva radnih grupa u kojima posluju. U skladu s tim, primarni zadatak menadžmenta nije samo kultivisanje zaposlenih koji bi bili posvećeni organizaciji, već i zaposlenih koji se identifikuju sa organizacijskom misijom (Dunham et al., 1994; Matheu i Zajac, 1990). Cilj istraživanja je ispitivanje razlika u organizacionoj identifikaciji, osobinama ličnosti, objektivnoj i percipiranoj nesigurnosti zaposlenja kod zaposlenih u privatnom i državnom sektoru, ali i provera mogućnosti predikcije organizacione identifikacije na osnovu seta prediktorskih varijabli na poduzorcima iz privatnog i državnog sektora. Instrumenti istraživanja: organizaciona identifikacija merena je preko Skale organizacione identifikacije (Cheney, 1982); za merenje percipirane nesigurnosti zaposlenja; Upitnika percipiranih zahteva povezanih sa radnim kontekstom (Silbereisen et al., 2006); informacije o osobinama ličnosti prikupljene su pomoću upitnika Hexaco-Pi-R 60 (Lee i Ashton, 2006); za prikupljanje podataka vezanih za sociodemografske odlike; i podatke vezane za odlike radnog mesta i zaposlenja ispitanika konstruisan je upitnik za potrebe ovog istraživanja. Uzorak je činilo 845 zaposlenih, oba pola, od čega 50.3% radi u privatnom a 49.7% u državnom sektoru, starosti od 19 do 68, a prosečnog radnog staža od 14.5 godina. Rezultati dobijeni diskriminativnom kanoničkom analizom pokazali su da se na osnovu seta nezavisnih varijabli može praviti distinkcija zaposlenih u privatnom u odnosu na zaposlene u državnom sektoru te da zaposlene u privatnom sektoru odlikuje viši stepen organizacione identifikacije te izaženija osobina emocionalnosti, ali slabije izražena otvorenost za nova iskustva. Postojanje sigurnosti zaposlenja (ugovor za stalno) je učestalije prisutan kod zaposlenih u državnom sektoru te je i prosečni radni staž duži. Model predikcije organizacione identifikacije na osnovu seta prediktorskih varijabli daje viši stepen objašnjene varijabilnosti kriterijuma na poduzorku zaposlenih u privatnom sektoru ($R=.615$, $R^2=.378$, $p<.01$) u odnosu na poduzorak iz državnog sektora ($R=.526$, $R^2=.277$, $p<.01$). Važnost organizacione identifikacije u savremenom radnom kontekstu dobija na sve većem značaju, s obzirom na to

¹⁰ Pripremljeno u okviru projekta *Primenjena psihologija u funkciji kvaliteta života pojedinca u zajednici*, koji se izvodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu (br. 455/1-1-6-01); Ovo istraživanje podržalo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (Ugovor br. 451-03-68/2022-14/200165).

70. KONGRES PSIHOLOGA SRBIJE

Psihologija između profesije i nauke

da što se više identifikuju sa organizacijom to zaposleni u većoj meri razmišljaju i ponašaju se u skladu sa perspektivom i ciljevima organizacije.

Ključne reči: organizaciona identifikacija, privatne i državne radne organizacije, osobine ličnosti zaposlenih, percipirana nesigurnost zaposlenja

POLNE RAZLIKE U DOŽIVLJAJU STRESA PRIPADNIKA VOJSKE SRBIJE U MIROVNIM MISIJAMA

Biljana Roganović

Generalštab Vojske Srbije, biljana216@yahoo.com

Vuk Vujović

Generalštab Vojske Srbije

Miroslav Petrović

Generalštab Vojske Srbije

Učešće u multinacionalnim operacijama predstavlja poseban izazov za pripadnike Vojske Srbije. Upućivanje na zadatak na drugi kontinent, u drugu državu, sredinu koja se po klimatskim, kulturološkim i mnogim drugim karakteristikama razlikuje od naše zemlje, a radi pružanja pomoći u prevazilaženju složenih kriza određenog područja, u okviru dodeljene uloge u multinacionalnom kontingentu, zahteva posebnu psihološku pripremu snaga, prilagođenu zahtevima različitih misija, ali i individualnim karakteristikama lica koja se upućuju. S obzirom na sve veće učešće žena u mirovnim misijama, cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje polnih razlika u doživljaju različitih stresora prilikom angažovanja pripadnika Vojske Srbije u mirovnim misijama. Dosadašnja istraživanja polnih razlika u reagovanju na stres sugerišu da žene izveštavaju o višem ukupnom nivou subjektivnog doživljaja stresa, kao i da odvojenost od porodice doživljavaju stresnije u poređenju sa muškarcima. Na uzorku od 255 pripadnika Vojske Srbije (88 ženskog pola), koji su bili angažovani u različitim multinacionalnim operacijama u periodu od 2018. do 2021. godine, neposredno po njihovom povratku, primenjivan je upitnik konstruisan za potrebe psihološke analize učešća, sačinjen od 51 stresora sa pridruženom petostepenom Likertovom skalom za procenu izraženosti stresora u misiji ($\alpha = .97$). Za ispitivanje polnih razlika u doživljaju 10 najzastupljenijih stresora, kao i ukupnog stresa izraženog sumacionim skorom na listi stresora, primenjen je t-test za nezavisne uzorke. Nivo statističke značajnosti, uz Bonferonijevu korekciju, dostižu polne razlike u ocenjenoj stresogenosti međusobnih ogovaranja ($t(249) = -3.33, p < .004$) u korist žena i nemogućnosti zadovoljavanja seksualnih potreba ($t(242) = 4.34, p < .004$) u korist muškaraca. Rezultatima nije potvrđena hipoteza o polnim razlikama u doživljaju ukupnog stresa, kao ni u subjektivnoj oceni stresogenosti odvojenosti od porodice, čime se dovodi u pitanje zasnovanost stereotipa o rodnim ulogama u vojničkoj populaciji. Praktične implikacije istraživanja ogledaju se u prilagođavanju psiholoških priprema za upućivanje u mirovne misije psihološkim potrebama pripadnika.

Ključne reči: polne razlike, stres, mirovne misije

KARIJERNA ADAPTABILNOST I NESIGURNOST POSLA KAO PREDIKTORI SAGOREVANJA

Radojka Šolak

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad
radojkasolak@gmail.com

Željka Bojanić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad
zeljka.bojanic@gmail.com

Nebojša Majstorović

Univerzitet u Novom Sadu
majstorovicn@ff.uns.ac.rs

S obzirom na negativne posledice sagorevanja po individuu i organizaciju, postavlja se pitanje koji su protektivni faktori, a koji su faktori rizika od sagorevanja. Konstrukt koji označava kapacitet pojedinaca da se suoče sa zadacima, izazovima i problemima u vezi sa svojom profesionalnom ulogom je karijerna adaptabilnost, koju čine četiri komponente: zabrinutost, kontrola, radoznalost i poverenje. Jedan od čestih problema sa kojim se zaposleni susreću u svojim profesionalnim karijerama jeste nesigurnost posla. Cilj ovog istraživanja je da se ispita da li su karijerna adaptabilnost i nesigurnost posla značajni prediktori tri faktora sagorevanja (iscrpljenost, cinizam i profesionalna efikasnost). Na uzorku od 239 zaposlenih, različitog pola (59,8% žena), pozicije u organizaciji (70,3% izvršilaca), prosečnog dužine radnog staža 16,9 i prosečne starosti 42,4 godine, primenjeni su Inventar izgaranja Maslach (MBI; Maslach et al. 1997), Skala karijerne adaptabilnosti (CAAS-2.0; Savickas i Porfeli, 2012) i Skala nesigurnosti posla (JIS; Vander Elst et al. 2015). Rezultati višestruke regresione analize ukazuju na to da su sva tri modela u kojima dimenzije karijerne adaptabilnosti i nesigurnost posla objašnjavaju faktore sagorevanja značajna, te da je objašnjeno oko 8% varijanse iscrpljenosti ($R^2 = 0,08$, $F(5, 233) = 3,92$, $p < 0,01$), oko 16% varijanse cinizma ($R^2 = 0,16$, $F(5, 233) = 9,05$, $p < 0,01$) i oko 39% varijanse profesionalne efikasnosti ($R^2 = 0,39$, $F(5, 233) = 29,76$, $p < 0,01$). Nesigurnost posla izdvaja se kao jedini značajan prediktor iscrpljenosti ($\beta = 0,23$, $p < 0,01$) i cinizma ($\beta = 0,31$, $p < 0,01$), dok se kao značajni prediktori profesionalne efikasnosti, pored nesigurnosti posla ($\beta = -0,30$, $p < 0,01$) izdvajaju i zabrinutost ($\beta = 0,14$, $p < 0,05$), radoznalost ($\beta = -0,14$, $p < 0,05$) i poverenje ($\beta = 0,40$, $p < 0,01$). Dakle, spremnost za buduće karijerne zadatke i poverenje u kapacitet za prevladavanje budućih karijernih izazova su faktori koji smanjuju mogućnost opadanja profesionalne efikasnosti kao poslednje faze sagorevanja, istraživanje prilika i mogućnosti u vezi sa karijerom negativno utiče na profesionalnu efikasnost, dok je doživljaj nesigurnosti posla značajan faktor rizika od sagorevanja u svim njegovim fazama.

Ključne reči: sagorevanje, nesigurnost posla, karijerna adaptabilnost

NEKE KARAKTERISTIKE ZAPOSLENIH I NESIGURNOST POSLOVA KAO PREDIKTORI PERCIPIRANOG STRESA

Radojka Šolak

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

radojkasolak@gmail.com

Nebojša Majstorović

Univerzitet u Novom Sadu

majstorovicn@ff.uns.ac.rs

Ana Komlenić

Univerzitet u Novom Sadu

okianna@gmail.com

Usled stalnih promena na tržištu rada, zaposleni se susreću s problemom nesigurnosti posla i sa stresom, što može dovesti do sagorevanja i niza negativnih posledica po ostvarenje ciljeva zaposlenih i organizacije. Ipak, postoje neki resursi pojedinaca za uspešno savladavanje izazova u karijeri koji su obuhvaćeni konstruktom karijerne adaptabilnosti i koji se mogu svrstati u četiri grupe: zabrinutost, kontrola, radoznalost i poverenje. Cilj ovog rada je da se ispita kako neke sociodemografske karakteristike, karijerna adaptabilnost i nesigurnost posla utiču na doživljaj stresa zaposlenih. Uzorak je činilo 239 ispitanika, različitog pola (59,8% žena), nivoa obrazovanja (51,5% ima završen fakultet ili master studije), pozicije u organizaciji (70,3% izvršilaca), iz različitih sektora (36,4% iz privatnih kompanija), prosečnog dužine radnog staža u datoj kompaniji 12,4 i prosečne starosti 42,4 godine. Primenjene su Skala percipiranog stresa (PSS; Cohen et al., 1983), Skala karijerne adaptabilnosti (CAAS-2.0; Savickas i Porfeli, 2012) i Skala nesigurnosti posla (JIS; Vander Elst et al. 2015). Korišćena je hijerarhijska regresiona analiza sa stepwise metodom, gde prvi model čine sociodemografske karakteristike, u drugom koraku su dodate dimenzije karijerne adaptabilnosti, dok je u trećem koraku dodata nesigurnost posla. Rezultati ukazuju na to da su sva tri modela značajna, te da prvi objašnjava oko 5% ($R^2 = 0,05$, $F(5, 233) = 2,45$, $p < 0,05$), drugi oko 22% ($R^2 = 0,22$, $F(5, 233) = 11,12$, $p < 0,01$), a treći oko 26% varijanse percipiranog stresa ($R^2 = 0,26$, $F(5, 233) = 11,30$, $p < 0,01$). Od sociodemografskih karakteristika zaposlenih kao značajni prediktori doživljaja stresa izdvajaju se pol ($\beta = 0,17$, $p < 0,05$) i pozicija ($\beta = -0,15$, $p < 0,05$). Kada se dodaju dimenzije karijerne adaptabilnosti, pozicija gubi svoju prediktivnu vrednost, a u objašnjenju percipiranog stresa značajnu ulogu imaju pol ($\beta = 0,23$, $p < 0,01$) i kontrola ($\beta = -0,43$, $p < 0,01$). U trećem modelu objašnjenja percipiranog stresa doprinos pola ($\beta = 0,24$, $p < 0,01$) kontrole ($\beta = -0,38$, $p < 0,01$) ostaje značajan, a značajan je i doprinos nesigurnosti posla ($\beta = 0,19$, $p < 0,01$). Može se zaključiti da, na našem uzorku, žene i oni koji su nesigurni po pitanju svog posla u većoj meri doživljavaju stres, dok veći stepen doživljaja odgovornosti u oblikovanju svoje buduće karijere korelira sa doživljajem manjeg stresa.

Ključne reči: percipirani stres, sociodemografske karakteristike, karijerna adaptabilnost, nesigurnost posla

SESIJA 10: Psihologija rezilijentnosti

Moderatorica: Vesna Gavrilov-Jerković

STRAH OD ZARAZE VIRUSOM KORONA I REZILIJENTNOST – ULOGA INSTITUCIONALNOG POVERENJA

Vojana Obradović

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, vojana.obradovic@ff.uns.ac.rs

Veljko Jovanović

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, veljko.jovanovic@ff.uns.ac.rs

Vesna Gavrilov-Jerković

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, vesnagavrilov@ff.uns.ac.rs

Ognjen Janić

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, ognjen.janic@gmail.com

Milica Ljevaja

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, milicaljevaja98@gmail.com

Cilj ovog istraživanja je ispitivanje moderatorskog efekta koji institucionalno poverenje ostvaruje na odnos između straha od zaraze virusom korona i rezilijentnosti; merene kao percepcije sposobnosti brzog oporavka. Odnosno ispitivanje protektivne uloge institucionalnog poverenja u ovoj relaciji. U istraživanju je učestvovalo 5785 ispitanika, raspona starosti od 18 do 91 godine ($M = 37$, $SD = 12.62$), od čega je ženskih ispitanika 4333 (65%). Istraživanje je sprovedeno u aprilu 2020. godine u Srbiji. Strah od zaraze je operacionalizovan putem jednog pitanja (Koliko ste uplašeni da ćete se zaraziti koronavirusom?). Za procenu rezilijentnosti su korišćene 3 stavke iz Kratke skale rezilijentnosti (BRS; Smith et al. 2008). Institucionalno poverenje je mereno preko dva indikatora – poverenje u vlast i poverenje u zdravstveni sistem i operacionalizovano je putem dva pitanja (Koliko trenutno imate poverenja u organe vlasti u Srbiji? i Koliko trenutno imate poverenja u zdravstveni sistem i lekare?). Ispitanici u proseku imaju nisko poverenje u vlast, i izveštavaju o nisko izraženom strahu od zaraze virusom korona. Kako bi se proverio moderatorski efekat, koji institucionalno poverenje ostvaruje na odnos između straha od zaraze virusom korona i rezilijentnosti, sprovedene su dve hijerarhijske regresione analize. Rezultati pokazuju da strah od zaraze negativno predviđa rezilijentnost. Sa druge strane, rezultati ove studije nisu potkrepili pretpostavke o protektivnoj ulozi institucionalnog poverenja u relaciji između straha od zaraze virusom korona i rezilijentnosti. Oba indikatora poverenja su se pokazala kao značajan prediktor rezilijentnosti, ali interakcija sa strahom od zaraze virusom korona nije se pokazala kao statistički značajna. O teorijskim i praktičnim implikacijama rezultata biće diskutovano.

Ključne reči: strah od zaraze, rezilijentnost, poverenje, pandemija virusa korona

U KOJOJ MERI OKOLNOSTI SMRTI UTIČU NA DISTRES OSOBA KOJIMA JE PARTNER PREMINUO

Ognjen Janić

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju
ognjen.janic@gmail.com

Milica Ljevaja

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju
milicaljevaja98@gmail.com

Milica Lazić

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
lazic.milica44@gmail.com

Kristina Krstić Joksimović

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Vojana Obradović

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za Psihologiju
vojana.obradovic@ff.uns.ac.rs

Gubitak partnera je prirodan životni događaj, naročito u starosti. Uprkos tome, on se neretko opisuje kao jedan od najbolnijih i najstresnijih životnih promena koji izaziva visok nivo distresa. Aktuelno istraživanje ima za cilj da proveriti da li i u kojoj meri okolnosti smrti utiču na distres osoba kojima je partner preminuo. Uzorak čini 64 ispitanika kojima su preminuli partneri u poslednjih 40 dana. Broj ispitanika muškog i ženskog pola je ujednačen, a njihova prosečna starost je 71.9 godina ($SD=6.02$), sa rasponom od 65 do 89 godina. Status prediktora imaju okolnosti smrti operacionalizovani preko sedam kategoričkih i jedne kontinuirane varijable, a to su: broj dana od smrti, očekivanost smrti, prethodna bolest partnera, prisustvo umora od negovanja, prisustvo u trenutku smrti, nalaženje preminulog partnera, dodatni gubici u poslednjih godinu dana, prethodni gubici tokom života. Sa druge strane, kao kriterijumske varijable korišćene su mere depresivnosti i anksioznosti kao indikatori emocionalnog distresa. Instrument koji je korišćen za merenje subskala depresivnosti i anksioznosti je Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21). Obe subskale su operacionalizovane preko 7 ajtema. Sprovedene su dve višestruke regresione analize, koje pokazuju da je celokupni model statistički značajan i u slučaju kada je kriterijumska varijabla depresivnost ($R=.361$, $p < .01$), ali i kad je reč o anksioznosti ($R=.476$, $p < .01$) kao kriterijumu. Kao statistički značajni prediktori depresivnosti i anksioznosti izdvajaju se: broj dana od smrti ($\beta = -.239$, $p < .01$; $\beta = -.280$, $p < .01$), prisustvo u trenutku smrti partnera ($\beta = -.300$, $p < .01$; $\beta = -.269$, $p < .01$) i prethodni gubici tokom života ($\beta = .137$, $p < .05$; $\beta = .329$, $p < .01$). Dok se kao dodatni statistički značajan prediktor, samo u slučaju anksioznosti kao kriterijuma, javlja i prethodna bolest umrlog partnera ($\beta = .178$; $p < .01$). Dakle, viši skor na depresivnosti i anksioznosti imaju osobe kod kojih je prošlo manje dana od smrti partnera, koji su bili prisutni u trenutku smrti partnera i oni koji tokom života nisu imali gubitak bliske osobe. Takođe, viši skor samo na anksioznosti imaju osobe čiji je partner prethodno bio bolestan. O teorijskim i praktičnim implikacijama istraživanja biće diskutovano.

Ključne reči: anksioznost, depresija, okolnosti smrti, partner

SOCIJALNA I INSTRUMENTALNA PODRŠKA KAO MODERATORI U RELACIJI IZMEĐU USMERENOSTI NA GUBITAK I DEPRESIVNOSTI KOD UDOVACA I UDOVICA

Milica Ljevaja

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju
milicaljevaja98@gmail.com

Ognjen Janić

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju
ognjen.janic@gmail.com

Milica Lazić

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
lazic.milica44@gmail.com

Kristina Krstić Joksimović

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Vojana Obradović

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za Psihologiju
vojana.obradovic@ff.uns.ac.rs

Smrt supružnika za mnoge ljude predstavlja traumatično iskustvo, a istraživanja pokazuju da podrška ostvaruje značajan uticaj na distres osoba koje su izgubile partnera. Cilj ovog istraživanja je da proveri da li socijalna i instrumentalna podrška moderiraju relaciju između usmerenosti na gubitak i depresivnosti kod udovaca i udovica. U istraživanju je učestvovalo 64 ispitanika, ujednačenih po polu, a kojima je u poslednjih 40 dana preminuo partner. Prosečna starost ispitanika bila je 71.9 godina (SD = 6.02) sa rasponom od 65 do 89 godina. Prediktor varijabla je usmerenost na gubitak, operacionalizovana subskalom unutar Upitnika dnevnog udovičkog života, kriterijum varijabla je depresivnost merena subskalom upitnika DASS-21, a moderator varijable su socijalna i insutrmentalna podrška čije su mere jednoajtemske. Sprovedene su dve hijerarhijske regresione analize koje ukazuju na sledeće rezultate. Kada je u pitanju socijalna podrška, model je statistički značajan i u prvom ($R = .312, p < .01$) i u drugom bloku ($R = .376, p < .01$) nakon uvođenja njihove interakcije. U prvom bloku registrovani su statistički značajni glavni efekti i prediktora ($\beta = .273, p < .01$), i moderatora ($\beta = -.218, p < .01$), kao i u drugom bloku, a registruje se i njihov statistički značajan interaktivni efekat ($\beta = .213, p < .01$). Ovo nam sugerise da udovci i udovice sa višom socijalnom podrškom postižu niže skorove na skali depresivnosti u uslovima niske usmerenosti na gubitak, dok u uslovima visoke usmerenosti na gubitak, udovci i udovice postižu ujednačene skorove na skali depresivnosti, bez obzira na prisustvo socijalne podrške. Kada je u pitanju instrumentalna podrška, registrovana je statistička značajnost modela u prvom bloku ($R = .421, p < .01$), dok se nakon uvođenja interaktivnog efekta u drugom bloku ta statistička značajnost ne registruje ($R = .431, p > .05$). U prvom bloku, registruju se glavni efekti i prediktora ($\beta = .271, p < .01$) i moderatora ($\beta = -.356, p < .01$), što nam sugerise da viši skor na depresivnosti imaju udovci i udovice koji su usmereniji na gubitak, kao i oni koji imaju slabiju instrumentalnu podršku. O teorijskim i praktičnim implikacijama istraživanja biće diskutovano.

Ključne reči: socijalna podrška, instrumentalna podrška, usmerenost na gubitak, depresivnost

OSOBINE LIČNOSTI, MRAČNA TRIJADA I RELIGIOZNOST KAO PREDIKTORI STRAHA OD SMRTI

Slobodan Mičić

bole.micic@gmail.com

Cilj istraživanja bio je utvrđivanje prirode odnosa između osobina HEXACO ličnosti, mračne trijade, stepena izraženosti religioznosti i ispoljavanja straha od smrti.

Ranije istraživanja pokazala su postojnje negativnih koorelacija između osobina ličnosti i religioznosti sa mračnom trijadom. Tokom sprovođenja ovog nisu pronađena nijedna istraživanja koja objedinjuju ove psihološke konstrukte, a posebno kao prediktore straha od smrti.

Osnovni problem rada, tj. istraživanja, bio je utvrditi da li i u kojoj meri ovi konstrukti određuju, tj. prevididaju sklonost ljudi ka strahu od smrti i njegovim različitim dimenzijama, kojih je bilo osam: strah procesa umiranja, strah mrtvog, strah uništenja, strah za blisku osobu, strah od nepoznatog, strah svesne smrti, strah za telo posle i strah prevremene smrti (Prediktorska moć između varijabli je „očitana“ primenom Linearne Regresione Analize).

Uz to što se proveravao prediktorski odnos između konstrukata bile su sprovedene i korelacione analize kako bi se utvrdile potencijale povezanosti između dimenzija. Takođe, rađeni su i t-test za nezavisne uzorke i ANOVA test kako bi utvrdili da li postoji statistički značajnih razlika u pogledu pola i starosnih grupa uzorka ovog istraživanja. Bilo je testirano 240 ispitanika, polno ujednačeno, i podeljeno u 4 starosne grupe: ispitanici do 20 godina, ispitanici od 20 do 40 godina, ispitanici od 40 do 60 godina i ispitanici preko 60 godina.

U okviru korišćenih upitnika, očitava se sledeća pouzdanost: unutar HEXACO modela ličnosti pouzdanost skala iznosi od $\alpha = .703$ do $\alpha = .764$; Upitnika za merenje mračne trijade pouzdanost skala iznosi od $\alpha = .718$ do $\alpha = .790$; Skale religioznosti pouzdanost skala iznosi od $\alpha = .780$ do $\alpha = .950$; unutar Straha od smrti pouzdanost skala iznosi od $\alpha = .729$ do $\alpha = .807$.

Rezultati su pokazali da postoje statistički značajne povezanosti između pomenutih instrumenata, kako između dimenzija koje ih čine, ali i između kompozita upitnika. Takođe su zabeležene mnoge zanimljive statistički značajne razlike, u zavisnosti od pola, ali i u odnosu na starosne grupe u koje su ispitanici bili podeljeni. Tim nalazima, o povezanosti i razlikama, odgovorilo se na posebna istraživačka pitanja rada.

Uz sve to, uočen je bio i prediktorski odnos pojedinih dimenzija i osobina {To su bile Emocijalnost i Ekstravertnost, koje sa svojim rastom povećavaju Strah od smrti, dok osobine kao što su Svesnost i Otvorenost prema iskustvu, takođe ga prediktuju, ali sa svojim opadanjem. Sa očitavanja osobina Mračne trijade nema značajnih prediktora Straha od smrti, dok kod Religioznosti, dimenzije koje su značajni prediktori Straha od smrti su: Intrinzično korišćenje religije i Religijska isključivost (obe sa svojim rastom), koje statistički značajno predviđaju strah od smrti, čime je i odgovoreno na glavno istraživačko pitanje ovog rada (nivo značajnosti većine konstrukata pokazalo je „tvrđi“ kriterijum značajnosti: $p < 0.01$).

Ključne reči: HEXACO, Mračna Trijada, SD3, Religioznost, Strah od smrti

RADIONICE

ALGO SISTEM KAO MODEL DINAMIČKE PROCENE, STIMULACIJE I REEDUKACIJE POČETNOG ČITANJA

Ljiljana Randić

Diplomirani psiholog

ljrandjic@gmail.com

Radionica razmatra teorijska, empirijska i neurorazvojna pitanja u vezi sa početnim čitanjem kao i pitanje osnovnih nalaza u vezi sa faktorima čitanja. Razmatra se odnos interakcija faktora ortografije, formalnog početka obuke čitanja kao i modela obuke. Upoznajemo se sa Algo sistemom kao modelom koji je neuronaučno zasnovan, priagođen našoj ortografiji i empirijski proveren. Interaktivno se upoznajemo sa elementima modela koji podržavaju ključne beočuge čitalačkog procesa – kako u početnoj fazi čitanja, tako i u podmakloj; kako kod tipične populacije, tako i kod dece sa razvojnim smetnjama.

Razmatra se kapacitet modela za dinamičku procenu i reedukaciju smetnji čitanja kroz analizu ključnih elemenata modela i primere 2. studije slučaja: disleksične i razvojno ometene devojčice.

Cilj radionice:

Upoznavanje sa osnovnim elementima Algo modela ranog/početnog čitanja kao i njegovim dometima u pogledu rane stimulacije i prevencije smetnji čitanja.

Trajanje radionice:

180 minuta.

Broj učesnika:

5–30 učesnika.

SASTANCI SEKCIJA

SEKCIJA PSIHOLOGA U SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Izbor novog predsednika/ice Sekcije i pravljenje plana aktivnosti Sekcije u narednom periodu

Voditelj:

Nenad Opačić, Predsednik Sekcije psihologa u socijalnoj zaštiti, nenad.opacic@gmail.com

Dnevni red sastanka:

1. Oставка postojećeg predsednika;
2. Izbor novog predsenika Sekcije i ostalih članova Radnog tela;
3. Pravljenje plana aktivnosti Sekcije u narednom periodu.

SEKCIJA PSIHologa U VOJSCI

Godišnja skupština sekcije

Voditelj:

Mirjana Veljković, Predsednica Sekcije psihologa u vojsci, veljkovicmirjana@yahoo.com

Dnevni red sastanka:

1. Izveštaj o radu sekcije;
2. Izbor predsednika i članova IO sekcije;
3. Aktivnosti sekcije u 2022. godini;
4. Obeležavanje jubileja vojne psihologije;
5. Razno.

REPUBLIČKA SEKCIJA PREDŠKOLSKIH PSIHologa

Nove osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja iz ugla psihologa

Voditelj:

Olga Lakićević, Predsedica IO Sekcije predškolskih psihologa, olga@cipcentar.org

Dnevni red sastanka:

1. Uvodno obraćanje: Kako vidimo ulogu psihologa i koji su izazovi pred nama;
2. Razmena iskustava i diskusija;
3. Predstavljanje resursa razvijanih u okviru implementacije Osnova programa.

INDEKS AUTORA

- Andrić, V., 49
Andrijić, M., 50
Antolović, M., 9
Bektašević, S., 54
Belić, M., 51, 53
Bilalić, M., 10
Bogdanović, J., 65
Bojanić, Ž., 82
Bojović, I., 39
Boštjančič, E., 5
Božović, Lj., 42
Bratina, S., 42
Brkić, M., 27, 29
Brkić-Jovanović, N., 49
Brzev-Ćurčić, V., 43
Bukvić Branković, L., 57, 60
Bulović, A., 49
Buševac, L., 75
Chan, S., 11
Crnojević, M., 14
Čačić, S., 47
Ćaldović, O., 63
Daničić, T., 46
Davidović Rakić, J., 51
Denić, J., 79
Dimoski, J., 40, 65, 72
Džamonja Ignjatović, T., 27, 30, 40
Đedović, N., 17
Đigić, G., 3, 55, 59, 60
Đurica, J., 49
Gavrilov-Jerković, V., 16, 84
Gvozden, M., 72
Ignjatović, Lj., 13
Ignjatović, T., 45
Jakšić, I., 27, 28, 30
Janić, O., 16, 84, 85, 86
Jelenković, Lj., 14
Jerković, I., 3, 34
Jolić Marjanović, Z., 14
Jošić, S., 14, 23, 55
Jovanović, V., 68, 84
Jurišević, M., 7
Kljajić, D., 34
Knežević, G., 69
Kolundžija, K., 49
Komlenić, A., 77, 83
Kosić, A., 40
Kovač Cerović, T., 24
Kovačević, I., 78
Kovačević-Lepojević, M., 57, 60
Kravić Prelić, N., 75
Krivokuća, M., 44
Krstić Joksimović K., 85, 86
Kuzmanović, D., 25
Kužet, I., 78
Lakićević, O., 93
Lazić, M., 3, 16, 42, 64, 70, 85, 86
Lukić, J., 49
Lukić, P., 65
Luković, S., 18, 62
Ljevaja, M., 16, 84, 85, 86
Majstorović, N., 3, 77, 82, 83
Maksić, S., 55
Maksimović, A., 51, 53
Manojlović, M., 78
Marinković, B., 62
Mičić, K., 24
Mičić, S., 87
Mihailović, B., 13
Mijalković Stojiljković, G., 74
Mijatović, L., 60
Milatović, J., 48
Milićević, N., 56
Milošević Đorđević, J., 15, 34
Milutinović, K., 70
Mitić Lazarević, M., 50
Mulaosmanović, S., 75
Nadejin Simić, M., 13
Nikolić, M., 36, 37
Ninić, V., 48
Nišić, E., 75
Obradović, V., 16, 84, 85, 86
Opačić, G., 15
Opačić, N., 91
Opsenica Kostić, J., 64
Panić, T., 64
Panić, Z., 13
Pavlović Babić, D., 14, 20, 21
Pavlović, M., 17, 18
Perić, S., 26, 27, 28, 29, 30
Petakov Vucelja, M., 67
Petrović Gašević, R., 13
Petrović, D., 32, 40
Petrović, I., 8
Petrović, M., 81
Petrović, N., 44
Piljić, D., 75
Plazinić, Lj., 22
Ponjavić, T., 14
Popadić, D., 6
Popović-Čitić, B., 57, 60
Predolac, B., 46
Prelić, N., 75
Radić, K., 68
Radović, S., 15
Randić, Lj., 89
Rangelov, A., 50
Roganović, B., 3, 81
Safiye, T., 71
Selesković Sofić, S., 75
Simijonović, R., 13
Sladojević Matić, J., 15
Stankov, N., 17, 18
Stanković, B., 65
Stevanović, A., 13
Stojadinović, I., 65
Stojanović, M., 57, 60
Stojšin, S., 67
Šaćiri, B., 44
Šapić, D., 65
Šolak, R., 77, 82, 83
Tafra Rokvić, V., 17
Tatić, V., 38
Tišma, B., 3, 17, 18
Todorović, B., 42
Todorović, D., 79
Todorović, M., 79
Veljković, M., 92
Vesić, Z., 27, 28, 29
Vlačić, A., 69
Vračar, S., 24
Vrcić Amar, A., 51, 53
Vujadinović, S., 18
Vujović, V., 81
Vukčević Marković, M., 65, 72
Vukčević, B., 71
Vukobrat, S., 14
Zurković, M., 54
Živanović, M., 72
Živković Rančić, Ž., 56

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

159.9(497.11)(048)(0.034.2)

КОНГРЕС психолога Србије (70 ; 2022 ; Србија)

Psihologija između profesije i nauke [Elektronski izvor] : knjiga rezimea /
70. kongres psihologa Srbije [25-28. maj 2022.] ; [organizator Društvo
psihologa Srbije]. - Beograd : Društvo psihologa Srbije, 2022 (Beograd :
Centar za primenjenu psihologiju). - 1 elektronski optički disk (CD- ROM)
; 12 cm

Sistemske zahteve: Nisu navedeni. - Tekst na srp. i engl. jeziku. - Nasl.
sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 300. - Registar.

ISBN 978-86-89377-51-4

a) Психологија -- Србија -- Апстракти

COBISS.SR-ID 72114185